T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

BİLGİ BOZUKLUĞU KAVRAMI KAPSAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE DİJİTAL PLATFORMLARDA DEZENFORMASYONA KARŞI HUKUKİ MÜCADELELER

UZMANLIK TEZİ

HEDİYE SARILKAN

ANKARA
AĞUSTOS, 2024

RTÜK
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

T.C.
RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU

BİLGİ BOZUKLUĞU KAVRAMI KAPSAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE DİJİTAL PLATFORMLARDA DEZENFORMASYONA KARŞI HUKUKİ MÜCADELELER

UZMANLIK TEZİ

HEDİYE SARILKAN

DANIŞMAN: ÜST KURUL UZMANI DR. ELİF YAZICI

ANKARA
AĞUSTOS, 2024

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Başkanlığına,

Hediye Sarılkan adlı Üst Kurul Uzman Yardımcısının hazırladığı "Bilgi Bozukluğu Kavramı Kapsamında Avrupa Birliği ve Türkiye'de Dijital Platformlarda Dezenformasyona Karşı Hukuki Mücadeleler" başlıklı bu çalışma Tez Değerlendirme Komisyonu üyelerince oy birliği/oy çokluğu ile **Uzmanlık Tezi** olarak kabul edilmiştir.

	Komisyon Üyeleri	İmza
Başkan	Ebubekir ŞAHİN Üst Kurul Başkanı	.....
Üye	Deniz GÜÇER Üst Kurul Üyesi	.....
Üye	Deniz GÜLER Üst Kurul Başkan Yardımcısı	.....
Üye	Murat ELLİALTI Daire Başkanı	.....
Üye	Dr. Elif YAZICI Üst Kurul Uzmanı (Tez Danışmanı)	.....

ONAY

Bu tez Radyo ve Televizyon Üst Kurulu Uzmanlığı Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca 02/08/2024 tarihinde kabul edilmiştir.

Ebubekir ŞAHİN
Üst Kurul Başkanı

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Bu tez çalışmasında;

Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,

Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,

Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,

Kullanılan verilerde ve ortaya çıkan sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı,

Sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak ve kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. 02/08/2024

Hediye SARILKAN

ÖZET

BİLGİ BOZUKLUĞU KAVRAMI KAPSAMINDA AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE DİJİTAL PLATFORMLARDA DEZENFORMASYONA KARŞI HUKUKİ MÜCADELELER

SARILKAN, Hediye
Uzmanlık Tezi
Tez Danışmanı: Üst Kurul Uzmanı Dr. Elif YAZICI
Ağustos, 2024, 137

Kitle iletişim araçlarının internet ve internet tabanlı medya aracılığı ile gelişmesi, bireylerin birer haberci ve editör gibi platformlarda yer almasına, kitlelerin de bu bireylerin ürettiği içeriklere daha kolay, ucuz ve hızlı ulaşmasına olanak tanımıştır. Üretilen bu içeriklerin global düzeyde kolaylıkla yayılması ve yeniden üretime girmesi, izleyici/dinleyici ya da kullanıcıların doğru olmayan bilgilere, yalan haberlere ve kötü niyetli propaganda çalışmalarına daha sık ve daha tehlikeli bir biçimde maruz kalmalarına neden olmaktadır. Dezenformasyon kavramı hem ulusal hem de uluslararası alanda devletlerin mücadele ettiği önemli bir tehdittir. Bu bağlamda hem hükümetler ve kamu kurumları hem de özel sektör ve sivil toplum kuruluşları gibi paydaşlar dezenformasyonla mücadele çalışmalarına başlamışlardır. Bu çalışmanın temel konusunu, Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de dezenformasyona karşı yürütülen hukuki mücadeleler ve mücadele stratejileri oluşturmaktadır. Çalışmada, literatürdeki terminolojik eksiklikler 'bilgi bozukluğu' kavramı ile ele alınacak, dezenformasyonun özellikle yeni siyasal kamusal alanda yarattığı boşluklar incelenecektir. Böylelikle gelecekte yürütülmesi planlanan ve sürekli güncel tutulması gereken dezenformasyonla mücadele çalışmalarına katkıda bulunulması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Medya, Dezenformasyona Karşı Mücadele, Dijital Platformlar, AB, Yeni Siyasal Kamusal Alan

ABSTRACT

LEGAL STRUGGLES AGAINST DISINFORMATION ON DIGITAL PLATFORMS IN THE EUROPEAN UNION AND TURKEY WITHIN THE CONCEPT OF INFORMATION DISORDER

SARILKAN, Hediye
Specialization Thesis
Thesis Advisor: Supreme Council Specialist Dr. Elif YAZICI
August, 2024, 137

The development of mass communication tools through the internet and internet-based media have enabled individuals to take part in platforms as journalists and editors, and the masses to access the content produced by these individuals more easily, cheaply and quickly. The easy dissemination and reproduction of these contents on a global level has caused viewers/listeners or users to be exposed to disinformation, fake news and malicious propaganda activities more frequently and more dangerously. The concept of disinformation is an important threat that states fight against both nationally and internationally. In this context, both governments and public institutions and stakeholders such as the private sector and non-governmental organisations have started to work on combating disinformation. The main subject of this study is the legislative efforts and combat strategies against disinformation in the European Union and Turkey. The study will address the terminological gaps in the literature with the concept of 'information disorder' and examine the gaps created by disinformation, especially in the new political public sphere. In this way, it is aimed to contribute to the studies on combating disinformation, which are planned to be carried out in the future.

Key Words: Media, Fighting Against Disinformation, Digital Platforms, EU, New Political Public Sphere

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI ... iii
ÖZET ... iv
ABSTRACT ... v
İÇİNDEKİLER ... vi
TABLOLAR DİZİNİ ... ix
ŞEKİLLER DİZİNİ ... x
KISALTMALAR ... xi
BÖLÜM 1 ... 1
GİRİŞ ... 1
Problem ... 2
Amaç ... 2
Önem ... 3
Sınırlılıklar ... 4
Yöntem ... 4
Evren ve Örneklem ... 5
Verilerin Toplanması ... 5
BÖLÜM 2 ... 7
BİLGİ BOZUKLUĞU KAVRAMI VE TÜRLERİ ... 7
2.1. Bilgi Kirliliği Kavramı ... 7
2.2. Bilgi Bozukluğu Kavramı ... 8
2.2.1. Dezenformasyon (Dis-İnformation) ... 11
2.2.2. Mezenformasyon (Mis-İnformation) ... 12
2.2.3. Kötücül Enformasyon (Mal-İnformation) ... 12
2.2.4. Sahte Haber (Fake News) ... 13
2.3. Enformasyon Toplumu ... 15
2.4. Ağ Toplumu ... 17
2.5. Dijital Platformlar ... 18
2.6. Dijital Dezenformasyon ... 19
2.7. Yeni Siyasal Kamusal Alan ... 21
2.8. Bilgi Bozukluğu Kavramı ve Etik ... 23

BÖLÜM 3 25
AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DEZENFORMASYONLA MÜCADELE 25
3.1. Avrupa Birliği Kuruluş ve Gelişim Süreci 25
3.2. Avrupa Birliği Kurumları 27
3.2.1. Avrupa Konseyi (Council of Europe) 27
3.2.2. Avrupa Komisyonu (The European Commission) 29
3.2.3. Avrupa Parlamentosu (The European Parliament) 29
3.3. Avrupa Birliği'nin Dezenformasyonla Mücadeleye Karşı Çözüm Önerileri 30
3.3.1. Avrupa Birliği'nin Dezenformasyona Karşı Eylemlerinin Zaman Çizelgesi 30
3.3.2. Doğu Stratejik İletişim Görev Gücü ve EUvsDisfinfo Çalışmaları 31
3.3.3. Hibrit Tehditlerle Mücadeleye İlişkin Ortak Çerçeve 34
3.3.4. Uzman Grup: Çevrimiçi Platformlar Arasında Daha Fazla Şeffaflık Sağlamak 35
3.3.5. Dezenformasyon Uygulama Kurallarının Duyurulması Tebliği 37
3.3.6. Özgür ve Adil Avrupa Seçimlerini Güvence Altına Almak için Avrupa Komisyonu'nun Önerdiği Önlemler 38
3.3.7. Dezenformasyona İlişkin Uygulama Kuralları 39
3.3.8. Dezenformasyona Karşı Eylem Planı 41
3.3.9. Hızlı Uyarı Sistemi (Rapid Alert System) 42
3.3.10. Coronavirüs: AB Dezenformasyonla Mücadele Eylemini Güçlendiriyor 44
3.3.11. Avrupa Dijital Medya Gözlemevi (European Digital Media Observatory) 46
3.3.12. Avrupa Parlamentosu 2019 Seçimlerine İlişkin Rapor 47
3.3.13. Dijital Hizmetler Yasası Teklifi 48
3.3.14. Dijital Hizmetler Yasası (Digital Services Act- DSA) 48
3.3.15. Dijital Piyasalar Yasası (Digital Markets Act- DMA) 51
3.3.16. Avrupa Demokrasi Eylem Planı 55
3.3.17. Siyasi Reklamların Şeffaflığının Hedeflenmesine İlişkin Yasa Teklifi 57
3.3.18. Güçlendirilmiş Uygulama Kuralları 58
3.4. EUvsDisinfo Örnekleri Analizi 65

BÖLÜM 4 77
TÜRKİYE'DE DEZENFORMASYONLA MÜCADELE 77
4.1. Türkiye'de Dezenformasyona Yönelik Çalışmalar 82
4.2. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun 83
4.3. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun 84
4.4. 7253 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 85
4.5. 7418 sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun 86
4.6. Diğer Stratejiler 88
4.7. Türkiye'de Doğrulama Platformları 89
BÖLÜM 5 94
SONUÇ VE ÖNERİLER 94
Sonuç 94
Öneriler 103
KAYNAKÇA 111
ÖZGEÇMİŞ 121

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo **Sayfa**

Tablo 1 Bilgi Bozukluğu Türleri ve Yalan Haber 14
Tablo 2 Dijital Platform Örnekleri 19
Tablo 3 Avrupa Birliği'nin Dezenformasyona Karşı Eylemlerinin Zaman Çizelgesi 31
Tablo 4 Haberlerin Çıkış Ülkelerine Göre Dağılımı 65
Tablo 5 EUvsDinfo'da Türkiye ile İlgili Haberlerin İncelenmesi 66
Tablo 6 Türkiye ile İlgili Haberlerin Analizinde Birden Fazla Kez Kullanılan Etiketler 74
Tablo 7 EUvsDisinfo'da Verilen Cevaplara Yönelik İnceleme 75
Tablo 8 Türkiye'deki Bazı Doğrulama Platformlarının Türleri 91

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1 Bilgi Bozukluğu Türleri 10
Şekil 2 Mezenformasyon ve Dezenformasyonun 7 Türü 13
Şekil 3 Bağlı Cihaz ve Hizmetlerin Benimsenmesine ve Kullanımına Genel Bakış..... 18
Şekil 4 Hızlı Alarm Sistemi Nasıl Çalışır? 43
Şekil 5 Kapı Bekçileri ve Çekirdek Platform Servisleri 52
Şekil 6 Araştırmalarında Türk Haber Medyasına Genel Güven 2018 78
Şekil 7 Hangi Tür Yanlış Bilgiye Maruz Kaldığını Söyleyenlerin Oranları 78
Şekil 8 Dezenformasyon ve Yanlış Bilgi ile Kim Nasıl Mücadele Etmelidir? 79
Şekil 9 Bireylerin Haber Alma Pratikleri 2023 Grafiği 81

KISALTMALAR

Kısaltma	Açıklama
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AEA	: European Economic Area
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
AFFGEN.7	: Task Forces and Information Analysis Division
AK	: Avrupa Konseyi
AP	: Avrupa Parlamentosu
BBC	: British Broadcasting Corporation
BTK	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
DEAŞ	: Ed-Devletü'l-İslâmiyye fi'l-Irak ve'ş-Şam (Irak Şam İslam Devleti)
DMA	: Digital Markets Act
DSA	: Digital Services Act
EACA	: The European Association of Communications Agencies
EBU	: European Broadcasting Union
EDAM	: Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi
EDMO	: European Digital Media Observatory
EEAS	: European External Action Service
ERGA	: European Regulators Group for Audiovisual Media Services
EU	: European Union
FETÖ	: Fethullahçı Terör Örgütü
G7	: Group of Seven
GDPR	: General Data Protection Regulation
HAS	: Hızlı Alarm Sistemi
HLEG	: High Level Expert Group
IAB	: The Interactive Advertising Bureau
IFCN	: The International Fact-Checking Network
IRA	: Internet Research Agency
NATO	: North Atlantic Treaty Organisation
NESAM	: Nefret Suçları ve Ayrımcılıkla Mücadele
NetzDG	: Netzwerkdurchsetzungsgesetz

NIS	: Network Information System
PKK	: Partiya Karkerên Kurdistanê (Kürdistan İşçi Partisi)
PYD	: Partiya Yekitiya Demokrat (Suriye Demokratik Birlik Partisi)
RAS	: Rapid Alert System
RSF	: Reporters Without Borders
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SETA	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SLAAP	: Strategic Lawsuits Against Public Participation
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
t.y.	: tarih yok
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TTPs	: Techniques and Procedures
TDK	: Türk Dil Kurumu
TV	: Televizyon
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VLOPs	: Very Large Online Platforms
WFA	: The World Federation of Advertisers

BÖLÜM 1

GİRİŞ

İletişim teknolojilerinin insanlığa sunduğu gelişmelere paralel olarak kitlelerin bilgiye ulaşması ve bilginin dünya üzerindeki dolaşımı kolaylaşmıştır. İnternetin gelişimi ile birlikte kitle iletişim araçlarına ulaşımın kolaylaşması ve dijital platformların yaygınlaşması, kitlelerin günlük hayat pratiklerine yansıyarak bu pratiklerin değişimini de tetiklemiştir. Geleneksel medyaya kıyasla zaman ve mekân sınırlaması olmadan bilgiye ulaşabilen insan, bilginin farklı türlerini de keşfetmekte gecikmemiştir. Bilginin farklı türlerinin üretilmesi ve bunların 'yeniden üretime' girmesi, bu bilgilerin doğruluğunun sorgulanmasını ve bu sorgulanmanın da zorlaşmasını beraberinde getirmiştir. Tüm bunların yanında, günümüz koşullarında yapay zekâ ürünlerinin de yanlış/yanıltıcı bilginin üretilmesindeki rolü yadsınamaz bir şekilde artmaya devam ettiğinden bu durum giderek korkutucu bir hal almaya başlamıştır.

İnternetin yaygınlaşmasıyla günlük yaşam pratiklerinin de hızla dijitalleştiği görülmektedir. Tek başına her bir bireyin bilgi üretebildiği, ürettiği bilgiyi hızlı ve kolay bir şekilde kitlelere yayabildiği dijital dünyada, bilginin dejenerasyonu bu bağlamda kilit bir noktaya ulaşmıştır. Bu durum, dijital ortamda üretilen içeriklerin kaynağı ve kalitesi doğrultusunda farklı araştırmaların ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Aşlakcı, 2022, s. 88-89).

1990'lı yılların başlarında internetin hayatımıza girmesiyle yaşanan değişimlerle birlikte internet ve internet tabanlı medyanın kamusal alanda yarattığı değişimlerin siyasal ve sosyal boyutta birçok araştırmanın konusu haline geldiği görülmektedir. Bir platform ya da altyapı olarak internet ile ilgili temel sorunlar araştırılmaya devam edilmekte ve yapılan bu araştırmaların sonuçlarına dayanarak kamusal alanın farklılaştığı ve daha karmaşık bir hale geldiği savunulmaktadır (Rasmussen, 2013, s. 97-104).

Farklılaşırken daha da karmaşık hale gelen kamusal alan tartışmaları, içinde bulunulan bu yeni alanın nasıl oluştuğu ile ilgili birçok soru işaretini de beraberinde getirmektedir. İnternet tabanlı medyanın etkisinin son derece yüksek olduğu yeni kamusal alanda hem hükümetlerin hem de düzenleyici ve denetleyici otoritelerin dejenere olmuş bilgiye karşı önlem alma çabası içerisine girdikleri ve günlük yaşam pratiklerini dahi

değiştirebilecek bir güce sahip olan yeni medya üzerine çalışmalara yoğunlaştıkları görülmektedir.

Problem

Bu çalışmada dijital platformlardan edinilen bilgilerin hem birey ve toplum hem de devletler ve kamusal alan ile ilgili olarak ne gibi açıklar ortaya çıkardığı kavramsal tartışmaları ile açıklanmaya çalışılacaktır. Bunun yanında, görülen bu açıkların dezenformasyon bağlamında nasıl karşımıza çıktığı, Avrupa Birliği ile Türkiye'de dezenformasyona karşı nasıl mücadeleler verildiği, ne gibi stratejiler geliştirildiği ve oluşturulan çalışmaların nasıl hayata geçirildiği ele alınacaktır.

Bu kapsamda aşağıda yer alan temel sorulara cevap aranacaktır:

- Genel anlamda dezenformasyon olarak nitelendirilen bilgi bozukluğu türleri ile yalan haber kavramları nelerdir ve hangi özelliklerle birbirlerinden ayrılmaktadırlar?
- Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de dezenformasyona karşı yürütülen stratejiler nelerdir?
- Avrupa Birliği'nde yürütülen stratejiler aktörler açısından ne gibi düzenlemeler içermekte ve gerektirmektedir?
- Bu stratejiler, Türkiye'de bu alanda yürütülmek istenen düzenlemeler için ne gibi adımları gerektirmektedir?
- Dezenformasyon kavramının yeni siyasal kamusal alanda yarattığı açık nasıl karşımıza çıkmaktadır?

Amaç

Bu çalışmanın amacı, geleceğimizi şekillendiren yeni medyanın en önemli tehditlerinden biri olan dezenformasyon ile nasıl başa çıkılabileceğine dair bir değerlendirme yapmaktır.

Bu bağlamda Avrupa Birliği'nde yürütülen stratejiler ve hayata geçirilen düzenlemeler ile Türkiye'deki çalışmaların incelemesi yapılacaktır. Bu kapsamda ele alınacak olan temel kaynak, Avrupa Komisyonu'nun 2017 yılında yayımlamış olduğu İnformation Disorder: Toward an İnterdisciplinary Framework for Research and Policy Making (Bilgi Bozukluğu: Araştırma ve Politika Oluşturmak İçin Disiplinlerarası Bir

Çerçeveye Doğru)[1] başlıklı makalesidir. Amaç, bilgi bozukluğu türleri ile yalan haber kavramının incelemesini yapmak ve böylelikle alanda dezenformasyonla mücadeleye ilişkin karşımıza çıkabilecek sorunlara ışık tutmaya çalışmaktır. Bu çalışmada öncelikle bilgi bozukluğu kavramı kapsamında ele alınan üç bilgi türü (dis-information, mis-information, mal-information) ile yalan haber kavramının incelemesi yapılacak, bunların literatürde ve düzenleme mekanizmalarında yarattığı boşluk aktarılmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmaya, objektif ve eleştirel bir yaklaşım çerçevesinde, bu bağlamda ele alınan stratejileri incelemek ve Türkiye için çözüm önerileri sunmak amacıyla başlanmıştır. Bu çalışmada, AB'de ele alınan söz konusu düzenlemeler ve stratejiler ile Türkiye'de yürütülen çalışmaların değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırmada, gelecekte yapılacak düzenlemeler için referans oluşturma çabası gözetilmiştir.

Önem

1990'lı yıllardan itibaren medyanın dijitalleşmesi ile karşılaşılan sorunların en başında dezenformasyon içerikli bilgiler gelmektedir. Zaman ve mekândan giderek bağımsız hale gelen iletişim araçlarının, insanların oy verme alışkanlıklarını etkileme ve siyasal kamusal alan yaratma gücü ile bireylerin kendi yankı odalarını oluşturmadaki rolü aşikardır. Bu bağlamda değişen ve dönüşen dünya vatandaşlarının günlük yaşam pratiklerini bile etkileme gücü olan dijital medyanın en önemli araçlarını ise dijital platformlar oluşturmaktadır.

Bu çalışma ile global düzeyde etki sahibi olan internet ve internet tabanlı medya aracılığı ile üretilen bilgi bozukluğu çeşitlerinin incelenmesi ve terminolojik olarak bu konuya dair bir açıklık getirilmesi amaçlanmaktadır. Böylelikle dezenformasyon olarak genel bir tanıma sıkıştırılan farklı bilgi bozukluğu çeşitlerinin var olduğunun gösterilmesi hedeflenmekte, bu çeşitlilikle birlikte düzenleyici ve denetleyici otoriteler kadar demokratikleşme yolunda gelişime hazır olan hükümetler için de yol gösterici bir çalışma olması arzu edilmektedir.

Bahse konu alandaki düzenlemelerin hukuka uygun, etkili ve verimli bir sonuca ulaşmasının tüm dünya için son derece önemli olduğu düşünüldüğünde, bu düzenlemelerin güncel ihtiyaçları karşılamadaki gücünün yetersiz olduğu görülmektedir. Alanda var olan

[1] Council Of Europe (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2023.

bu açıklığın giderilmesi, demokratikleşme yolunda ilerleyen toplumların yeni siyasal kamusal alan yaratma süreçlerinde medya alanında karşılaşabileceği sorunları fark etmesi ve bu sorunlara karşı geliştirilebilecek stratejiler için bir ışık tutması önem arz etmektedir.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada, Avrupa Birliği'nde dezenformasyona karşı yürütülen stratejiler incelenmektedir. Yapılan araştırma kapsamında incelenen mevzuat, Avrupa Birliği'nde dezenformasyon içeriklerine karşı yürütülen çalışmalar ve elde edilen bulgular neticesinde hazırlanan raporlar ile Türkiye'de bu hususta hazırlanan kanun metinleri ve Türkiye'ye de yer veren global düzeyde yürütülen iletişim araştırmaları raporlarıdır. Çalışma kapsamında Birlik'e üye devletlerin mevzuatları ayrı ayrı değil, en temel çatıda Avrupa Birliği'nin yaklaşımları ile ele alınacaktır. AB'de hayata geçirilen çalışmalar ve geçirilmesi planlanan stratejiler en temel anlamda ele alınmış; Türkiye'de ise atılan adımlar ve ilgili olan mevzuatlardan 6112 sayılı Radyo Ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanunun 29/A maddesi, Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik, 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ele alınmış ve konu bağlamında çıkarılan kanun değişikliklerine değinilmiştir.

Yöntem

Bu çalışma, belgesel tarama yöntemi ile ele alınmıştır. Doküman metodu olarak da bilinen belgesel tarama yöntemi; mevcut kayıtlardan ve belgelerden elde edilen verilerle yürütülmektedir. Belirli bir amaca yönelik olarak var olan kayıtların bulunması, okunması, not alınması ve değerlendirme işlemleri, basılı ya da elektronik tabanlı tüm kaynakların incelenmesi sürecidir (Sak & Şahin Sak & Öneren Şendil & Nas, 2021, s. 227). Bu yöntemle elde edilen dokümanlar (belgeler), farklılıklar dikkate alınarak kategorize edilebilmektedir. Araştırmacının müdahil olmadığı nitel veri toplama yöntemleri arasında yer alan bu belgeler, herkese açık kamusal olan kaynaklar olabileceği gibi kişisel belgeler de olabilmektedir. Araştırmanın sürecinde ele alınacak dokümanlar, araştırma sorusu bağlamında sürece dahil edilmektedir (Kıral, 2020, s. 170).

Çalışmada örneklemi açıklayabilmek için ise içerik analizi yönteminden yararlanılmıştır. İçerik analizi, belirlenen metinlerin, dokümanların ya da temaların içeriklerini, nesnel ve doğrulanabilir bir şekilde açıklamasının yapılabilmesi için kullanılabilmektedir (Fiske, 1996, s. 176). Yazılı olan metinlerin yazılı olmayan mesajlarının ortaya çıkarılabilmesi için kullanılan bir yöntem olan içerik analizi, nitel olduğu kadar nicel araştırmalarda da kullanılmaktadır. Konu bağlamında ele edilen temalarda ya da metinlerde kullanılan kelimelerin nicel olarak ne kadar tekrarlandığı nitel analizlerin de temel kaynağı olarak görülmektedir (Gül ve Nizam, 2021, s. 182). İçerik analizi ele alınan konunun gerçekliği hakkında sayısallaştırılmış sistematik bilgilerle desteklenmekte ve nesnel verilerle geçerliliği ve güvenirliği konusunda oluşabilecek sorunları en aza indirgemeyi hedeflemektedir (Metin, & Ünal, 2022, s. 273).

Bu çalışmada, ele alınan yukarıda açıklaması yapılan yöntemlerle birlikte dezenformasyonla mücadele çabaları incelenmiş ve objektif bir şekilde aktarılmaya çalışılmıştır.

Evren ve Örneklem

Araştırma evrenini Avrupa Birliği'nde ve Türkiye'de dezenformasyona karşı mücadele edebilmek adına yürütülen hukuki çalışmalar ve hayata geçirilmesi planlanan stratejiler oluşturmaktadır.

Türkiye'ye yol gösterici bir örnek olması açısından araştırmanın örnekleminde, konu ile ilgili Avrupa Birliği'nde hayata geçirilen EUvsDisinfo platformuna yer verilmiştir. Bu platformun seçilmesinin gerekçesi, Avrupa Birliği'nde dezenformasyonla mücadele anlamında yürütülen en geniş kapsamlı dijital doğrulama kampanyası olmasıdır. Bu platformda güncel olması adına 2023 yılında yayınlanan haberler sıralanmış, konu ile bağlantılı olması adına ise 'Türkiye' konulu haberler içerik analizi yöntemi kullanılarak haberlerin çıkış ülkeleri, AB tarafından verilen cevapların tutumları ve kullanılan etiketler bakımından kategorilere ayrılarak incelenmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmanın temelinde yer alan kavramsal çerçevenin çizilmesi adına çalışmanın ikinci bölümünde konu bağlamında ilgili literatür taranarak, dezenformasyon olarak genellenen bilgi bozukluğu kavramına açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Üçüncü bölümde

dezenformasyona karşı Avrupa Birliği'nin en genel çatıda ele aldığı yaklaşımlar, kanunlar ve stratejiler aktarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda AB'de hayata geçirilen çalışmalar, geçirilmesi planlanan stratejiler ve hukuki düzenlemeler genel bir çerçeveyle sunulmuş, AB'de hangi yıllarda hangi konular temel alınarak bu düzenlemelerin hayata geçirildiği incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise Türkiye'de internet ortamından yapılan yayıncılık hizmetlerinin mevzuat gereği bağlı olduğu kanun ve yönetmelikler aktarılmış ve problemli noktalar dünya genelinde yürütülen çalışmalar sonucu verilerine ulaşılan raporlar ile ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümüne AB'de dezenformasyonla mücadele kapsamında 2015 yılında hayata geçirilen EUvsDisinfo[2] çalışması kapsamında, doğrulanan haber örnekleri 'Türkiye' konulu ayrıştırılarak ve güncel örnekler olması açısından 2023 yılı seçilip incelenerek eklenmiştir. İncelemede nicel içerik analizi yöntemi kullanılarak ele alınan içeriklerin kısaca bir değerlendirmesi yapılacaktır. Buradaki amaç platformun nasıl çalıştığına dair bilgi sunmak olduğu için inceleme sınırlı tutulmuştur.

[2] https://euvsdisinfo.eu

BÖLÜM 2

BİLGİ BOZUKLUĞU KAVRAMI VE TÜRLERİ

20. YY.'ın ikinci yarısından itibaren yeni bir oluşum içerisinde olan toplumlar için kullanılan 'bilgi toplumu' ya da 'enformasyon toplumu' kavramlarının temelinde 'bilgi' kavramı yatmaktadır. Bilgi ve enformasyon kavramları birbirinin yerine kullanılıyor hatta birbirinin yerine geçiyor olsa da bu iki kavram anlamsal düzeyde farklılıklar içermektedir. Castells'in 'enformasyon toplumu' tanımına bakıldığında 'bilgi işleme ve iletişim teknolojilerinin hızlanması ile yaşanan toplumsal değişime' denk düştüğü görülmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde, 'Bilgi Kirliliği' ve 'Bilgi Bozukluğu' kavramları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ele alınacak, 'Bilgi Bozukluğu' kapsamında ele alınacak olan bilgi türlerine dair veriler aktarılacak, kavramın türleri olarak sınıflandırılan dezenformasyon, mezenformasyon ve malenformasyon çeşitleri ile yalan haber kavramı açıklanacaktır.

2.1. Bilgi Kirliliği Kavramı

1970'li yıllardan bu yana literatürde yer alan 'Bilgi Kirliliği' (Information Pollution) kavramı, akademik anlamda ilk kez 2003 yılında 'web gurusu' olarak anılan Jakob Nielsen[3] tarafından genel hatlarını ifade etmek suretiyle, 'ilgisiz, gereksiz, istenmeyen ve düşük değerli bilgileri tanımlamanın bir yolu' olarak kullanılmıştır (Özdemir, 2016, s. 24).

Son dönemlerde bilgi kirliliği (Infollution) kavramının en çarpıcı örnekleri, 2020 yılında dünya çapında yaşanan Covid-19 salgını sırasında görülmektedir. Bu süreçte dijital platformlarda dolaşıma giren yalan haberler ile yanlış bilgiler, bilgi kirliliği kavramının dünya genelindeki yankısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde dünya genelinde dolaşıma giren bilgi kirliliği örnekleri en az Covid-19 salgınının kendisi kadar etkili olmuş ve insanların ruhsal sağlığını doğrudan etkilemiştir (Boyraz, 2020, s. 7).

En genel anlamında bilgi kirliliği doğruluğu ispatlanmamış, kaynak güvenirliği olmayan, ulaştığı kitlelere fayda sağlamadığı gibi zararı dokunan bilgi yığını olarak tanımlanabilir. Kirli bilgilerle doldurulan haber kaynakları ise gerçekliği değiştirilmiş ya da yeniden üretilmiş bilgi olarak karşımıza çıkmakta, yalan haberlerin (fake news), komplo

[3] The term information pollution was first used by Jakob Nielsen in 2003 as a way to describe irrelevant, redundant, unsolicited and low-value information.

teorilerinin ve dezenformasyon faaliyetlerinin toplamı olarak bir algı operasyonu işlemi olarak kabul edilmektedir.

Bilgi kirliliği ile bilgi bozukluğu kavramları birbiri yerine kullanılabilir kavramlar gibi görünse de anlamsal olarak bu iki kavramın birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Bilgi kirliliği kavramı 'ilgisiz, gereksiz, istenmeyen ve düşük değerli' bilgileri tanımlamak için kullanılırken; bilgi bozukluğu kavramı ise bilgi kirliliği kavramını çevreleyen daha büyük bir küme olarak görülmektedir.

Bilgi kirliliği en genel anlamında kirli bilginin tanımını yaparken, bilgi bozukluğu kavramı dejenere olmuş bilginin ya da kötü amaçla üretilmiş bilgilerin çeşitlerine odaklanır. Bilgi bozukluğu akademik olarak yeni bir çerçeve oluşturmak için literatüre kazandırılmıştır. Başka bir deyişle bilgi bozukluğu kavramı, bilgi kirliliğinin bir ürünü olan 'yalan haber (fake news)' kavramını ayrıştıran ve bilgi kaynağının, hangi niyetle bu bilgiyi ürettiğine odaklanan bir yaklaşımdır. Özgür basını sıkıştırmak adına kullanılan bir mekanizma haline gelen sahte haber teriminin, bilgi kirliliğinin karmaşık olgusunu tanımlamak için yetersiz kaldığı düşünüldüğünden bilgi bozukluğu terimin kavramsallaştırılması ve bu kapsamdaki üç farklı türün incelenmesi gerekmektedir.

Kirli bilgilerin özellikle siyasal kamusal alana ve demokrasilere etkisi küresel ölçekte çok ciddi boyutlara ulaşmış, bilgi kirliliği ile yaratılan güvensizlik ortamı ile kafa karışıklığı, milliyetçi, etnik, ırksal ve dini gerilimleri artırmış, mevcut sosyo-kültürel bölünmeleri keskinleştirmiştir. Bilgi kirliliğinin doğrudan ve dolaylı etkilerini ölçmek zor olsa da uzun vadeli sonuçları olduğu anlaşılmıştır.[4]

2.2. Bilgi Bozukluğu Kavramı

Bilgi kirliliğinin en önemli aracı internet tabanlı medya olsa da bununla sınırlı değildir. Dijital platformların sayısının artması ve bilgi paylaşımının diğer haber kaynaklarına göre daha hızlı, ucuz ve kolay ulaşılabilir olması nedeniyle bilgi kirliliği örnekleri hızla artmaktadır.

Bilgi bozukluğu kavramı sadece ulusal değil aynı zamanda uluslararası bir sorun olarak gittikçe büyüyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternetin gelişimi, yeni iletişim teknolojilerinin hızla yayılması, bu teknolojilerin daha fazla kullanıcıya ulaşması ve dijital platformlar sayesinde daha fazla kişinin sahip olduğu haber yayma hızı ile kolaylığı

[4] Wardle, C. (2017). Council of Europe Report: Executive Summary https://firstdraftnews.org/articles/coe-summary/ Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023.

gibi faktörlerin, bilgi kirliliğinin artmasına ve bu kavramın bilgi bozukluğu kavramına evrilmesine neden olduğu düşünülmektedir.

Bilgi bozukluğu (information disorder), dezenformasyon (*dis-information*), mezenformasyon (*mis-information*), kötücül- enformasyon (*mal-information*) kavramları üzerinden bilgi kirliliğinin çeşitlerini tartışmak ve yalan haber (fake news) kavramına açıklık getirmek için kavramsallaştırılmıştır. Yalan haber kavramının terminolojik olarak yarattığı karmaşanın ortadan kaldırılması için 2017 yılında Claire Wardle ve Hossein Derakhshan'ın kalema aldıkları Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan "Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making" (Bilgi Bozukluğu: Araştırma ve Politika Oluşturma için Disiplinlerarası Bir Çerçeveye Doğru) başlıklı rapor ile bilgi bozukluğu kavramı literatüre kazandırılmıştır. Bu makalede, bilgi bozukluğu kavramı dezenformasyon (*dis- information*), mezenformasyon (*mis-information*) ve kötücül-enformasyon (*mal- information*) olarak ayrılmış ve en genelde 'yalan haber' kavramına ilişkin yeni bir sınıflandırma getirilmiştir.

Avrupa Konseyi tarafından yayınlanan makalede Wardle ve Hossein, dis-information, mis-information ve mal-information kavramlarının anlamsal karşılaştırmasını ortaya koymuştur. Wardle tarafından 2017 yılının şubat ayında yayımlanan "Fake News. İt's Complicated."[5] Başlıklı makalede açıklanan dis- information ve mis-information kavramlarına ek olarak bu makalede, mal-informaton kavramı da eklenmiş ve bilgi bozukluğunun temel üç sınıflandırması bu şekilde ortaya çıkarılmıştır.

Avrupa Komisyonu'nun 'İletişimde Online Dezenformasyon: Avrupa Yaklaşımı' raporunda, dezenformasyon kavramı, "ekonomik kazanç sağlamak ya da kasten halkı aldatmak için oluşturulmuş, sunulmuş ve dağıtılmış, kamuoyuna zarar verebilecek doğrulanabilir yanlış veya yanıltıcı bilgi" olarak tanımlanmaktadır.[6]

Dezenformasyondan farklı olarak mezenformasyon kavramı, doğruluk değeri olmayan bilginin kötü niyet taşımadan, kasıtsız bir şekilde üretilmesi ve dağıtılmasıdır (Fetzer, 2004, s. 231; Jack, 2017, s. 2) Mezenformasyon ise dezenformasyondan farklı olarak "tarafsız bir niyet" taşımakta ve herhangi bir kasıt gütmeyen yanlış ya da hatalı bilgiler olarak ifade

---

5 Wardle, C. (2017). Fake news. It's comlicated. https://firstdraftnews.org/articles/fake-news-complicated/ Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023

6 European Commission. (2018). Communication-Tackling online disinformation: a European approach. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-tackling-online-disinformation-european-approach Erişim Tarihi: 23 Haziran 2023

edilmektedir.[7] Mezenformasyon kasıtlı yayılmadığı için düzeltilmesi mümkün iken dezenformasyonla mücadele için daha farklı stratejiler izlenmesi gerekmektedir (Igoe, 2019).

Kötücül enformasyon (mal-information) ise, gerçeklere dayalı olmasına rağmen zarar verme amacını güden içerikler için kullanılmıştır. Mal-information'da diğerlerinden farklı olarak gerçeklerin içerik yazarı tarafından bilinmesi ancak tamamen bir kişiye, kuruma ya da bir ülkeye zarar verme amacı bulunması dikkat çekmektedir (Yalçınkaya, 2019, s. 34).

Avrupa Komisyonu Yalan Haber ve Online Dezenformasyon Raporu'nda, yalan haberin gazeteciler tarafından yapılan hataları ya da taraflı politik söylemleri ve tıklanma sayısını arttırmak için atılan sahte başlıkları kapsayabileceği gibi devletleri zayıflatmaya yönelik yerli ve yabancı kaynaklı içerikler olduğu da aktarılmaktadır.[8]

Wardle 2017 yılında "Fake News. İt's Complicated." başlıklı makalesinde yalan haber kavramının terminolojik olarak yetersiz kaldığını ve dezenformasyon ile mezenformasyon kavramlarına karşılık yalan haber kavramının kullanıldığını aktarmıştır (Wardle, 2017).

Şekil 1

Bilgi Bozukluğu Türleri Kaynak: Wardle ve Darekhshan, 2017, s. 21

[7] "Information and Its Counterfeits: Propaganda, Misinformation and Disinformation", Johns Hopkins Sheridan Libraries. http://gu- ides.library.jhu.edu/c.php?g=202581&p=1334961 Erişim tarihi: 23 Haziran 2023

[8] European Commission, Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology. (2018). A multi-dimensional approach to disinformation: report of the independent High level Group on fake news and online disinformation, Publications Office. https://data.europa.eu/doi/10.2759/739290 Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023

Çalışmada bilgi bozukluğu çeşitlerinin doğru bilgi temelli mi yoksa yanlış bilgi temelli mi olduğu çerçevesinden ve niyet araştırmasından sonra bilgi bozukluğunun unsurlarına (temsilci, mesajlar ve yorumlayıcı) değinmek gerektiği aktarılmış ve bu çerçevede her bir unsura dair sorulması gereken soruların çerçevesi çizilmiştir.

Bu makalenin yayınlanmasıyla birlikte, kavramsallaştırmanın etkisiyle Avrupa Yayıncılar Birliği (EBU) ve UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) 2018 yılında bilgi kirliliği konusuna istinaden harekete geçmişlerdir. UNESCO tarafından yayınlanan, "Journalism, Fake News & Disinformation" çalışmasında, 'yalan haber' kavramına karşı mesafeli davranılmış ve 'haber' kavramına ilişkin açıklamalarda bu kavramın 'yalan' ifadesiyle birleşerek kendi anlamını yitirdiği ifade edilmiştir.[9]

Konu kapsamında kafa karışıklığı yaratan bilgi bozukluğu türleri aşağıda incelenmiştir.

2.2.1. Dezenformasyon (Dis-İnformation)

Türk Dil Kurumu (TDK)'nun 'bilgi çarpıtma' olarak tanımladığı dezenformasyon kavramının farklı sözlüklerde farklı ifadelerle açıklandığı bilinmektedir. Dünya tarihine bakıldığında 1923 yılında, dezenformasyon kampanyaları tasarlaması ve bu tasarıları Sovyet basını tarafından hayata geçirmesi amacıyla kurulan ilk birlik Dezinformburo'dur. Hukuki anlamda bakıldığında ise, tanım olarak Anayasası'nda bulunduran ve Anayasası tarafından yasaklanan ilk ülke ise Litvanya'dır.

Günümüzde literatüre bakıldığında, en kapsamlı dezenformasyon tanımı Dezenformasyona Karşı Avrupa Birliği Eylem Planı'nda yer almaktadır. Bu plana göre, "dezenformasyon, ekonomik kazanç sağlamak niyetiyle veya kamuoyunu bilinçli olarak aldatmak için üretilen ve yayılan, kamusal zarara yol açabilen, yanlışlığı teyit edilebilen bilgi" olarak açıklanmaktadır.

Bu çalışmanın temel kaynağı olan makalede ise dezenformasyon, 'bilerek ve isteyerek yanlış kurgulanan içeriğin temelde para kazanma, siyasi kafa karışıklığı yaratarak etkide bulunma motivasyonları ile zarar vermek niyetiyle, yanlış bilginin bilerek yayılması' olarak ele alınmıştır.

---

[9] UNESCO. (2018). "Journalism, 'Fake News' & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training". https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265552 Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023.

2.2.2. Mezenformasyon (Mis-İnformation)

Dezenformasyon kavramından farklı olarak mezenformasyon kavramı, yanlış içeriğin yanlış olduğunun farkına varılmadan, bilinçsiz bir şekilde aktarılması olarak kabul edilmektedir (Büyükafşar, 2022, s. 73). Bu bağlamda ürettiği ya da paylaştığı bilginin yanlış olduğundan bile habersiz olan kullanıcılar, iyi niyetli olarak (paylaştığında bir faydasının dokunacağını düşünerek) mezenformasyon örneklerini oluşturmaktadır. Aktörlerin hangi motivasyonla mezenformasyon içerikleri ürettiği ise bir başka çalışmanın konusu olarak değerlendirilmektedir. Ancak genel çerçeveye bakıldığında, sosyal medya ağlarında ya da dijital platformlarda izleyici/dinleyici ya da kullanıcıların 'yankı odaları (echo chambers)' ürettikleri ve kendi çemberlerinde takip ettikleri haber kanalları ile sosyal medya hesapları olduğu düşünülmekte, insanların genellikle kendi siyasi görüş ve kültürel pratiklerine yakın olan hesapları takip ettikleri anlaşılmaktadır. Dolayısıyla mezenformasyonun bu kadar kolay yayılabiliyor olmasının arkasında insanların kendi yankı odalarına duydukları güven yatmaktadır (Wardle & Derakhshan, 2017).

Dezenformasyonda bir düşünceye karşı kötü amaçla şüphe yaratmak, zarar vermek, toplumda güvensizlik oluşturmak gibi motivasyonlar söz konusu iken; mezenformasyonda kendisini bir grubun içerisinde hissetmek ve bu anlamda paylaşılan içeriğin yardımı dokunacağını düşünmek temel motivasyon kaynakları arasında sayılabilmektedir. Ayrıca dolaşıma giren dezenformasyonun, mezenformasyona dönüşmesi de olası görülmektedir.

2.2.3. Kötücül Enformasyon (Mal-İnformation)

Kötücül bilgi kavramına bakıldığında, bu kavramın dezenformasyon ve mezenformasyon kavramının ikisinden de farklı unsurlar barındırdığı görülmektedir. Doğru olan bilgiyi zarar verme amacıyla kullanan aktörler, çevrimiçi platformlar üzerinden karşı tarafın rıza göstermediği görsellerini, ses kayıtlarını ya da evraklarını kullanmaktadırlar.

Genel çerçeveye bakıldığında yalan haberin dezenformasyon, mezenformasyon ya da kötücül enformasyon (zarar verici bilgi) olarak ana kategorilerini oluşturmak mümkün görünmektedir. Zarar verme boyutlarına bakıldığında ise 7 türden oluşan ve dezenformasyon, mezenformasyon, zarar verici bilgi olarak 3 ana sınıflandırmada incelenen, ana kaynakta hiciv-parodi, yanıltıcı içerik, sahte-taklit içerik, uydurma içerik, hatalı ilişkilendirme, hatalı bağlam ve manipüle edilmiş içerik olarak ele alınan yalan haber kategorilerinin yine birbirinden farklılaştıkları öne sürülmektedir (Wardle, 2020).

Şekil 2

Mezenformasyon ve Dezenformasyonun 7 Türü Kaynak: Claire Wardle, First Draft

Bu anlamda zarar boyutlarını da düşük zarar, orta zarar ve yüksek zarar olmak üzere sınıflandırmak mümkündür.

- Düşük zarar; hiciv-parodi türü kapsamında yer alan ve sadece bir konu hakkında eleştiride bulunmak ve eğlence sağlamak amacıyla ortaya atılan fakat yanıltıcı olan yanlış bilgiler,
- Orta zarar; hileler, muziplikler ya da yanıltıcı tavsiyeler ile ürünler,
- Yüksek zarar; sahte tedaviler ve tavsiyeler, fiziksel veya psikolojik hasarlara neden olabilen yanlış bilgiler ve komplo teorileridir.

2.2.4. Sahte Haber (Fake News)

Sahte haber, ABD Başkanlık seçimleriyle birlikte gündemde yerini almış olan, 'yanlış uydurma veya kasıtlı olarak yanıltıcı bilgi içeren haberler' olarak tanımlanmaktadır. İki ana şekilde kullanılan sahte haber kavramı, 'özellikle belli bir siyasi görüş ile ideolojik amaca hizmet eden internet ve internet tabanlı medyada yer bulan içerikler ya da tarafsız olarak görülmeyen ve güvenilmez kabul edilen medya raporlarını itibarsızlaştırmaya çalışmak' olarak kabul görmektedir (Oxford İngilizce Sözlüğü, 2020).

Tam da burada 'haber' kelimesinin altını çizmek gerekmektedir. Burada bahsedilen içeriklerin birçoğu haber olarak tanımlanamaz içeriklerden de oluşabilmektedir. Yani,

yeniymiş gibi tekrar dolaşıma sokulan bilgiler ya da fotoğraflar, eski söylentiler ve kara reklamlar da bu kategoride değerlendirilebilmektedir.

Bu çerçevede bu içeriklerin birer sınıflandırmasını yapmak ve gerekli düzenlemeleri bu sınıflandırma temelinde oluşturmak hem gazetecilik ve habercilik meslek etik ilkeleri çerçevesinde hem de terminolojik anlamda gerekli olduğu kadar ülke otoritelerinin de oluşturacağı stratejiler için son derece önemli görünmektedir.

Tablo 1

Bilgi Bozukluğu Türleri ve Yalan Haber

Tür	Amaç	Açıklama	Örnek	İlişik
Dezenformasyon	Yanlış bilgi + Zarar verme amacı (kötü niyet)	Zarar vermek amacıyla bilerek yanlış bilginin yayılması	Uydurulmuş ya da kasten manipüle edilmiş içerikler Bilinçli olarak üretilmiş komplo teorileri ya da dedikodular	Yanlış bağlam Uydurma içerik Taklit içerik
Mezenformasyon	Yanlış bilgi + Hata (iyi niyet)	Yanlış bilgilerin kullanıldığı ancak hiçbir zaman zarar verme amacının güdülmemesi	Hatalı tarihler Hatalı istatistikler Hatalı çeviriler Hiciv amaçlı üretilmiş içeriklerin ciddiye alınması	Yanlış bağlantı Yanlış içerik Hiciv/parodi
Malenformasyon	Doğru bilgi + Zarar verme amacı (kötü niyet)	Gerçek bilginin zarar vermek amacıyla paylaşılmadır (Gizli kalması gereken bilgilerin kamuya duyurulması gibi)	Kişiye özel bilgilerin kasten yayınlanması (pornografik görüntüler)	Bilgi sızıntıları Taciz Nefret söylemi
Yalan Haber	Gerçekliği olmayan içerikler + Zarar verme ya da kandırma amacı	Doğru haber gibi görünen ancak gerçekliği olmayan bilgilerin yer aldığı içerikler	Yeniymiş gibi tekrar dolaşıma sokulan bilgiler/görüntüler Karalama kampanyaları Kara reklamlar	Tamamen ya da bir kısmı uydurulmuş içerikler

2.3. Enformasyon Toplumu

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal, ekonomik ve politik anlamda yıkıma uğrayan ülkelerin kendilerini yeniden yapılandırma çalışmaları ile bağımsızlık mücadelesini başarıyla sonuçlandıran ülkelerin kendi içlerindeki dinamiklerin yerine oturmaya başlaması ve ekonomik olarak gelişmeye başlamaları global düzeyde bir kalkınma döneminin işareti olarak kabul edilmektedir. Bu dönem sanayi sonrası dönem olarak adlandırılmakta ve 20. Yüzyılın ikinci yarısından sonra içerisinde yaşadığımız dönem, enformasyon çağı olarak adlandırılmaktadır. Bu kavramın kullanılmasının en büyük nedenlerinden biri ise bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler ve bu gelişmelerin hızla yayılması olarak kabul edilmektedir. Castells'in kapitalist üretim biçiminin yeniden yapılanması ile ortaya çıkmış yeni bir üretim biçimi olarak tanımladığı enformasyonalizm, dünya çapında ekonomik, politik, sosyal, toplumsal ve kültürel alanlarda hızlı değişim sürecinin yaşandığı günümüzün, enformasyon çağı olarak tanımlanmasının en temel nedenidir (Castells, 2005, s. 17). Bu dönem 'bilgi çağı' ya da 'enformasyon çağı' gibi farklı kavramlarla kullanılsa da her ikisinin de toplumsal anlamda bir dönüşüme işaret ettiği ortaya konmaktadır. Sanayi sonrası dönemde anılmasına rağmen sanayileşmemiş ülkelerin de etkilendiği bu küresel dönemde, bilgi teknolojilerinin hızla ilerlediği ve bilgi toplumu kavramının ön plana çıktığı görülmektedir. Bilgisayar kullanımının yaygınlaşması, internet kullanımının artması ve teknolojik gelişmelerin hayatımızda yer edinmeye başlamasıyla birlikte bilgi ve iletişim teknolojilerinde de hızlı bir artış yaşanmıştır. Castells'e göre yeni enformasyon teknolojileri 1970'li yıllardan sonra dönüşmüş esnek bir kapitalizmin ortaya çıkmasındaki en büyük adımlar arasında yer almaktadır. Ağların oluşması, iletişimin sınır ötesi bir yapı ile bütünleşmesi, enformasyon işleme, depolama ve yayma olanakları karar alma süreçlerini eş zamanlı olarak yoğunlaştırmış ve merkezisizleştirmiştir (Castells, 2007, s. 487). Başta iletişim sistemlerinde yaşanan gelişmelerle birlikte diğer teknolojik gelişmeler, zamanı mekândan bağımsızlaştırmış, bilgi üretim ve dağıtım alanındaki gelişmelerle birlikte de enformasyon ve haber alma pratikleri gelişmiştir. İletişim alanında yaşanan gelişmelerle birlikte coğrafi sınırlar aşılmış, bireyler birer dünya vatandaşı haline gelmeye başlamış, iletişim teknolojilerine olan bağımlılık artmış ve insanlar giderek yalnızlaşmışlardır (Karagülle ve Çaycı, 2014: 3-4). Ancak zaman ve mekândan bağımsız bir şekilde iletişim kurabilme imkânı elde eden toplumlar da birbirleriyle hızlıca etkileşime girebilmekte ve Arap Dünyası'nda yaşanan gelişmeler örneğinde olduğu gibi toplumsal hareketler bakımından da daha hızlı sonuçlara ulaşabilmektedirler.

Bilgi toplumunu sağlamanın en etkili yolu, bireylerin internete erişiminin yaş, cinsiyet, sınıf ya da ekonomik koşullardan bağımsız olarak sağlanması ile mümkün olabilmektedir. Evrensel internet erişimi sayesinde internet kullanıcı sayısının da giderek arttığı görülmektedir (Tunç Deveci & Demir, 2019).

Bilgi toplumunu sağlamak günümüzde bir ülkenin ekonomik kalkınması dahil olmak üzere toplumsal yapısını da hızla değiştirmektedir. Bilgi iletişim teknolojilerinin yarattığı bu dönüşüm ile değişmiş olan yeni toplumların kendi tarihlerine, kültürlerine ve enformasyon teknolojileriyle olan ilişkilerine bağlı olarak farklı tarihsel çeşitlilik gösterdiği öne sürülmektedir. Böyle bir çeşitlilik görülse de bu toplumlar hem kapitalist hem de enformasyoneldir (Castells, 2005, s.15).

Yeni iletişim teknolojileri her ne kadar bireyi yalnızlaştırsa da bilginin hızla yayılmasına bağlı olarak yeni bir sosyalleşme ortamı da oluşturmaktadır. Sosyal ağlar üzerinden sağlanan iletişim biçimleri ile hem insanların hem de toplumların ilişkilenme biçimi yeniden oluşmaktadır. Öyle ki insanların ve hatta toplumların ilişkileri, iletişim biçimleri, sosyalleşme pratikleri ve yaşam biçimleri ile günlük yaşam pratikleri ile olan etkileşimleri de etkilenmektedir (Karagülle ve Çaycı, 2014, s. 2).

Bireyler arasındaki bilgi akışı ile toplumlar ve hükümetler arasındaki bilgi akışının hızlandığı bu dönemde elektronik çağ olarak da adlandırılan bilgi çağı ya da enformasyon çağı, kitle iletişim araçlarının tek yönlü akışının ortadan kalktığı ve daha interaktif bir hayata geçmeye başladığı çağ olarak da kabul görmektedir. Bilgi alışverişinin kolaylaştığı bu dönemde her bir kullanıcı artık kendi haberini yazabilir, kendi ürettiklerini de tüm dünyaya duyurabilir hale gelerek katılımlı bir medya ortamı yaratmıştır (Yıldırımer, 2022, s. 104-112).

Sosyo-ekonomik anlamda bakıldığında ilkel toplumların tarım toplumuna, tarım toplumlarının sanayi toplumlarına son olarak da sanayi toplumlarının bilgi toplumlarına geçiş sürecinde, bilgi giderek hammaddenin ve emek ile diğer kaynakların yerini almaktadır (Aytun, 2008, s. 17-35).

1960'lı yıllardan itibaren Amerika ve Japonya gibi ileri endüstrileşmiş toplumları inceleyen bilim insanları, bu toplumların endüstri toplumundan farklı karakteristik özelliklere sahip olduklarını gözlemlemiş ve bu toplumlarla ilgili olarak 'endüstri sonrası toplum', 'enformasyon toplumu' ya da 'bilgi toplumu' gibi farklı kavramlarla bu toplumları tanımlama eğilimi göstermişlerdir. Bu bağlamda literatürde genel kabul gören kavram olan enformasyon toplumunun bilgi teknolojilerinin giderek artan bir şekilde kullanımıyla ilgili olarak ortaya çıkan bir aşama olduğu düşünülmektedir (Aytun, 2008, s. 17-35).

Yeni toplum kas ve buhar gücünün dışına çıkmış ve yeni paradigmasını teorik bilgi olarak oluşturmuştur. Endüstri toplumunun temel noktasının makine ve insan gücüne dayanması ise buradaki en belirleyici özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun aksine bilgisayarlaştırılmış donanımlar sayesinde bilgi, finansın otoritesine karşılık, örgütlü emeğe ve antikapitalist siyasi partilere oranla uzun vadede çok daha büyük bir tehdittir (Toffler, A. ve Toffler, H., 1996, s.39).

Bu tehdit, küresel anlamda tüm insanların yaşam şeklini değiştirmeye başlamış ve hem kültürlerarası iletişimi hem de uluslararası bağlardaki değişimin tetikleyicisi olmuştur.

2.4. Ağ Toplumu

Enformasyon Çağını karakterize eden en önemli üç bileşen enformasyon, değişim ve ağ toplumu şeklinde sıralanmaktadır.

Enformasyon Çağı üç aşamalı bir devrim olarak görülmektedir. Birinci enformasyon devrimi sözlü iletişimden yazılı iletişime geçiş; İkinci enformasyon devrimi yazının daha güvenilir bir halde saklanabilmesi için el yazmalarından matbaaya geçiş; üçüncü enformasyon devrimi ise dijital teknolojidir.

McLuhan'ın küresel 'köy olarak' tanımladığı yeni dünya düzeni kavramının devamı olan ağ toplumu ise bilgi akışının zaman ve mekândan bağımsız olarak hareket etmesini açıklamak için literatüre kazandırılan bir kavramdır (McLuhan, 1962). Toplumların farklı coğrafyalarda ya da farklı zaman dilimlerinde yaşamaları, ağ toplumu sayesinde bilginin yayılması için bir engel değildir. Dünya'nın farklı bir coğrafyasında meydana gelen bir olayın diğer bir coğrafyada duyulması ve haber haline getirilebilmesi, ağ toplumu kavramı için bir örnek olarak gösterilebilmektedir. Toplumların görünmez bağları, bilgi akışının kolay ve hızlı bir şekilde yayılmasına olanak sağlamaktadır (vanDijk, 2006). Castells'in sürekli yenilenen, dinamik, yenilikçi ve açık bir sistem olarak tanımladığı ağ toplumu ise, gelişen teknolojinin bu görünmez bağları oluşturmasıyla birlikte toplumların birbirine bağlanmasına olanak tanımıştır. Bu konuda toplumların mı teknoloji tarafından şekillendiği, yoksa teknolojinin mi toplumlar tarafından belirlendiği konusunda tartışmalar yer almaktadır. Bu çalışma kapsamında öncelikle toplumsal ilişkilerin ve toplumsal ihtiyaçların gerekli olan tüm gelişmelerin kaynağında olduğu temel alınmaktadır.

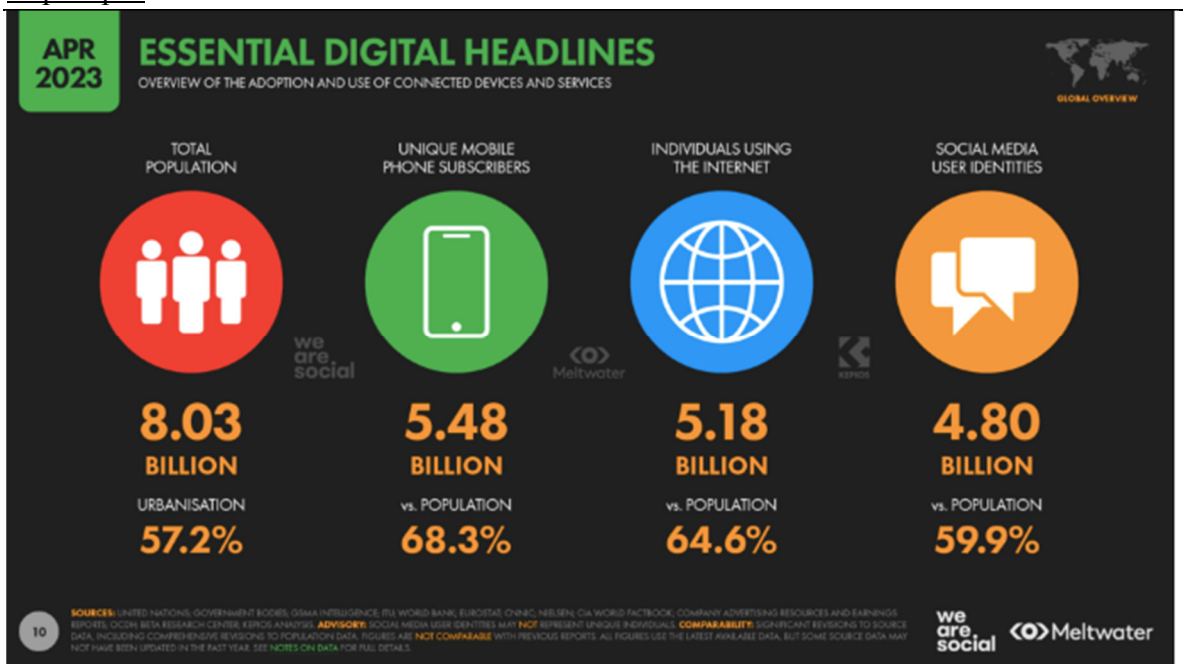
2.5. Dijital Platformlar

Weare.social Nisan 2023 verilerine bakıldığında, toplam dünya nüfusunun 8.03 milyara ulaştığı, cep telefonu kullanıcılarının sayısının 5.48 milyar olduğu ve böylelikle dünya nüfusunun %68.3'ünü oluşturduğu, bireysel internet kullanıcılarının sayısının ise 5.18 milyar ile toplam dünya nüfusunun %64'ünü oluşturduğu görülmektedir.

Veriler, dünya çapında aktif sosyal medya kullanıcı kimlikleri sayısının 4.80 milyara ulaştığını da ortaya koymaktadır. Bu rakamın her bir tekil bireyi temsil etmesi beklenmemektedir. Kullanıcı kimlikleri verilerinin sadece niceliksel bir açıklama olmasından dolayı bu rakam, kopya ve sahte hesapları da içermektedir. Ancak bu rakama kabaca bakıldığında, dünya nüfusunun neredeyse %60'ına tekabül ettiği görülmektedir.

Şekil 3

Bağlı Cihaz ve Hizmetlerin Benimsenmesine ve Kullanımına Genel Bakış Kaynak: https://wearesocial.com/wp-content/uploads/2023/03/Digital-2023-Global-Overview-Report.pdf

İnternet tabanlı medyada yeni iletişim teknolojilerinin en önemli araçlarından biri dijital platformlardır. Özellikle sosyal medya platformları, her bir kullanıcısının içerik üretmesine izin vermiş, anonim hesaplarla üretilen içeriklerin doğruluk kontrolünün sağlanmasını zorlaştırmış ve üretilen içeriklerin profesyonel bir editör kontrolünden muaf tutulmasına olanak tanımıştır (Carlson, 2018, s. 4). Bu sebeple de başta sosyal medya

platformları olmak üzere tüm dijital platformlar bilgi kirliliğine yol açan bilgi bozukluğu araçlarının rahatlıkla dolaşıma girmesi için elverişli bir ortam hazırlamıştır.

Kitlelerin sosyal medya platformlarını haber kaynağı olarak kullanması da bu kavramların üretilmesi ve yeniden dolaşıma girmesi konusunda beğeni toplamak ve takipçi sayısını artırmak isteyen içerik üreticilerinin sayıca artmasına neden olmaktadır.

Dijital platformlar çevrimiçi içerik üretme ve yayma araçları olarak kabul görse de farklı amaçlar için de kullanılabilmektedir. Dijital platformlar, sosyal medya, pazarlama, eğitim ve e-ticaret gibi birçok farklı alanda kullanıcılara alan yaratmaktadır. Bu çalışma kapsamında ele alınacak olan amaçlar ise iletişim bilimlerinin alanına giren sosyal medya hesapları ile haber ya da içerik yayma amacıyla kullanılan dijital platformlardır. Bu çalışmada teknoloji temelli bir analiz hedeflenmediği için kullanılan içeriklerin haber ya da bilgi temelli olması ön planda tutulmuş, bu içeriklerin yukarıda açıklanmış olan bilgi bozukluğu çeşitleri içerisinde yer alması ve bu çeşitliliğin sonuçlarına vakıf olması beklenmiştir.[10]

Tablo 2

Dijital Platform Örnekleri

İnternet Tarayıcıları	Google Chrome, Firefox, İnternet Explorer
Anlık Mesajlaşma Uygulamaları	Whatsapp, Microsoft Messenger
Sosyal Medya Platformları	Instagram, Facebook, TikTok
Online Alışveriş Platformları	Trendyol, Hepsiburada
TV Platformları	Digitürk, D-Smart, TV+
Video Platformları	Youtube
Haber Paylaşım Platformları	X (Twitter)

2.6. Dijital Dezenformasyon

Demokratik bir toplumda bilginin şeffaf bir şekilde sunulması ve bilgiye ulaşımın eşit olması arzu edilmektedir. Dijital ortama aktarılan gazetecilik pratikleri geniş kullanım alanına sahip olmuş ve bu yolla da bilgiye erişim hızla artmıştır. Fakat, kullanıcıların editöre dönüştüğü dijital ortamda bireylerin sınırsız paylaşım yapma özgürlüğü de bulunmaktadır. Bu durum ise bilginin doğruluğunun sorgulanmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, hayatın

[10] (*Oxford* Üniversitesi *Reuters* Gazetecilik Çalışmaları Enstitüsü'nün 2018 yılı Dijital Haber Raporu'nun (2018) bulgularına göre, Türkiye halkının yüzde 66'sı sosyal medyayı haber kaynağı olarak kullanmaktadır.) https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/digital-news-report-2018.pdf

akışını sosyal medyadan takip eden birey, farkında olmadan dezenformasyona maruz kalmaktadır. Geleneksel medya ile kıyaslandığında dijital medyada bilgi kaynağının anonimliği, dijital dolaşıma giren bilginin denetimi sorununu da gündeme getirmiştir (Aşlakcı, 2022, s. 88).

Kaynağı anonim olan bir bilginin kamuoyuna kolaylıkla yayılması bilginin araçsallaşmasına sebep olurken modern toplumun enformasyon toplumu mu yoksa gözetim toplumu mu olarak kabul edileceği tartışmasını da ortaya çıkarmaktadır. Dijital platformlarda kaynağı belirsiz olan ve niyeti anlaşılmayan haberlerin yayılması ise neyin gerçek neyin sahte olduğu karmaşası yaratırken toplumun yapay gündemde kaybolmasına ya da yanlış enformasyonla gerçeklikten uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Büyük medya kuruluşları, görünürlüğünü ve bilinirliğini dolayısı ile kar oranını artırmak için dijital dünyada gönüllü olarak haberci, kameraman ya da editör olan bireylerin haberciliğinden de yararlanmaktadır. Böylelikle de yayınlanan bilginin teyit edilmesi zorunlu hale gelmektedir. Özellikle sosyal medya platformlarında içeriğin görüntülenmesi, beğenilmesi ve yeniden üretime girmesi, gerçeğin aktarılması bağlamında habercilik etiğinin ardında kalmaktadır.

Sosyal medya bireylerin ve toplumların zamansal ve mekânsal olarak bir arada olmalarını gerektirmeden, birbirlerini tanımalarına gerek duymadan sosyal etkileşime imkân tanıyan bir iletişim medyasıdır (Chandler & Munday, 2018, s. 372).

Toplumun her köşesinin ekranlarla donatılması, görüntü kayıtları, mobil telefonların yaydığı sinyaller, kişisel bilgisayarların IP adresleri, e-posta takip sistemleri ve uzayın derinliklerinde seyreden uydular vasıtasıyla tüm dünya gözetim altında tutulmaktadır (Binark & Börekçi, 2009, s.146- 147).

Egemen güç tarafından şekillendirilen bu kontrolde, sosyal medya kullanan milyonlarca bireyin özgürce paylaştığı içeriklerin doğruluk kaynağını ve niyetini belirlemek de oldukça zor görünmektedir. Muallak bir hale gelen içeriklerin en büyük etkiyi toplum üzerinde yaratacakları öngörülmektedir. Çünkü, topluma nüfuz etmesini sağlamak amacıyla sosyal medyada yanlış bilinci inşa eden şeyler, kelimeler ve kavramlardır. Kelime ve kavramların dejenerasyona uğraması, topluma yavaş yavaş enjekte edilen zehre benzetilmektedir. Ve bu zehrin etkisinin kısa zamanda kendisini hissettirmediği, toplumlar durumu anladıklarında ise çok geç kaldıklarını fark ettikleri görülmektedir (Kurt, 2002, s. 147).

Dijital platformların yarattığı dijital dezenformasyonun yeni siyasal kamusal alanda yarattığı tehditler ise bu çalışmanın temel amaçları arasında yer almaktadır.

2.7. Yeni Siyasal Kamusal Alan

Bilgi bozukluğu kavramının özellikle siyasi karakterler üzerindeki etkisinin, internet tabanlı medyada siyasal kamusal alanın değişimini inceleyen bir dizi araştırmaya yol açtığı görülmektedir. Yapılan araştırmalarda siyasal medya çalışmalarında internet tabanlı medyanın demokratikleşme sürecindeki izleri takip edilmiştir. İnternet ve internet tabanlı medyanın yeni siyasal kamusal alan için gazetecilik pratiklerini değiştirdiği ve kamusal alanda konuşanlar ve dinleyiciler arasındaki toplumsal bölünmeyi ortadan kaldırdığı, halkın kendisinin anlatıcı, muhabir ya da editör kimliklerine büründüğü öne sürülmektedir (Davis, 2009).

Yapılan araştırmalarda halkın siyasi kişilere karşı şüpheci ve kurumlara karşı da azalan bir katılımının olması yönünde bulgulara rastlamıştır. Bu durum kolektif eylemin bilgisayar çalışmasından daha fazlasına ihtiyaç duyduğu yönündeki bilgiyi de ortaya koymaktadır (Morozov & Evgeny, 2012).

Kolektif eylem, yurttaşlar tarafından bilgisayar çalışmalarından daha fazlasına ihtiyaç duysa da sivil toplum kuruluşları ve toplumsal hareketler, daha az aktif olsalar da sempati duyan daha geniş bir izleyici kitlesine ulaşabilmek için kendilerini güçlü kişisel toplantılar ve zayıf bağlar medyası aracılığıyla inşa etmelerine olanak bulmuşlarıdır (Gladwell 2010; Shirky 2009).

Bahsedilen çerçeveden bakıldığında bilgi bozukluğu dünyasında herkesin birer editöre dönüşebildiği medyada kamusal alanın etki kümesinin giderek genişlediği görülmekte ve enformasyon açıklarının da kitleleri etkilemedeki olumsuz rolünün yıkıcı rolleri öne çıkmaktadır.

İnternete ulaşılabilirliğinin artması, kitle iletişim araçlarının zaman ve mekândan bağımsızlaşması ile dijital dezenformasyon da birtakım problemleri beraberinde getirirken düşük maliyetli, kolay ulaşılabilir ve hızlı yayılan enformasyon çeşitleri internet tabanlı medyanın güvenirliğinin de sorgulanmasına neden olmaktadır (Khan, 2020, s. 1).

İnternet tabanlı medyanın oluşturduğu yeni kamusal alanın özellikle siyaset dünyasında genel çıkarları ifade etmeye yardımcı olduğu ve kamusal söylemlerin resmi gücünü artırdığı yapılan araştırmaların merkez noktasını oluşturmaktadır (Rasmussen, 2013).

Habermas, kamusal alanın en temelinde, siyasi etkinin kamuoyu tarafından desteklendiğini ve siyasi sistemin yetkili üyelerinin kararlarını etkilediğinde, siyasi güce dönüştüğünü aktarmıştır (Habermas 1996, s. 362). Bu yaklaşım aynı zamanda internet

tabanlı medyanın ortaya çıkardığı bilgi bozukluğunun etik çerçevede de sorgulanmasına neden olmaktadır.

Siyasal kamusal alan aynı zamanda bilgi ve bakış açılarını ileten bir ağ olarak da tanımlanmaktadır (Habermas 1996, s. 360). Somut olarak, normalde yüz yüze karşılaşmalara dayanan, ancak daha geniş kitlelere ulaşmak için genelleştirilmiş ve entelektüelleştirilmiş geçici kamuları oluşturan forumlardan, sahnelerden, arenalardan, performanslardan ve sunumlardan bahsedilmektedir (Habermas 1996, s. 361).

Cass Sunstein (2009), internetin segmentasyon, paralel alanlar veya grup kutuplaşması yaratabileceği ölçüde kamuoyunun gelişimi için zararlı etkileri olabileceği konusunda uyarmaktadır. Böyle bir yapıda, benzer düşünen insanlar birbirlerini arayacak ve ortak bakış açılarını diğerlerinden uzakta geliştireceklerdir (Sunstein, 2009).

Benzer bir şekilde, Michael Schudson (Jenkins ve Thorburn 2004, 49'da), dijital medyanın demokrasi ve ciddi bir vatandaşlık anlayışıyla bütünleştirilmesi gerekiyorsa, vatandaşlık kavramımızı 'bilgili vatandaş'tan genişletmemiz gerektiğini savunmaktadır. Bilgi sahibi olmanın demokrasinin temeli olmadığı savını Schudson, Amerikan tarihindeki zengin yurttaşlık kavramlarıyla tartışmakta ve örneklendirmektedir. Schudson, dijital medyanın, güçlü bir kamusal alan için hiçbir şekilde hazırlanmamış olan mevcut dar vatandaşlık kavramını destekleyebileceğine ve genişletmeye hizmet edebileceğine dair şüphelerini dile getirmektedir. Daha sonra Schudson, İnternet'in siyasi gruplara zaten yapmak üzere organize oldukları şeyleri daha fazla yapmalarında yardımcı olabileceğini daha olumlu bir şekilde savunmaktadır. Başka bir ifade ile internet kullanımı, mevcut güçleri güçlendirme meselesi olarak görülmektedir (Schudson, 2006).

Genel olarak Schudson, teknolojinin demokrasi üzerindeki "etkilerinden" bahsetmenin zor olduğunu, çünkü her iki kavramın da pek çok şeyi içerdiğini savunmaktadır. Schudson, gazetecilik ve siyasetle ilgili büyük dönüşümler arasında sadece birkaçının yeni teknolojilerle ilgili olduğuna dikkat çekmektedir. Toplumsal hareketlerin ve sendikaların internete yönelmesinin, internetin demokratik potansiyeline herhangi bir şekilde kesin bir kanıt olmadığını savunmaktadır. Aslında Schudson, internet olsa da olmasa da büyük siyasi değişikliklerin zaten gerçekleşeceğini savunanlar arasında yer almaktadır (Schudson, 2006).

Habermas ve Schudson'un değerlendirmelerinin aksine, Youchai Benkler, önemli bir çalışmasında internetin daha demokratik ve duyarlı bir kamusal alana doğru önemli bir değişimi temsil ettiğini savunmaktadır. Kitle iletişim araçlarıyla yapılandırılmış bir kamusal alandan, bilgi ortamındaki tüm düğümler arasında çok yönlü bağlantılara sahip dağıtık söylemsel bir mimariye geçişin, iletişimin önündeki engelleri ortadan kaldırdığını ve

kamusal alana katılım olanaklarını temelden değiştirdiğini savunmaktadır. Demokratik ülkelerde, dolayımlı konuşma için alçaltılmış eşik, kamusal alanın radikal bir şekilde genişlemesine yol açar. Totaliter uluslar için bu yeni mimari kötü bir haber anlamına gelmektedir. İnternet, merkezsiz, uçtan uca yapısı nedeniyle üstesinden gelmeyi çok zor buldukları yeni bir tehdit olarak algılanmaktadır. Vatandaşlar artık izleyicileri gözlemlemek ve dinlemekle meşgul olmamakta, kendilerini yerel ve ulusal meselelerden daha sorumlu görmektedirler ve artık sadece özel gözlemciler olmaktan çıkarak kamusal ve politik iletişimde özneler olarak yer almaktadırlar. Daha da çarpıcı olanı, kamusal alanın kendisinin yapısal değişiklikleridir. Benkler, kamusal alan üretiminin, World Wide Web, bloglar, Wiki'ler ve diğer sosyal medya ile 90'lardan beri ortaya çıkan ağ bağlantılı bilgi ekonomisinden önemli ölçüde yararlandığını savunmaktadır. Genellikle halk tarafından kabul edildiği düşünülen geleneksel görüşlerin ve sahiplerinin görüşlerinin hâkim olduğu kitle iletişim araçlarından oldukça farklı bir karaktere sahip içgörüler ve yorumlar sunmaktadırlar. İnternet tabanlı medya, STK'lar veya sorunlara farklı bir bakış açısına sahip olan ve durumlarını farklı, genellikle alışılmadık ve gazetecilik dışı yollarla sunan bireyler tarafından kurulmaktadır (Benkler 2006, s. 213).

İnternet tabanlı medyanın iletişimin önündeki birçok engeli kaldırdığı görülse de başka bir taraftan bakıldığında ise değiştirilmiş ya da çarpıtılmış yeni bir alan ortaya çıkardığı yukarıda bahsedilen gerekçelerle kanıtlanmaktadır.

2.8. Bilgi Bozukluğu Kavramı ve Etik

Sorunlu bir iletişim biçimini tarif eden bilgi bozukluğunda, sorunlu iletişimin en başarılısı, insanların duygularıyla oynayan, izleyici/dinleyici ve kullanıcılara öfke ya da korku duygularını teşvik edenlerdir. Yeniden üretime giren bu paylaşımlar, kendi görüşlerine yakın olan kişiler arasında yeniden dolaşıma girmekte ve kendi yankı odalarını oluşturmaktadırlar. Birçok sosyal platform, paylaşımların beğeni, yorum ve paylaşımlar aracılığıyla herkese açık bir şekilde ‘performans’ sergilediği bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle üretilen duygusal içerikler çok daha hızlı ve kolay yayılma imkânı bulmaktadırlar (Wardle & Derakhshan, 2017).

Tam da burada mevcut modern korkuların birçoğu mezenformasyonun politik çeşitlerine odaklansa da ‘bilgi kirliliği’ farklı konularda kamusal söylemi kirletir. Yapılan araştırmalar, sahte haber hikâyelerinin büyük bir çoğunluğunun sosyal medyaya dayandığını ortaya çıkarmıştır. Bu durumda haber kaynaklarının güvenirliği konusunun da büyük bir

önem taşıdığı görülmektedir. Eylül 2017'de BBC Dünya Servisi tarafından on sekiz ülkede yürütülen bir araştırma, ankete katılanların %79'unun, internette neyin sahte neyin gerçek olduğu konusunda endişelendiklerini ortaya koymaktadır (Cellan-Jones, 2017). Çünkü popüler sosyal ağlar, insanların herhangi bir mesajın güvenirliğini sorgulamasını da zorlaştırmaktadır. Böylelikle insanların bilgi ekosisteminde kendilerine rehberlik edecek arkadaşlar ve ailelerine daha fazla bağımlı olmaları durumu ortaya çıkmaktadır.

Messing ve Westwood'un öne sürdüğü gibi, ''sosyal medyanın iki etkisinden biri birden fazla kaynaktan hikâyeleri toplayarak kaynağa değil hikâyeye odaklanması; bir diğeri ise, geleneksel eşik bekçileri veya yerleşik okuma alışkanlıklarından ziyade onaylar ve sosyal tavsiyeleri desteklemesi.'' olarak karşımıza çıkmaktadır (Messing & Westwood, 2014). Bu durumda çevrimiçi zaman geçirme alışkanlıkları da son derece önemli görünmektedir.

Bunun yanı sıra bilgi kirliliğini üretmede ve yaymada televizyonun da rolü hafife alınmamalıdır (Derakhshan, 2016). Dağıtımın genişlemesi ve daha fazla kişiye ulaşması yanlış bilginin ilerlediğini göstermektedir yani genişletme olmadan yanlış bilgi hiçbir yere varamayacaktır. Böylelikle dijital platformları, milyarlarca insanın kendi fikirlerini doğrulayan kelimeleri, resimleri ve videoları varken tarafsız iletişim boru hatları olarak kabul etmek mümkün görünmemektedir.

Bilgi bozukluğu türlerini yeni medya ekosistemi içerisine almak zorundayız. Bu ekosistem, dünyadaki milyarlarca kullanıcının abartılı duygusal beslemelerinin akıllı telefonlar sayesinde hızlı transferinin sağlandığı bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır ve bu ekosistem bilgi yığını içerisinde sadece manşetlere bakarak bilgi edinen, edindiği bilgiyi sorgulamayan kullanıcılarla giderek partizanlaşan radyo, televizyon ve sosyal medya araçları ile yönetilmektedir (Wardle & Derakhshan, 2017).

Bilgi bozukluğu türlerinin dezenformasyonla mücadele etmeye yönelik hazırlanan mevzuatlarda yerini alması, hem kullanıcıların hem düzenleyici ve denetleyici otoritelerin hem de hükümetlerin bu kapsamdaki mücadelelerini kolaylaştırmaya yönelik bir çerçeve çizecektir.

BÖLÜM 3

AVRUPA BİRLİĞİ'NDE DEZENFORMASYONLA MÜCADELE

Bu bölümde Avrupa Birliği'nin genel yapısı ve işleyişi ile bazı kurumlarının nasıl çalıştığına dair bilgilere yer verilecektir. Bu bölüm Avrupa Birliği'ndeki dezenformasyon ile mücadele sürecini ele alırken ilgili kurumların kısa bir tarihçesi ve birliğin nasıl çalıştığına dair kısa bir bilgi vermeyi amaçlamaktadır.

3.1. Avrupa Birliği Kuruluş ve Gelişim Süreci

Avrupa Birliği, siyasi ve ekonomik açıdan ele alındığında konfedere bir yapıya yakın görünmektedir. Bünyesinde yaşayan 27 üye ülke ile ulus ötesi bir yapı oluşturmakta ve bu yapının psikolojik, sosyal, siyasi ve ekonomik hatlarının hepsinde yönetsel süreçte barındırdığı siyasi ve ekonomik birlikteliğin izlerini taşımaktadır (Şakar, 2023).

Tarihsel arka planına bakıldığında, birliğin kuruluş sürecinin, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa'da yaşanmış olan politik, ekonomik ve sosyal koşullar nedeniyle 1951 yılında imzalanan Paris Anlaşması ile Schuman Deklarasyonu'nun bir parçası olarak hayata geçirilen Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'na dayanmakta olduğu görülmektedir (Kıraç, & İlhan, 2010). Topluluk'ta savaşa sebep olan kömür ve çelik gibi hammaddelerin barışa aracı olması hedeflenmekte ve dünya tarihinde ilk kez devletlerin kendi iradeleri ile egemenliklerinin bir kısmını ulus-üstü bir yapıya devretmeleri beklenmekteydi. Bu topluluk, Almanya ve Fransa önceliğinde Avrupa'daki kömür ve çelik endüstrilerini birleştirerek ortak bir pazar oluşturmak ve bu bağlamdaki savaşları önlemeyi hedeflemekteydi.

1957 yılında imzalanan Roma Anlaşması ise bu topluluğun kömür ve çelik sektörünün yanı sıra diğer sektörlerde de paydaş olan bir ekonomik topluluk olduğunu resmileştirmiş ve bu anlaşma ile ayrıca Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) kurulmuştur. (Claudio, 1999). Roma Anlaşması ile Konsey, Komisyon, Parlamento, Adalet Divanı, Sayıştay ile Ekonomik, Sosyal ve Danışma Komiteleri olmak üzere Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun altı organı belirlenmiştir (Bilici, 2005, s. 49). AET'nin temelinde de sermayenin, iş gücünün, malların ve hizmetlerin serbest dolaştığı bir ortak pazar kurulması ve en sonunda da Avrupa Kıtası'nda siyasi bir bütünlük sağlamak vardı.[11]

[11] (https://www.ab.gov.tr/avrupa-birliginin-tarihcesi_105.html) Erişim Tarihi: 2 Şubat 2024

1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedi, Birlik açısından ortak bir pazar algısı ile siyasi iş birliğini de sağlamak ve üye devletler arasındaki ortak dış politika ile güvenlik politikasının oluşmasının sağlanması açısından önemli kabul edilmektedir. Avrupa Tek Senedi'nin hedefi 1 Ocak 1993 yılına kadar Avrupa Tek Pazarı'nı oluşturmaktı.

1990'lı yıllarda dünyada yaşanan gelişmeler, Avrupa'nın siyasi yapısını değiştirmesine ön ayak olmuştur. Berlin Duvarı'nın yıkılmasının ardından Almanya'nın birleşmesi, Doğu Avrupa ülkelerinin Sovyet denetimlerinden özgürleşmesi ve 1991 yılında da Sovyetler Birliği'nin dağılması, Avrupa'nın da kendisine yeni bir plan çizmesine neden olmuştur. 1993 yılında imzalanan Maastricht Anlaşması (diğer adıyla Avrupa Birliği Anlaşması) ile Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu adını aldı. Bu ulus ötesi birlik, güvenlik, içişleri ve adalet gibi konuların da bünyesine dahil edilmesi ile ortak para birimi, ortak iç ve dış ilişkiler, Avrupa vatandaşlığı, demokrasi ve adalet gibi kavramlarla hareket etmeye başladı (Claudio, 1999). Bu anlaşma ile 1999 yılına kadar parasal birliğin sağlanması, Avrupa vatandaşlığının oluşturulması ve üye ülkeler arasında dış ve iç siyasette iş birliğinin sağlanması hedeflenmiştir.

1957 Roma Anlaşması ile belirlenen ve 1993 Maastrich Anlaşması ile geliştirilen Avrupa Birliği politikalarının temelinde, ortak politikaların uygulanması ve tek pazarın oluşturulması ile üye ülkeler arasında ekonomik ve siyasi paydada bütünleştirici bir birlik sağlanması bulunmaktadır. Böylelikle Avrupa halkları arasında sürdürülebilir ve yakın bir ilişki kurularak huzurlu bir ortamın oluşturulması ile özgürlüğün sağlanması hedeflenmiştir (Schwartz, 1988, s. 24-25).

Avrupa Vatandaşlığının vurgulanması ise 1999 yılında imzalanan Amsterdam Anlaşması ile başlamıştır. Bu anlaşma ile Avrupa Parlamentosu'nun karar alma mekanizmalarının da güçlendirildiği görülmektedir. Üye devletler arası iş birliğinin güçlendirilmesinin de temeli olan bu anlaşma, Avrupa Birliği güvenlik birimi olan Europol'ün de güçlendirilmesi bakımından önemli sayılmaktadır.

2003 yılında imzalanan Nice Anlaşması, Avrupa Konseyi, Avrupa Parlamentosu ve Avrupa Komisyonu'nun yapısında oluşturduğu değişikliklerle AB mevzuatında yeni bir dönem başlatmıştır. Euro'nun ortak para birimi olarak kabul edilmesi, Birliği kuran anlaşmalarda yapılan değişiklikler, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu'na dair Roma Anlaşması'nın güçlendirilmesi gibi konular da Nice Anlaşması kapsamında ele alınmaktadır (Yanıkdağ, 2010).

2007 tarihli Lizbon anlaşması ise 2004 yılına kadar yürürlüğe giren tüm anlaşmaları kabul ederken, Avrupa Konseyi'nin yapısını yeniden düzenlemektedir. Ayrıca bu anlaşma

Avrupa Birliği'nin bugüne kadarki son anlaşması olarak tarihe geçmiştir (Demirel, 2018). En son İrlanda'nın imzası ile yürürlüğe giren bu anlaşma üye devletlerin onayına sunularak kabul edilmiştir (Yanıkdağ, 2010).

1980'li yıllardan itibaren yönetim modeli olarak hesap verebilirlik, şeffaflık ve verimlilik gibi ilkeleri benimseyen Birlik hem ulusal düzeyde hem de küresel boyutta ekonomik ve sosyal dönüşümlere olanak sağlamış, liberalleşme ile özelleştirmeye dayalı yeni kamu düzenleri benimsemiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra özellikle Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Çekya ve Romanya gibi Doğu Avrupa ülkelerinde reformların temelinde bu model yatmaktadır (Demir, 2018, s. 12). Bu dönemle birlikte de siyasette demokratikleşme, kamu yönetiminde sadeleşme ve özelleştirme Birliğin öncelikli hedefi olmuştur (Şakar, 2023).

Bu tarihsel sürecin aktarılmasının nedeni, kıtadaki fikir birliğinin nasıl sağlandığına dair önemli dönüm noktaları içermesidir.

3.2. Avrupa Birliği Kurumları

Çok kültürlü ve çok sesli bir yönetim anlayışına sahip olan Avrupa Birliği, ekonomik ve siyasi anlamda ulus-ötesi bir yönetim anlayışına sahiptir (Yanıkdağ, 2010). Birliğin tüm idari organları tarafından benimsenen ilkeler, hukukun üstünlüğü, şeffaflık, hesap verebilirlik, müzakere ve çoğulculuk gibi bir demokratik toplumda beklenen tüm değerleri, dünyadaki diğer demokratik rejimlerden benzersiz bir şekilde bünyesinde barındırmaktadır (Mor, 2010).

27 üye devletten oluşan Avrupa Birliği'nin kurumsal yapısı, 1980'li yıllardan sonra gelişmeye ve değişmeye başlamıştır. Bu değişimin altında yatan sebepler ise dünyada ekonomik ve siyasi değişimlerin yaşanması, Sovyetler Birliği'nin gerilemesi, komünist rejimlerin çöküş yaşaması şeklinde sıralanmaktadır. Bu sebepler, Avrupa Birliği'nin siyasi ve ekonomik kalkınmasının tetikleyicisi olmuştur.

Birliğin yapısının anlaşılabilmesi için konu bağlamında adını sıkça duyacağımız idari kurumların kısa bir açıklaması yapılacak ve birliğin yönetim dinamikleri aktarılacaktır.

3.2.1. Avrupa Konseyi (Council of Europe)

Birliğin üye devletlerinin devlet başkanlarının katılımıyla, görüşülen konulara göre üye devletlerin bakanlarının da katılabildiği, Lizbon Anlaşması uyarınca yılda dört kez

toplanan Avrupa Konseyi, Birliğin güçlenmesini hedefleyen yöntem ve politikaları belirlemektedir. Merkez ofisi Brüksel'de olmak üzere, istisnai durumlarda Lüksemburg'da toplanan Konsey'in, Birlik üyesi devletlerde yaşayan tüm topluluklarla iş birliğini güçlendirmek adına genel siyasi hatlar oluşturmak, iç politikada yeni iş birliği girişimleri önermek ve Birlik içerisinde ortak noktalar belirlemek gibi görevleri vardır. Konsey, Avrupa genelinde insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü gibi değerleri savunmak üzere kurulmuş bir hükümetlerarası kuruluştur. Önerdiği ve geliştirdiği stratejilerle ilgili her yıl yazılı bir rapor sunmak zorunda olan Konsey, üye ülkelerin büyükelçilerinin oluşturduğu bir komite ile ayrı ayrı toplanmakta ve belirli konuları incelemek üzere bir araya gelmektedirler (Şakar, 2023). Bu komitelerin tümü, Avrupa Konseyi'nin talimatlarını takip etmek zorundadırlar. Karar alma süreçlerinde koşullu çoğunluk ilkesini benimseyen Konsey, nitelikli çoğunlukla karar alabilmek için üye devletlerin toplam nüfusunun ise %65'ini temsil etmesi ve en az 15 üye devletin olumlu oy kullanmasını beklemektedir.

Koşullu çoğunluk ilkesine göre nüfusa oranlı en az 4 üye ülke belirlenmektedir. Bu kuralın üç istisnası bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, meclis tarafından önerilen ve komisyon tarafından onaylanan değişikliklerin geri alınmasıdır. İkincisi, Komisyon tavsiyelerinin değiştirilmesi istemidir. Üçüncüsü ise, hukuk, adalet, dış politika ve güvenlik politikalarındaki karar alma süreçleridir (Zhussipbek, 2009).

Dikkat edilmesi gereken bir başka husus Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği Konseyi'nin aynı şey olmadığıdır. Avrupa Konseyi bir AB karar alma organı değildir. Avrupa Konseyi'nin sözleşme imzalama yetkisi olsa da yasa yapma konusu, Avrupa Birliği Konseyi ile alakalı bir durumdur. Avrupa Birliği Konseyi, çoğu durumda Avrupa Parlamentosu ile ortak karar alarak, olağan yasama prosedürü ile yasama işlemlerini müzakere eder ve yasayı kabul eder, üye devletlerin politikalarını düzenler, uluslararası anlaşmaları imzalar, AB bütçesini kabul eder ve AB'nin dış güvenlik politikasını belirler.[12]

Karar alma süreçlerinde, AB'nin kendi politika araçları ve bu araçların da kendi içerisinde bir hiyerarşisi vardır. Bu hiyerarşinin en tepesinde direktifler yer almaktadır. Direktifler yasalaştıktan sonra üye ülkeler tarafından yerel mevzuata uyarlanması gerekmektedir. Direktiflerin uygulanıp uygulanmadığı kontrol edilmektedir. Bu noktada bir ceza mekanizması da devreye girmektedir.[13]

---

[12] https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/ Erişim Tarihi: 8 Şubat 2024

[13] Youtube (t.y). What is the difference between directives, regulations and decisions? https://www.youtube.com/watch?v=CZAC_uEJWfY&list=PLqNq8AGWK_ckb4SoK8aGINBq8bwKYII-O&index=6 Erişim Tarihi: 8 Şubat 2024

3.2.2. Avrupa Komisyonu (The European Commission)

Birliğin parlamentodan önce yasama süreçlerini başlatmaya yetkili tek kurumu Avrupa Komisyonu'dur. Avrupa Birliği'nin kamu politikalarının uygulanmasından sorumlu olan Komisyon, AB mevzuatı, bütçesi ve anlaşmalarını ortaya koymak ve idari olarak denetlemekle sorumludur (Güneş ve Münster, 2008). Komisyon üyeleri, her üye devletin bir temsilcisinin katıldığı 27 kişiden oluşmaktadır. Komisyon üyeleri, Birliğin politikalarından en az birinin yönetilmesinden sorumludur. Konsey, ulus devlet ile karşılaştırıldığında ulus devletin yürütme organına benzemektedir. Aynı zamanda komisyon üyeleri dışında, tam teşekküllü bir bürokratik kadroya ve yirmi beş bin kişilik idari bir organizasyona sahiptir. Birliğin bütçesini yöneten ve AB kurumlarını finanse etme yetkisine sahip olan Komisyon, entegrasyon öncelikli olmak üzere çeşitli konulara yönelik plan, program yapmakta ve proje yürütme yetkisine de sahiptir (Nilsson vd., 2008).

En genel çerçevede, AB'nin hükümetlerüstü noktası olarak kabul görmektedir. Bütün tekliflerin ilk taslağının hazırlandığı nokta Komisyon'dur. AB'nin ortak çıkarlarını temsil eden tüm başlangıçların ilk adımı olarak düşünülmektedir. Her üye ülke bir konu başlığında komiserlik üstlenmektedir ve sadece kendi ülkesinin değil AB'nin çıkarlarını gözeteceğine dair ant içmektedir. Komisyonun görev alanları, AB müktesebatı içerisinde bir fasıla denk gelmektedir.

3.2.3. Avrupa Parlamentosu (The European Parliament)

Demokratik değerlerine sıkı sıkıya bağlı olan Avrupa Birliği'nin merkezi Strazburg'da sekreterliği ise Lüksemburg'da olan yürütme organı Avrupa Parlamentosudur. 1979 yılından günümüze tüm üyelerini Avrupa Birliği vatandaşlarının oluşturduğu Avrupa Parlamentosu'nda bugün 705 üye bulunmaktadır. Üye ülkelerin nüfuslarına oranla temsil oluşturulan Parlamento aylık olarak toplanır. Parlamento da Birliğin diğer üyeleri gibi Avrupa Birliği mevzuatına bağlıdır. Avrupa Birliği'nin mevzuatı ise üç aşamadan oluşmaktadır. Bu mevzuatın teklifleri Avrupa Parlamentosu tarafından sunulmakta, öneriler Parlamento ve Avrupa Komisyonu tarafından ortaklaşa kararlaştırılmaktadır. Yukarıda sıralanan bir demokratik ülkede benimsenmesi gereken şeffaflık, hesap verebilirlik ve müzakere gibi değerler, Avrupa Parlamentosu tarafından sağlanmaktadır (Çayhan, 2002). Parlamento, Avrupa Konseyi'nin politika oluşturma süreçlerini ve uygulamalarını onaylama ve reddetme yetkisine sahiptir. Aday ülkelerin katılımı, seçim süreçlerinin yönetilmesi ve

uluslararası anlaşmaların imzalanması süreçlerinde Parlamento onayı şarttır (Yanıkdağ, 2010). Ulus-ötesi bir yapıya sahip olan Birliğin uluslararası meclisi olarak kabul edilen Avrupa Parlamentosu, bu yapısından kaynaklı tüm üye devletlerin demokratik çıkarlarını ve siyasi yaklaşımlarını temsil eden bir yasama organı olarak kabul edilmelidir. Parlamento temsilcileri, sadece kendi ülkelerinin çıkarları adına değil, tüm Birliğin çıkarları adına hareket etmek üzere bir arada bulunmaktadırlar (Mor, 2010).

Ulus-ötesi bir yapıya sahip olma fikrinin en temelinde de ülkelerin kendi çıkarlarından çok Birlik'in çıkarları adına hareket etmeleri yatmaktadır.

3.3. Avrupa Birliği'nin Dezenformasyonla Mücadeleye Karşı Çözüm Önerileri

Günümüzde dezenformasyon olgusu, sadece bilginin yanlış kullanılmasının değil hatalı ancak kasıtsız olarak çarpıtılmış bilginin dolaşıma girmesi olarak da kullanılmaktadır. Dezenformasyonun bu denli yaygın halde kullanılması ise siyasi ve ideolojik amaçlar kadar ekonomik ve teknolojik amaçlarla da ilişkilendirilmektedir. Dezenformasyon örnekleri toplumdaki kutuplaşmayı artırmakta ve kaygı üreterek toplumsal gerilimleri yükseltmektedir. Ülke politikalarının değerlerini tahrip etmesi ve toplumsal kargaşaları artırması, ülkelerin hem kendi içlerindeki bilinci artırması hem de uluslararası bağlamda toplumsal bir bilincin yaratılması yönündeki çalışmaları hızlandırmıştır. Sahte hesaplar aracılığıyla üretilen yanlış bilgi çeşitleri yanı sıra yapay zekâ destekli örneklerin de dolaşıma girmesi ve siyasi iktidarlara karşı koz olarak kullanılması sebebiyle kurumsal önlemlerin alınması son derece önemli görülmektedir. Dezenformasyonun etkinliği toplumdan topluma değişim göstermektedir. Toplumun eğitim seviyesine, demokratik ve kültürel yapısına, siyasi süreçlerde paranın aldığı rol ile sosyal ve ekonomik eşitsizliklere bağlı olan bu değişim hem ulusal hem de uluslararası etkilere karşı o toplumun direncini göstermektedir.

Bu bölümde Avrupa Birliği'nde dezenformasyona karşı mücadele süreçlerinin ve stratejilerinin bir incelemesi yapılacaktır.

3.3.1. Avrupa Birliği'nin Dezenformasyona Karşı Eylemlerinin Zaman Çizelgesi

AB'nin dezenformasyonla mücadele edebilmek için hangi dönemde hangi adımları attığına dair zaman çizelgesi aşağıdaki gibidir:

Tablo 3

Avrupa Birliği'nin Dezenformasyona Karşı Eylemlerinin Zaman Çizelgesi

Yılı	Düzenleme
Mart 2015	Avrupa Dış Eylem Servisi Hizmetinde Doğu StratCom Görev Gücünün başlatılması
Nisan 2016	Hibrit Tehditlerle Mücadeleye İlişkin Ortak Çerçeve
Mart 2018	Sahte Haberlere ve Çevrimiçi Dezenformasyona İlişkin Bağımsız Yüksek Düzey Uzman Grubunun uzun vadeli müdahaleleri öngören raporu
Nisan 2018	Çevrimiçi dezenformasyonla mücadeleye ilişkin Dezenformasyon Uygulama Kurallarının duyurulduğu tebliğ
Eylül 2018	Özgür ve adil Avrupa seçimlerinin güvence altına alınmasına ilişkin bildirim
Ekim 2018	Dezenformasyona ilişkin Uygulama Kuralları
Aralık 2018	Dezenformasyona karşı Eylem Planı
Mart 2019	Hızlı Uyarı Sistemi
Haziran 2020	Covid-19 Dezenformasyonuyla Mücadele ve Covid-19 dezenformasyon izleme programının başlatılması
Haziran 2020	Avrupa Dijital Medya Gözlemevi'nin açılması
Aralık 2020	Dijital Hizmetler Yasası Teklifi
Aralık 2020	Avrupa Demokrasi Eylem Planı
Mayıs 2021	Dezenformasyona İlişkin Uygulama Kurallarının Güçlendirilmesi Rehberi
Mayıs 2021	Avrupa Dijital Medya Gözlemevi ulusal merkezlerinin açılışı
Haziran 2021	2018 kurallarını imzalayanlar ve yeni imzacılar tarafından revizyon sürecinin başlatılması
Kasım 2021	Siyasi reklamların şeffaflığına ilişkin yasa teklifi
Haziran 2022	Güçlendirilmiş Uygulama Kuralları

Kaynak: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/new-push-european-democracy/european-democracy-action-plan/strengthened-eu-code-practice-disinformation_en

3.3.2. Doğu Stratejik İletişim Görev Gücü ve EUvsDisfinfo Çalışmaları

Rusya'nın devam etmekte olan dezenformasyon çalışmalarına karşılık 2015 yılının mart ayında Avrupa Konseyi, bir eylem planı geliştirme çalışması içerisine girmiş, aynı yılın ekim ayında ise 'Doğu Stratejik İletişim Görev Gücü' (EastStratCom Task Force) kurulmuştur.[14]

[14] https://www.eeas.europa.eu/_en

Doğu Stratejik Görev Gücü, Avrupa Dış Eylem Servisi'nin (EEAS) Stratejik İletişim ve Bilgi Analizi Bölümü'nün (AFFGEN.7) bir parçasıdır. Aynı zamanda Batı Balkanlar Görev Gücü, Güney Görev Gücü ve AB'nin Dezenformasyona İlişkin Hızlı Uyarı Sistemi de dahil olmak üzere ortaya çıkan tehditler, veri analizi, politika geliştirme ve uluslararası iş birliğine odaklanan bir ekibi de içermektedir. Doğu Stratcom Görev Gücü, Doğu ortaklığı ülkelerinde (Ermenistan, Azerbaycan, Beyaz Rusya, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna) Birlik'in değerlerini ve politikalarını daha iyi açıklayabilmek için hazırlanan kampanyaları geliştirmektedir. Doğu Ortaklığı ülkeleri, Orta Asya ve Rusya Federasyonu'ndaki AB temsilcileri ile iş birliği içerisinde medya ortamını güçlendirmeyi hedefleyen geniş AB politikalarını desteklemeyi amaç edinerek çalışmaktadır. Dezenformasyon çalışmaları hakkında bilgi vermekte, bu eğilimleri analiz etmekte, dezenformasyon anlatılarını açığa çıkarmakta, Kremlin taraftarı kaynaklardan Doğu komşulara ve ötesine yayılan dezenformasyon kampanyaları hakkında da farkındalığı artırmaktadır. Görev gücünün AB kurumları tarafından istihdam edilen ya da üye devletler tarafından geçici olarak görevlendirilen iletişim, gazetecilik ve sosyal bilimler alanında mesleki geçmişe sahip olan ve başta Rusça olmak üzere Birlik komşularının dillerini konuşabilen 16 personeli bulunmaktadır.[15]

Görev gücü, her ortak ülkede Birliğin iletişim konusundaki genel stratejik yaklaşımını iyileştirmeyi amaçlayan özel faaliyetler ve eylemler geliştirmiştir. Birliğin demokratik reformlarına karşı mali ve teknik desteğini gösteren iletişim kampanyaları yürütmüş, böylelikle iletişim standartlarını geliştirmiş ve daha profesyonel bir hale getirmiştir. 2020 yılının ilk çeyreğinde yürütülen bir anket çalışmasına göre, Doğu ortaklığı ülkelerindeki vatandaşların yaklaşık %60'ının güvendiği tek uluslararası kurum ise Avrupa Birliği olmuştur.[16]

Görev gücü, bölgede daha fazla medya çoğulculuğunu teşvik etmek ve vatandaşların daha kaliteli bilgiye erişebilmesini sağlamak adına Doğu ortaklığı ülkelerinde var olan bağımsız medyaya uygun desteğin sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Bu amaçla Komisyon, bağımsız medyaya yönelik 11 milyon Euro değerinde bir bölgesel program geliştirilmesini desteklediğini ve ikili medya destekleme programlarının geliştirilmesine yardımcı olduğunu açıklamıştır.

---

15 European Union External Action, The Diplomatic Service of the European Union. (2021). https://www.eeas.europa.eu/eeas/questions-and-answers-about-east-stratcom-task-force_en Erişim Tarihi: 26 Ekim 2023

16 https://euneighbourseast.eu/

Görev Gücü, AB'nin stratejik iletişimine yönelik mevcut bütçe dahilinde çalışmaktadır. 2018'de Görev Gücü'ne, Kremlin yanlısı dezenformasyonla mücadeleye yönelik çalışmaları nedeniyle, Avrupa Parlamentosu'nun Hazırlık Eyleminden 1,1 milyon Euro bağış yapıldığı duyurulmuştur. Bu bütçe 2019'da 3 milyon Euro'ya, 2020'de ise 4 milyon Euro olarak devam etmiştir. 2021 için, EEAS Stratejik İletişim ve Bilgi Analizi Bölümü'ne dezenformasyon ve manipülatif müdahale ile stratejik iletişim yeteneklerini ele almak için ayrılan toplam bütçenin 11,1 milyon Euro'ya eşit olması planlanmaktadır.

Bütçe, profesyonel medya takibi, veri analizi, iletişim kampanyalarının tasarlanması ve uygulanması, dezenformasyon farkındalığını artırması planlanan içeriğin geliştirilmesi ve bu içeriklerin AB komşularının dillerine çevrilmesini sağlamaktadır. Amaç, yabancı dezenformasyon kampanyalarının daha kapsamlı, güncel ve derinlemesine bir resmini elde etmek, farkındalık kampanyalarıyla yeni hedef kitlelere ulaşmak, AB'nin ve komşularının dezenformasyona karşı direncini artırmaktır. Bütçe, ürünlerin yerel ve AB dillerine daha iyi tercüme edilmesi ve dağıtılması için kullanılmaktadır. Aynı zamanda EUvsDisinfo kampanyasını da desteklemektedir.

Görev gücü, Kremlin yanlısı kaynaklara odaklanarak fakat bunlarla sınırlı olmamak suretiyle niteliksel ve niceliksel analiz sağlamak amacıyla EEAS yüklenicileriyle birlikte çalışmaktadır. Stratejik İletişim ve Bilgi Analizi Bölümü ayrıca, zararlı anlatıları izlemek, analiz etmek ve açığa çıkarmak için bu yetenekleri kullanarak, COVID-19 salgınına ve beraberindeki bilgi salgınına da müdahale etmiştir.

Görev Gücü'nün yürüttüğü çalışmaların tam kaydına https://euvsdisinfo.eu/ adresinden ulaşılabilmektedir. Aynı şekilde vatandaşların çalışmalara daha kolay ulaşabilmesi adına Görev Gücü Twitter ve Facebook hesapları da kullanmaktadır. Görev gücünün en önemli çalışması ise Haftalık Dezenformasyon incelemesidir. Kremlin yanlısı dezenformasyona yönelik en son haberleri ve analizleri içeren haftalık bülten, ücretsiz üyelik sağlayarak okurlarına ulaşmayı hedeflemektedir. Ancak bu inceleme medya izleme sonuçlarına dayanarak en son dezenformasyon örneklerini ortaya koymakta ve bu nedenle de resmi bir AB tutumu olarak değerlendirilmemektedir.

Ekibin asıl amacı dezenformasyon örneklerini ortaya çıkarmak ve bölgedeki medya ortamını güçlendirmektir. Dolayısıyla ekibin bir karşı propaganda ya da karşı bir dezenformasyon üretme gibi bir amacı bulunmamaktadır. Ayrıca ekip üretilen yanlış içeriğin kaldırılması için sosyal medya platformları ile iletişim kurmamaktadır. İncelenen içerikler www.EUvsDisinfo.eu'nun veritabanında kamuya açık bir şekilde sunulmaktadır. Görev gücü fikirleri hedef almadan ve yanlış bilgi üreticilerini kara listeye almadan hareket etmekte ve

sadece dezenformasyon mesajlarını tespit etmektedir. Habercilere değil, içeriklere odaklanmaktadır.[17]

3.3.3. Hibrit Tehditlerle Mücadeleye İlişkin Ortak Çerçeve

2016 yılının nisan ayında Avrupa Birliği, üye devletleri istikrarsızlaştırmaya yönelik düşmanca eylemlerin önlenebilmesi adına, dayanıklılığı artırmak ve bu tehditlere karşı koyabilmek için NATO ile iş birliği kurarak Ortak Çerçeveyi kabul etmiştir. Ortak Çerçeve, hibrit tehditlere karşı mücadele edebilmek için ilgili tüm aktörlerin, stratejilerin ve araçların bir arada kullanılması adına önemli bir adım olarak görülmektedir. Hibrit tehditler, resmi bir şekilde ilan edilmeyen savaş tehditlerinin bir uzantısı olarak, devlet ve devlet dışı faktörler tarafından kullanılan zararlı faaliyetlere yönelik bir karışımı ifade etmektedir. Hibrit tehditlerin kullanılmasındaki amaç, sadece direkt olarak zarar vermek ve toplumları zayıf noktalarından yakalamak değil aynı zamanda toplumların karar almalarını engelleyerek kafa karışıklığı yaratmak ve bu sayede istikrarsızlaştırmaktır. Bu kapsamda hibrit tehditlere karşı koymak, ulusal bir yeterlilik gerektiren ve sorumluluğu Üye devletlere ait olan konu olarak kabul edilmektedir. Üye devletlerin maruz kaldığı sınır ötesi ağlar ve altyapıları hedef alan ortak tehditlere karşı, güvenlik ve savunma temelli bir farkındalık yaratmayı hedeflemektedir. Ortak Çerçeve, 2015 yılının nisan ayında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen Avrupa Güvenlik Gündemi, AB Siber Güvenlik Stratejisi, Enerji Güvenliği Stratejisi ve Avrupa Birliği Deniz Güvenliği Stratejisi gibi sektörel girişimlere dayanmaktadır. Bu alanlardaki mevcut politikaları bir araya getirmekte ve 22 eylem önermektedir (European Comission, 2016). Bu eylemlerden bazıları aşağıda sıralanmaktadır:

- Üye devletler arasında bilgi akışını sağlayarak mekanizmalar kurmak, stratejik iletişim sağlamak amacıyla AB eylemlerini koordine kurmak ve bu sayede farkındalığı yaratmak,
- Şiddet içeren radikalleşmeyle mücadele çabalarını desteklemek için siber güvenlik, enerji, uzay ve ulaştırma gibi altyapılar ile finansal sistemin ve halk sağlığının korunması gibi sektörleri ele alarak dayanıklılık oluşturmak,
- Hibrit tehditlere karşı güçlenmek ve olası krizleri önlemek amacıyla izlenecek prosedürleri tanımlamak ve bu prosedürlerin sonuçlarını incelemek,

[17] EUvsDisinfo. https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/ Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023

- Her örgütün karar alma sürecinde özerklik ilkelerine saygı göstererek, ortak bir çaba içerisinde AB ile NATO'nun yanı sıra diğer örgütler ile arasındaki iş birliğini güçlendirmek.

3.3.4. Uzman Grup: Çevrimiçi Platformlar Arasında Daha Fazla Şeffaflık Sağlamak

2018 yılının mart ayında çevrimiçi sahte haber ve dezenformasyon konusunda atanan ve 39 kişiden oluşan Üst Düzey Uzman Grubu (High-Level Expert Group, HLEG), Dijital Ekonomi ve Toplumdan sorumlu Komisyon Üyesi Mariya Gabriel'e bir rapor teslim etti.[18] 12 Mart 2018'de yayımlanan bu raporda Uzman Grup, dezenformasyon olgusunun tanımına açıklık getirmeye çalışırken, bağımsız uzmanlar, çevrimiçi platformlar ve sosyal ağlar için bir dizi İlkeler Kuralı sıraladı. Uzmanlar, bu raporu hazırlarken öncelikle konu bağlamında halkla istişare edilen görüşlerden ve Eurobarometer anketinden elde edilen bulgulardan yararlandıklarını bildirdiler.[19]

Raporda uzmanlar, yalan haberlerden ziyade çevrimiçi dezenformasyonla ilgili sorunlara odaklanmışlardır. Aynı zamanda sahte haber kavramına da açıklık getirmeye çalışan Grup, bu terimin uydurma bilgilerle gerçekleri harmanlayan içeriği kapsayan karmaşık bir yapıda olduğunu ve dezenformasyon olgusuna açıklık getirmede yetersiz kaldığını vurgulamaktadırlar. Raporda dezenformasyon kavramı, kasıtlı olarak veya kâr amacı güdülerek kamuya zarar verme amacıyla ortaya atılan yanlış ve yanıltıcı (false, inaccurate or misleading) bilgi olarak tanımlanmaktadır. Dezenformasyon içeriklerinin sağlık, bilim, eğitim ve finans gibi birçok sektörü etkileyebileceğini ve demokratik süreçleri tehdit edebileceğini söyleyen Grup, olası tüm tarafların eyleme dahil edilmesi gerektiğini vurgulamakta ve her şeyden önce en önemlisinin de özdenetim olduğunu savunmaktadır.

Uzman raporu, Avrupa haber medyasının çeşitliliğini koruyarak hem kullanıcıların hem de bilgi üreten sektör çalışanlarının dezenformasyonla mücadele edebilmesi için desteklenmesi gerektiğini açıklamaktadır.[20]

---

[18] European Commission. (2018). Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation Erişim Tarihi: 9 Temmuz 2023

[19] European Commission. (2018). Summary report of the public consultation on fake news and online disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/summary-report-public-consultation-fake-news-and-online-disinformation Erişim Tarihi: 9 Temmuz 2023

[20] European Commission. (2018). "A Multi-Dimensional Approach to Disinformation". https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6ef4df8b-4cea-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en Erişim Tarihi: 9 Temmuz 2023

Raporda ana hatlarıyla belirtilen 10 temel ilke arasında;

1- Platformlar, 'parayı takip et' ilkesini reklam politikalarına uyarlarken, dezenformasyonun yayılmasını engellemek ve kâr amacıyla çoğaltılmasını teşvik eden önlemler almalı, açık ve şeffaf politikalar benimsemelidirler,
2- Platformlar, şeffaflığı ve medyada çoğulculuğu sağlamalı, reklam yerleştirmeleri için kullanıcı verilerinin işlenmesine karşı sorumluluk almalı, ifade özgürlüğünü garanti ederken mahremiyete saygı göstermelidirler,
3- Siyasi reklamlar da dahil olmak üzere sponsorlu içeriğin diğer içeriklerden uygun bir biçimde ayırt edilmesini sağlamalıdırlar,
4- Gerçekleri kontrol etme ve araştırma faaliyetlerini sağlamak için gizlilikle uyumlu bir şekilde erişim sağlayabilmek adına gerekli önlemleri almalıdırlar,
5- Platformlar, kullanıcılarının çevrimiçi deneyimlerini özelleştirmek için onlara gelişmiş ayarlar ve kontrol mekanizmaları sunmalıdırlar,
6- Güvenilir haberler sunmak ve kullanıcıların güvenilir haberlere erişimini sağlamak adına işini kolaylaştırmak için halkla iş birliği içinde olmalıdırlar,
7- Uygun olan durumlarda teknik olarak da mümkünse trend olan haberlere, haber önerilerinin ve belgelerin eşlik etmesini sağlamalıdırlar,
8- Platformlar, uygun olan durumlarda kullanıcıların güvenilir bilgi doğrulama kaynakları ve cevap verme haklarını kullanabileceği bağlantıları sağlayacak araçları aktif hale getirmelidirler,
9- Kullanıcılar tarafından kötüye kullanılmasını engellemek amacıyla işaretleme ve güven sistemlerini tasarlamalıdırlar,
10- Platformlar, dezenformasyonun yayılmasını önlemeye yönelik ortak bir yaklaşım benimsemek için akademik araştırmacıların bağımsız araştırmalarına yönelik veri ve bilgiler sağlamalıdırlar.

Aynı zamanda rapor, anlaşmaya varılan önlemlerin uygulanması, izlenmesi ve düzenli bir şekilde gözden geçirilmesi gerektiğini bildirmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de çok paydaşlı bir koalisyon kurulmasının faydalı olacağını tavsiye etmektedir. Raporun verilerini oluşturan belgeler arasında yer alan yaklaşık 3000 yanıtın alındığı kamu istişaresinde, özellikle seçimleri ve göç politikalarını hedef alan dezenformasyon kampanyalarının topluma zarar verebileceği düşüncesinin hakim olduğu ortaya çıkmıştır.[21]

[21] European Commission. (2018). Shaping Europe's digital future: Synopsis report of the public consultation on fake news and online disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/synopsis-report-public-consultation-fake-news-and-online-disinformation Erişim Tarihi: 23 Haziran 2023

Diğer belgeler arasında yer alan Eurobarometer anketinde ise yaklaşık 26.000 vatandaşla görüşüldüğü, yanıt verenlerin %83'ünün dezenformasyonun demokrasi için tehdit oluşturduğunu söylediği ortaya koyulmuştur. Yapılan anket sonucunda, vatandaşların geleneksel medya kaynaklarını daha güvenilir bulduğu, çevrimiçi haber ve video sitelerine olan güvenin ise % 26-27 oranına sahip olduğu görülmektedir. Halkın katılımındaki genel algıya göre, sahte haberlerin okuyucuların duygularına hitap ettiği (%88), kamuoyu tartışmalarını yönlendirme amacını güttüğü (%84) ve dezenformasyon içeriklerinin sosyal medya araçları ile daha kolay yayıldığı (%65) görüşlerine ulaşılmıştır. Ayrıca ankete katılanların yaklaşık yarısının, dezenformasyon içeriklerinin yayıldıktan sonra doğrulanmasının bir çözüm olmadığı ve bu bilgiyi ilk gören kişiye ulaşılamayacağı düşüncesine sahip oldukları ortaya çıkmaktadır.[22]

Sivil toplum kuruluşları, sosyal medya platformları, haber medyası, gazeteciler ve akademisyenleri bir araya getiren Uzman Grup, bu araştırmalardan elde edilen veriler ışığında, demokrasileri tehdit eden yanlış bilgi içeriklerine karşı gelecekte neler yapılabileceğine dair adımlar atmaktadır.[23]

3.3.5. Dezenformasyon Uygulama Kurallarının Duyurulması Tebliği

Facebook/Cambridge verilerinin açıklanması vasıtasıyla kişisel verilerin seçim dönemlerinde nasıl kullanılabileceğinin ortaya çıkması sonucunda demokratik süreçleri daha dayanıklı hale getirmek ve güvence altına almak için daha fazlasına ihtiyaç duyulduğu ortaya çıkmıştır. Bunun üzerine Avrupa Komisyonu, Avrupa değerlerini ve güvenliğini koruyabilmek amacıyla, dezenformasyonla mücadele üzerine daha büyük adımlar atılması gerektiği konusu üzerinde yoğunlaşmıştır.

Komisyonun, çevrimiçi platformlar ve reklam endüstrisi de dahil olmak üzere, ilgili paydaşlar arasında iş birliği sağlamak için bir çerçeve oluşturmak ve dezenformasyonla mücadele çabalarını koordine etmek amacıyla, çok paydaşlı bir forumun düzenlenmesi üzerine tavsiyeleri bulunmaktadır. Forumun ilk çıktısının, Temmuz 2018'de yayımlanacak olan Dezenformasyon Uygulama Kuralları olması planlanmıştır. Aralık 2018'e kadar Komisyonun kaydedilen ilerlemeyi rapor etmesi hedeflenmiştir.

---

[22] https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2183

[23] European Commission. (2018). Tackling disinformation online: Expert Group advocates for more transparency among online platforms. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_1746 Erişim Tarihi: 18 Haziran 2023

3.3.6. Özgür ve Adil Avrupa Seçimlerini Güvence Altına Almak için Avrupa Komisyonu'nun Önerdiği Önlemler

Avrupa Komisyonu, 2019 yılında yapılacak olan Avrupa Parlamentosu seçimlerinin özgür, adil ve güvenli bir şekilde yürütülebilmesini sağlayabilmek amacıyla, çevrimiçi siyasi reklamlarda, daha fazla şeffaflığın sağlanmasını gerektiren bir dizi somut tedbir ilan etmiştir. Önlemler, Avrupa seçimlerini kasıtlı olarak etkilemek amacıyla, kişisel verilerin kanun dışı kullanımına yönelik yaptırımlar da dahil olmak üzere, seçimlere yönelik olası tüm tehditleri ele alarak, Birliğin demokratik sistemlerinin dayanıklılığını güçlendirmeyi amaç edinmektedir. Önerilen önlemler seçim altyapısına ve kampanya bilgi sistemine yönelik hibrit saldırılara karşı önlem almak, seçim öncesinde ve seçim süresince Avrupa'nın demokratik direncini güçlendirmek amacıyla son derece önemlidir.[24]

Seçim öncesi çevrimiçi dezenformasyonla mücadeleye yönelik çabalar, Avrupa Komisyonu ve Parlamento tarafından müzakere edilerek, Komisyonun çalışmalarını tamamlayacağı düşüncesiyle sunulmuştur. Bu önlemlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır:

- Yetkililerin potansiyel tehditleri hızlı bir şekilde tespit edip koordineli bir şekilde yanıt verebilmesine olanak sağlaması düşüncesiyle, Üye Devletlerin, seçim, siber güvenlik, veri koruma ve kolluk kuvvetleri gibi ilgili makamlardan oluşan bir ulusal seçim iş birliği ağı kurmaları sağlanmalıdır.
- Ulusal siyasi partiler, vakıflar ve kampanya kuruluşları, çevrimiçi siyasi reklamların arkasında hangi partinin veya siyasi destek grubunun bulunduğunu açıklayarak ve vatandaşlara bilgi yaymak için kullanılan hedefleme kriterleri hakkındaki bilgileri yayınlayarak, çevrimiçi reklam kampanyalarının harcamalarına dair bilgileri mevcut hale getirmelidir. Bu ilkelere uyulmadığı durumlarda Üye Devletlere ulusal yaptırımlar uygulamalıdır.
- Ulusal makamlar, siyasi partiler ve medya, AB Siber Güvenlik Ajansı ve Avrupa Komisyonu Ağ ve Bilgi Sistemleri (NIS) iş birliği grubu içindeki ulusal makamlar tarafından geliştirilen kılavuza dayanarak, ağlarını ve bilgi sistemlerini siber güvenlik tehditlerine karşı korumak için önlemler almalıdır.
- Kılavuzun, ulusal makamlar ile ulusal siyasi partilerin seçim bağlamında AB hukuku kapsamındaki veri koruma yükümlülüklerini uygulamalarına yardımcı

[24] European Commission. (2018). State of the Union 2018: European Commission proposes measures for securing free and fair European elections. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_5681 Erişim Tarihi: 13 Ocak 2024

olacağı planlanmaktadır. (AB'nin Genel Veri Koruma Yönetmeliği Mayıs 2018'den bu yana geçerlidir ve aynı zamanda tüm Avrupalı ve ulusal siyasi partileri ve AB'deki diğer aktörleri de kapsamaktadır. Komisyon, Avrupa seçimlerindeki tüm aktörler için veri koruma yükümlülüklerini hatırlatmaktadır.)

- Sürekli gelişen siber tehditlere ayak uydurmak amacıyla Komisyon, siber güvenlik iş birliği kurmak üzere, bir Siber Güvenlik Yeterlilik Merkezleri Ağı oluşturmayı teklif etmektedir.

3.3.7. Dezenformasyona İlişkin Uygulama Kuralları

Avrupa Konseyi özellikle 'Birliğin demokratik sistemlerini korumak ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde dezenformasyona karşı mücadele etmek' amacıyla Dezenformasyonla Mücadele Eylem Planı'nı hayata geçirmeyi hedeflemiştir. Günümüzde de devam eden Komisyon girişimleri, Avrupa Birliği Dış Eylem Servisi'nin Doğu Stratejik İletişim Görev Gücü'nün çalışmaları üzerine kurulmaktadır. 2018 Kuralları dezenformasyonla mücadele bağlamında imzacıların gönüllü katılımıyla kabul edilen dünyanın ilk öz düzenleyici çerçevesi olarak hayata geçirilmiştir.[25]

Eylem Planı, NATO ve G7'yi de kapsamaktadır. Uzun vadede sonuçlar almayı hedefleyen Plan, özellikle sosyal medya platformlarının şeffaflığını artırmayı ve Birlik vatandaşlarını korumayı hedeflemektedir.

Rusya'nın yanı sıra üçüncü dünya ülkeleri tarafından yürütülen dezenformasyon çalışmalarına karşın hibrit bir model hazırlayan Birlik, Görev Gücü'nün yanı sıra Hibrit Füzyon Birimi'ni kurmuştur. NATO'nun bu alandaki faaliyetlerini desteklemek amacıyla 'Hibrit Tehditlerle Mücadele için Avrupa Mükemmeliyet Merkezi'nin kurulmasında da önemli rol oynamıştır.

Dezenformasyon çalışmalarının asıl ve en güçlü amaçları, siyasi aktörleri hedef alarak toplumda siyasi bölünme yaratmak ve demokratik karar alma süreçlerinde algı operasyonları düzenlemektir. Bu durum, sadece Avrupa Birliği üye ülkelerini değil aynı zamanda komşu ülkeleri de hedef almaktadır. Avrupa Birliği ise Rus kaynakların ürettiği birçok bilginin dezenformasyon olduğunu bildirmiştir. Dezenformatif bu çalışmalar,

[25] European Commission. (2018). Shaping Europe's digital future:2018 Code of practice on disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2018-code-practice-disinformation Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023

yalnızca üye devletleri değil aynı zamanda Doğu ve Güney Komşu ülkeler ile Orta Doğu ve Afrika'yı da hedef almaktadır.

Avrupa Komisyonu'nun 2018 yılı raporunda, Suriye'deki savaşlarla ilgili yanlış bilgilerden, Salisbury saldırısında kullanılan kimyasal silahlara, Ukrayna'nın doğusunda vurulup düşürülen MH17 sayılı Malezya uçağına ve İran'a düşürüldüğü söylenen PS752 sayılı Ukrayna uçağına kadar yürütülen dezenformasyon kampanyaları detaylı olarak yayımlanmıştır (European Comission, 2018).

Ocak 2020'de İran'ın Ukrayna Havayolları'na ait bir yolcu uçağını düşürdüğü bilinmektedir. Yaşanan olay sonrasında İran, yolcu uçağını hava sahasına giren bir Cruise füzesi sandığını ifade ederek uçağı yanlışlıkla düşürdüğünü itiraf etmiştir (BBC, 2020). Uçağın Rus yapımı Tor füze sistemi (SA-15) tarafından düşürüldüğünün anlaşılması sonucunda, Rusya'nın "yolcu uçağının Rus füzeleri tarafından vurulmadığı" algısını yaymak için algı kampanyaları yürüttüğü ortaya atılmıştır. Sonuç olarak, yolcu uçağının füze saldırısı olarak anlaşılmasına, Tor füze sistemine entegre çalışan Rus radarların verdiği yanlış bilgi sebep olmuştur. Bununla birlikte dijital mecralarda, Rusya merkezli olduğu iddia edilen algı kampanyaları yapılmış ve "Ukrayna'nın Rusya'yı suçlamak ve zan altında bırakmak için uçağın Rus füzeleri tarafından vurulduğu" algısını yaymaya çalıştığı iddia edilmiştir. Ukraynalı yetkililer ise olay ile ilgili olarak Rusya tarafından yoğun bir dezenformasyon çalışmasının yürütüldüğünü açıklamıştır (Mackinnon, 2020).

Yine 2014 yılında Amsterdam-Kuala Lumpur uçuşunu gerçekleştiren MH17 sefer sayılı yolcu uçağının Ukrayna'da, Rusya destekli grupların kontrolünde bulunan bölgede, Rus yapımı Buk füze sistemleri tarafından vurularak düşürülmesi sonrasında, sosyal mecralarda uçağın düşürülmesinden Ukrayna ordusunun sorumlu olduğuna dair, Rusya merkezli algı ve dezenformasyon kampanyalarının yürütüldüğü ortaya çıkarılmıştır (Golovchenko ve Adler-Nissen, 2018).

Özellikle devlet kaynaklı dezenformasyonun demokratik yapıları hedef alan örnekleri, Avrupa Birliği Hibrit Füzyon Birimi tarafından incelenmektedir. Hibrit Füzyon Birimine göre, Rus kaynaklı dezenformasyon çalışmaları ve algı operasyonları Birlik için en büyük tehdidi oluşturmaktadır. Diğer ülkelerden gelen tehditlerle karşılaştırıldığında Rus kaynaklı tehditlerin daha kapsamlı ve etkili olduğu bildirilmektedir.

Dezenformasyon çalışmalarının en hızlı ve etkili bir şekilde yayıldığı ortam, sosyal medya platformlarıdır. Örneğin, Cambridge Analytica gibi örneklerde, spesifik kullanıcılara yönelik dezenformasyon içeren bilgiler iletmeyi hedefleyen ve en önemli hedefleri de seçim sonuçlarını etkilemek olan kampanyaların yürütüldüğü görülmüş, yetkilendirilmemiş kişisel

veri ve erişim bilgilerinin bu amaçla kullanıldığı ortaya çıkarılmıştır. Sosyal medyada yürütülen dezenformasyon kampanyaları arasında yapay zekâ destekli Deepfake teknolojisinin kullanılması, resmî belge sahteciliği yapılması, otomatik internet yazılımları (botlar) aracılığıyla toplumsal ve siyasi alamda bölücü içeriklerin abartılması gibi örnekler yer almaktadır.

Avrupa Konseyi tarafından 2018 yılı nisan ayında ortaya konulan Uygulama Esasları, sahte hesapların kapatılması ve üretilen içerikleri yayanlara karşı gelirlerinin kesilmesi gibi öz-kontrol sağlamaya yönelik maddeler içermektedir. Bu Esaslar, 2018 yılı ekim ayında Google, Mozilla ve Twitter gibi platformların temsilcileri tarafından imzalanmış ve bu esasların uygulanmasına yönelik bazı yol haritaları sunulmuştur. Esaslar, 2019 yılının mayıs ayında Microsoft, 2020 yılının haziran ayında ise TikTok tarafından imzalanmıştır.

Uygulama Esasları ile Avrupa Komisyonu tarafından, öncelikle 2019 yılındaki Avrupa Parlamentosu seçim sürecinde Facebook, Twitter ve Google'ın bu Esaslara uyup uymadığı gözlemlenmiştir. Avrupa Komisyonu, özellikle bu üç platformdan, 'reklam yerleştirmelerin denetlenmesi, siyasi reklamlarda şeffaflık ve sahte hesaplar ile botların kötü amaçlı kullanımı konusunda verilen mücadelenin raporlanmasını' istemiştir. 2019 yılının ekim ayında Avrupa Komisyonu tarafından yayımlanan öz değerlendirme raporunda, imza taraflarının Uygulama Esaslarını yerine getirmek üzere çaba sarf ettikleri belirtilmiştir. Komisyon, Avrupa Parlamentosu başta olmak üzere Avrupa'da gerçekleştirilen siyasi seçimlere yönelik, özellikle dijital platformlarda yürütülen dezenformasyon çalışmalarının engellenmesi ve seçimlerin güvenilir dijital kampanyalarla yürütülmesi amacını gerçekleştirmeye yönelik çalışmalar amaçlamaktadır (European Commission, 2020).

3.3.8. Dezenformasyona Karşı Eylem Planı

2018 yılının aralık ayında, dezenformasyona karşı AB eylemlerinin tespit ve analiz yeteneklerini geliştirmek, farkındalığı artırarak toplumsal dayanıklılığı güçlendirmek ve müdahaleleri daha koordineli hale getirmek ve çevrimiçi platformlar ile reklam sektörünü harekete geçirmeyi hedefleyen AB eylemlerinin bir çerçevesini belirlemek adına eylemlerin hızlandırılmasını içeren bir strateji yayınlanmıştır.[26]

Bu zamana kadar kaydedilen ilerlemeyi değerlendirmek ve Avrupalı liderlerin Haziran 2018'de Birliğin demokratik sistemini korumaya yönelik yaptığı çağrıya istinaden

[26] European Commission. (2018). A Europe that Protects: The EU steps up action against disinformation. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_6647 Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023

Avrupa Komisyonu ve Yüksek temsilci, dezenformasyonla mücadele edebilmek adına, Uyarı Sistemi ve online platformlarda imzalanan Uygulama Esaslarının yakından takibini gerçekleştirebilmek için Hızlı Geçiş Sistemi de dahil olmak üzere bir dizi öneride bulunmuştur.

Eylem Planının hazırlıklarında Adalet, Tüketiciler ve Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinden sorumlu Komisyon Üyelerinin katkılarından da yararlanılmıştır. Eylem Planında, Üye devletler ile AB arasındaki iş birliğini güçlendirmek için dört temel alana odaklanılmıştır.

- EEAS'ın dezenformasyonla mücadelesi çalışmalarını artırmaya yönelik stratejik iletişim bütçesinin iki kattan fazla artarak 2019 yılında 5 milyon Euro'ya çıkması hedeflenmektedir.
- Dezenformasyon tehditlerine ilişkin gerçek zamanlı uyarılar sağlamak amacıyla AB kurumları ve Üye Devletler arasında özel bir Hızlı Uyarı Sistemi kurulması planlanmıştır.
- Uygulama Kurallarını imzalayanlar, 2019'daki Avrupa seçimleri için acil olan eylemlere odaklanarak Uygulama Kuralları kapsamında verilen taahhütleri hızlı ve etkili bir şekilde uygulamalıdır. Bu, özellikle siyasi reklamların şeffaflığının sağlanmasını içermektedir. Aktif sahte hesapları kapatmak, insan dışı etkileşimleri etiketlemek ('botlar' tarafından otomatik olarak yayılan mesajlar), dezenformasyon kampanyalarını tespit etmek ve doğruluğu kontrol edilen içeriği daha görünür ve yaygın hale getirmek için teyitçiler ve akademik araştırmacılarla iş birliği yapma çabaları hızlandırılmalıdır.
- Hedeflenen farkındalık kampanyalarına ek olarak medya okuryazarlığı teşvik edilmelidir.

3.3.9. Hızlı Uyarı Sistemi (Rapid Alert System)

2018 yılının aralık ayında kabul edilen Dezenformasyonla Mücadele Planı'nın dört temel unsurlarından biri Hızlı Alarm Sistemi (HAS)'dir.[27] HAS, üye devletlerin dezenformasyona karşı geliştirmekte olduğu çalışmaları desteklemek amacıyla kurulmuştur. HAS'ın temelinde, açık kaynak verileri bulunmaktadır. Akademik çevrenin, teyit

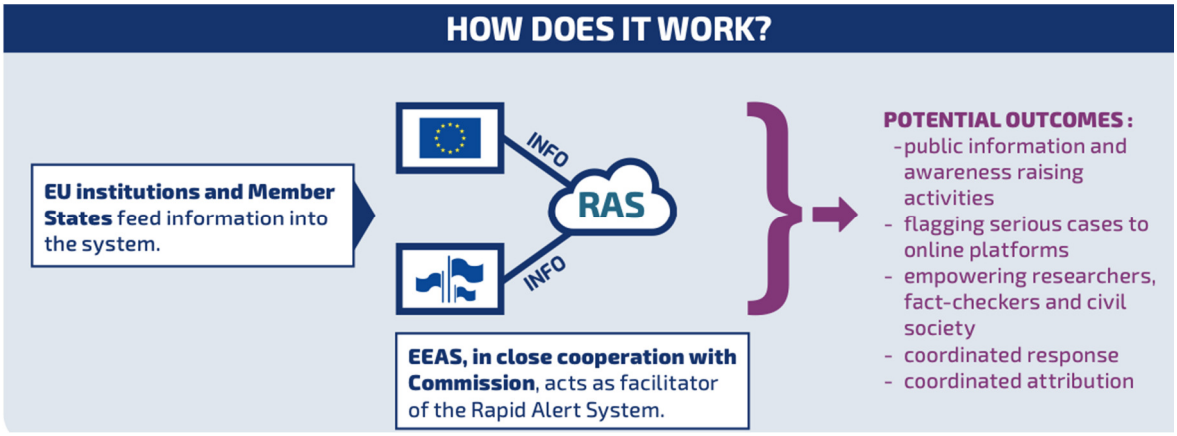
[27] European Commission. (2019). European Union External Action, The Diplomatic Service of the European Union, Factsheet: Rapid Alert System. https://www.eeas.europa.eu/node/59644_en Erişim Tarihi: 8 Ocak 2024

kaynaklarının, çevrimiçi platformların ve uluslararası paydaşların görüşlerinden faydalanmaktadır. Kuruluşundaki temel amaç, dezenformasyona karşı mücadele örneklerinin ve örnek uygulamaların paylaşılması, dezenformasyon faaliyetlerine karşı yürütülen çalışmaların ve verilen yanıtların koordine halinde yürütülmesidir. Bu bağlamda, toplumsal anlamda dezenformasyona karşı bilincin oluşturulması, teyit sağlayıcı platformlara ve bu alanda çalışma yürüten araştırmacılara destek verilmesi hedeflenmektedir. Bu sayede, G7 ve NATO üyeleriyle de müşterek çalışmaların yürütülmesi planlanmaktadır (Rapid Alert System, 2019).

Avrupa Komisyonu, Hızlı Alarm Sistemi'nin özellikle Covid-19 salgını sonrasında kullanıma sunulduğunu ifade etmektedir. Bu süreçten sonra, üye devletlerin her birinde bir ulusal irtibat noktası belirlenmiştir. Açık kaynaklı verilere dayanan RAS, akademisyenlerden, teyitçilerden, çevrimiçi platformlardan ve uluslararası ortaklardan gelen görüşlerden yararlanmaktadır.

Şekil 4

Hızlı Alarm Sistemi Nasıl Çalışır?
Kaynak: European Commission. (2019). Rapid Alert System Strengthening Coordinated And Joınt Responses To Disinformation. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/ras_factsheet_march_2019_0.pdf Erişim Tarihi: 8 Ocak 2024

RAS (Rapid Alert System), hem AB Kurumları ve Üye devletlerden aktarılan verilerle hem de EEAS ile EUvsDisinfo platformunun bilgi aktardığı bir şemayla çalışmaktadır. Sürecin potansiyel çıktıları; halkın bilgilendirilmesi faaliyetleri, online platformların işaretlenebilmesi, araştırmacıların, teyitçilerin ve sivil toplumun güçlendirilmesini sağlama ve kurumlar arası iş birliği sağlanarak dezenformasyona koordineli bir şekilde cevap verilmesini sağlamaktır.

3.3.10. Coronavirüs: AB Dezenformasyonla Mücadele Eylemini Güçlendiriyor

Dezenformasyonla mücadele çalışmaları en temelde demokratikleşme süreci ve siyasi aktörler etrafında dönerken, 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Coronavirüs salgını sonucunda AB, dezenformasyon çalışmalarını genişletme ve yapılan dezenformatif çalışmalara karşı aldığı önlemleri gözden geçirme niyeti içerisine girmiştir. Yabancı aktörlerin AB vatandaşlarını yanlış ve yanıltıcı bilgi dalgasına maruz bırakması sonucunda Komisyon ve Yüksek Temsilci, Coronavirüs salgınıyla ilgili dezenformasyonla mücadeleye yönelik adımları değerlendirmiş ve ileriye yönelik birtakım çalışmalar önermiştir.

Koronavirüs salgını çerçevesinde yayılan yanlış ve yanıltıcı bilginin hayati bir önem taşıdığını ve ölümle sonuçlanabileceği endişesini taşıyan Birlik, bu salgını demokratik toplumlarda dezenformasyonla nasıl başa çıktığını gösteren bir test vakası olarak ele almıştır.

Salgın döneminde, bu krizle başa çıkabilmek adına AB, birtakım unsurların kritik öneme sahip olduğunu aktarmıştır:

- Birlik, öncelikle yasa dışı içerik ile zararlı ancak yasa dışı olmayan içerik arasında ayrım yapmanın öneminden bahsetmiştir. Ayrıca, yanlış veya yanıltıcı içeriğin çeşitli biçimleri arasında bulanık sınırlar olduğunu belirtmiş ve bu konuda içerik okuyucularının bunu ayırt edebilmelerinin önemi vurgulamıştır.
- Kriz sırasında AB, vatandaşları riskler hakkında bilgilendirmek ve dezenformasyonla mücadele için diğer uluslararası aktörlerle iş birliğini geliştirmek için çalışmalarını hızlandırmıştır. Yabancı aktörlerin ve bazı üçüncü dünya ülkelerinin, özellikle Rusya ve Çin, AB ve komşu bölgelerde küresel ölçekte dezenformasyon kampanyaları yürüttüğünü açıklamıştır. Avrupa Dış Eylem Servisi ve Komisyon, AB'nin komşuları da dahil olmak üzere üçüncü dünya ülkelerinde stratejik iletişimi ve kamu diplomasisini geliştirme üzerine çalışmıştır.
- Hızlı Uyarı Sistemi kriz zamanlarında risk analizinin ve raporlamanın iyileştirilmesini hedeflemektedir.
- Komisyon, Dezenformasyon Uygulama Kuralları kapsamında çevrimiçi platformların eylemlerini yakından takip etse de bu kapsamda daha fazla çaba gerektiğini belirtmiş ve şeffaflık ile hesap verebilirlik kavramlarının önemli olduğunu vurgulamıştır. Komisyon, henüz Kuralları imzalamamış olan diğer ilgili paydaşların bu yeni izleme programına katılmalarını kuvvetle teşvik etmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda AB, yeni kurulan Avrupa Dijital Medya

Gözlemevi çalışmalarını temel alarak, teyitçilere ve araştırmacılara verdiği desteği daha da güçlendirme kararı almıştır.

- Komisyon ve Birlik için ifade özgürlüğünün ve çoğulcu demokratik tartışmanın sağlanması, dezenformasyona karşı mücadelenin merkezinde yer almaktadır. Koronavirüs krizi, özgür ve bağımsız bir medyanın vatandaşlara güvenilir, gerçekleri doğrulanmış bilgiler sunan ve hayat kurtarmaya katkıda bulunan önemli bir rolünü göstermiştir. Komisyon, bağımsızlıklarına saygı göstererek krizden ağır etkilenen medyayı desteklemeye, gazetecilerin güvenli bir şekilde çalışabilmesini garanti etmeye ve AB'nin ekonomik iyileştirme paketinden en iyi yararlanmalarını sağlamaya yoğunlaşmıştır.
- Bu kapsamda Birlik, vatandaşların eleştirel düşünme ve dijital beceriler de dahil olmak üzere medya ve bilgi okuryazarlığını teşvik etmeyi amaç edinmiştir.

Birlik, yukarıda bahsi geçen önlem ve eylemlerin, başta Avrupa Demokrasi Eylem Planı ve Dijital Hizmetler Yasası olmak üzere AB'nin dezenformasyonla ilgili gelecekteki çalışmalarını besleyeceğini belirtmiştir.[28]

Avrupa Birliği'nin, dezenformasyon çalışmalarını en yoğun yaşadığı dönemlerden biri Covid- 19 sürecidir. Bu süreçte yanlış ve yanıltıcı bilgilere maruz kalan Birlik, sağlık sistemine yönelik komplo teorileri, tüketici dolandırıcılığı ve yanıltıcı bilginin hızla yayılması gerekçesiyle dezenformasyon çalışmalarına karşı mücadelenin önemini tekrar vurgulamıştır.

Covid-19 süresinde özellikle sosyal medya platformlarında hızla yayılan dezenformasyon örneklerinden birkaçı şu şekildedir:

- Dünya üzerindeki nüfus artışının önlenmesi için ortaya çıkarılan bir virüs olması,
- 5G teknolojisi ile Covid-19 virüsünün yayılabileceği,
- Çamaşır suyu ve saf alkol gibi maddelerin virüs ve enfeksiyonları dezenfekte edebileceği.

Verilen bu dezenformasyon örnekleri ile Belçika Zehir Kontrol Merkezi'ne ulaşan çamaşır suyuna bağlı zehirlenme vakalarının %15 oranında arttığı kaydedilmiştir. Komisyon, Dünya Sağlık Örgütü'nün, ulusal sağlık kurumlarının, Avrupa Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi'nin içerik ve veri akışı sağlamaları gerektiğini duyurmuştur. WeVerify.eu, Hızlı Alarm Sistemi ve Twitter, tartışma başlıklarında ilerleyen gönderilerde

[28] European Commission. (2020). Coronavirus: EU strengthens action to tackle disinformation. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1006 Erişim tarihi: 12 Ocak 2024

%45'lik bir artışın olduğunu belirtmiş, pandemi süresince Covid-19 tartışmalarını hedef alan 3,4 milyondan fazla şüpheli hesabı takibe almıştır. Aynı zamanda Facebook ve İnstagram'da bulunan bilgi merkezleri, 2 milyardan fazla kullanıcıyı Covid-19 Enformasyon Merkezi üzerinden Dünya Sağlık Örgütü'nün de aralarında bulunduğu kaynaklara yönlendirmiştir. Youtube, yanıltıcı bilgi içeren yüz binden fazla videoyu incelemiş ve 15 binden fazlasını yayından kaldırmıştır. Microsoft ise, Linkedln vasıtasıyla günde ortalama 96 milyon kişiye yayılan bilgi panelinde, Daily Rundown adıyla bir hesap oluşturarak Covid-19 ile ilgili haberlerin paylaşıldığı bir alan yaratmıştır (Bayraklı & Filiz, 2020).

Yaşanan bu örneklerden sonra dezenformasyonun insan hayatı üzerindeki etkisinin ne kadar büyük boyutlarda olabileceği gözler önüne serilmektedir.

3.3.11. Avrupa Dijital Medya Gözlemevi (European Digital Media Observatory)

1 Haziran 2020 tarihinde faaliyetlerine başlayan Avrupa Dijital Medya Gözlemevi (EDMO), teyitçiler, akademik araştırmacılar ve ilgili diğer paydaşlardan oluşan disiplinlerarası bir topluluğun oluşturulmasını ve çalışmasını desteklemektedir. Dezenformasyon olgusunun daha iyi anlaşılmasını ve bu olguya karşı toplumsal direncin artırılmasını sağlamak için medya kuruluşları ve medya okuryazarlığı uzmanları ile iş birliği içerisinde çalışmalar yürütmeyi hedeflemektedir.[29]

İtalya'nın Floransa şehrindeki Avrupa Üniversitesi Enstitüsü liderliğinde EDMO'yu yönetmek üzere seçilen konsorsiyum, Atina Teknoloji Merkezi (Yunanistan), Aarhus Üniversitesi (Danimarka) ve gerçekleri kontrol eden bir kuruluş olarak bilinen Pagella Politica (İtalya)'yı içermektedir. Connect Europe Facility finansman Programı[30] aracılığı ile finanse edilen EDMO, Ekim 2019'da 7 başvuru sahibi arasından 2,5 milyon Euro ödül kazanmıştır.

EDMO, dezenformasyonla ilgili aktörlerin, vektörlerin, araçların, yöntemlerin, dezenformasyonun yayılma dinamiklerinin ve toplum üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. EDMO ayrıca, çevrimiçi dezenformasyon faaliyetlerini, eğilimlerini ve tekniklerini çürütmek, ifşa ve analiz etmek amacıyla çalışan teyitçiler ve araştırmacılar için veri erişimi sağlayacak güvenli bir liman olmayı amaç edinmiştir.

---

29 European Commission. (2020). Shaping Europe's digital future: The European Digital Media Observatory project kicks off. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/european-digital-media-observatory-project-kicks Erişim Tarihi: 4 Ocak 2024

30 https://cinea.ec.europa.eu/programmes/connecting-europe-facility_en

Projenin bir diğer aşamasında ise, Avrupa çapında ulusal/bölgesel dijital medya araştırma merkezleri oluşturmayı hedeflemektedir. Komisyon'un 5 Aralık 2018'de yayınlanan dezenformasyona karşı ayrıntılı Eylem Planının unsurlarından biri olarak hayata geçirilen EDMO[31], Planda yer alan dört temel alanda çalışmalar yürütmeyi ve üye devletler ile Birlik arasındaki iş birliğini güçlendirmeyi amaçlamaktadır.[32]

Avrupa Birliği, Avrupa Dijital Medya Gözlemevi'nin çalışmalarını baz alarak sosyal medya platformlarında yayınlanan içeriklerin kullanıcılar tarafından teyit edilmesini sağlamak amacıyla, kullanıcılar ve araştırmacılara veri desteği sağlayan WeVerify.eu platformunu 2019 yılında erişime açmıştır (WeVerify.EU, 2020).

3.3.12. Avrupa Parlamentosu 2019 Seçimlerine İlişkin Rapor

Avrupa Komisyonu, 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerine dair bir rapor yayımlayarak, genç ve ilk kez seçime katılanların rakamları açısından rekor bir seviyeye ulaştıklarını açıkladı. Aynı zamanda 2019 seçimlerinin, bugüne kadar yürütülen seçim kampanyaları arasındaki en dijital kampanya olduğunu belirtti. Raporda, AB vatandaşlarının neredeyse yarısının, ulusal politikalar ve Avrupa siyaseti hakkında bilgi almak için çevrimiçi haber kaynaklarına baktığı belirtilmektedir. Ancak dijital kampanyalar söz konusu olduğunda, üye devletlerin farklı kurallara sahip olduğunun altını çizen raporda, dinamik bir Avrupa tartışmasının ortaya çıktığı ve Avrupa'nın siyasi boyutunun geliştirilmesinde ilerleme kaydedildiği gösterilmiştir.[33]

Rapor, 2019 Avrupa seçimlerinin ana çıkarımlarına paralel olarak, Avrupa'da özgür ve adil seçimleri güvence altına almaya yönelik tedbir paketinin uygulanmasına da odaklanmaktadır.

Raporda, seçimleri hem dış müdahaleden hem de manipülasyondan korumak için daha fazla çalışma yapılması gerekeceği vurgulanmaktadır. Bu çalışmaların diğerlerinin yanı sıra dijital çağa da uygun seçimler için daha etkili koruma önlemleri içermeleri gerektiği belirtilmiştir.

---

31 https://edmo.eu

32 European Commission. European Digital Media Observatory (EDMO). https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-digital-media-observatory Erişim Tarihi: 12 Ocak 2024

33 European Commission. (2020). Commission reports on 2019 European elections: fostering European debates and securing free and fair elections. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1123 Erişim Tarihi: 12 Ocak 2024

3.3.13. Dijital Hizmetler Yasası Teklifi

Komisyon, çevrimiçi platformlar ve sosyal medya gibi tüm dijital hizmetler için kapsamlı bir çalışma yapabilmek için 2020 yılının aralık ayında, Dijital Hizmetler Yasası ve Dijital Piyasalar Yasası'nı sunmuştur.

Kullanıcıları ve onların çevrimiçi haklarını daha iyi korumayı hedef edinen, herkes için daha adil ve açık dijital pazarlar sağlamayı planlayan bu yasa tekliflerinin en temelinde, yine Avrupa değerleri barınmaktadır. Yasalarla birlikte tek pazara yönelik büyüme hedefleri sunulmuş, rekabetçiliğin teşvik edilmesi ve kullanıcılara güvenilir çevrimiçi hizmetlerin sunulması hedeflenmiştir. Daha küçük platformların, küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve start-up'ların ölçeklendirilmesini de destekleyerek, onların tek pazardaki müşterilere kolay erişim sağlayabilmesi, tek pazarın bekçisi haline gelen büyük ölçekli çevrimiçi platformların dayattığı adil olmayan koşulların da önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Dijital Hizmetler Yasası ve Dijital Piyasalar Yasası, Komisyon'un Avrupa'nın Dijital On Yılı'nı oluşturma isteğinin temelini oluşturmaktadır.[34]

3.3.14. Dijital Hizmetler Yasası (Digital Services Act- DSA)

Çevrimiçi aracılar, dijital dönüşümün en önemli yapıtaşları haline gelmiştir. Çevrimiçi platformlar ise tüketiciler ve inovasyon açısından önemli faydalar yaratmış, Birlik içinde olduğu kadar Birlik dışında da sınır ötesi ticareti kolaylaştırmıştır. Avrupalı tüccarlara ve işletmelere yeni fırsatlar açan çevrimiçi platformlar, bu faydalarının yanı sıra yasa dışı içeriği yaymak, yasa dışı mal ve hizmetleri ise çevrimiçi satmak amacıyla kullanan kötü niyetli bireylere de bir imkân sağlamıştır. Bu durum bilgi paylaşımı ve çevrimiçi ticaret için yarı kamusal alanlar ortaya çıkarmıştır.

Dijital Hizmetler Yasası (DSA) kapsamında, yasa dışı içeriğin daha hızlı kaldırılmasına yönelik yeni prosedürlerin yanı sıra kullanıcıların çevrimiçi temel haklarının kapsamlı bir şekilde korunması da dahil olmak üzere, tüketicileri mallara, hizmetlere veya içeriğe bağlayan tüm dijital pazarlara, AB çapında bağlayıcı yükümlülükler uygulanacaktır. Yeni çerçeve, Avrupa değerlerine dayanarak kullanıcıların, aracı platformların, kamu yetkililerinin hak ve sorumluluklarını yeniden dengelemeyi hedeflemektedir.

---

[34] European Commission. (2020). Europe fit for the Digital Age: Commission proposes new rules for digital platforms. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2347 Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2023

Avrupa Demokrasi Eylem Planını daha dayanıklı hale getirmeyi hedefleyen Dijital Hizmetler Yasası, AB çapında bazı yükümlülükleri gerektirecektir:[35]

- Yasa dışı malların, hizmetlerin veya içeriğin çevrimiçi olarak kaldırılmasına ilişkin kurallar,
- İçeriği platformlar tarafından yanlışlıkla silinen kullanıcılar için önlemler,
- Çok büyük platformların, sistemlerinin kötüye kullanılmasını önlemek amacıyla risk bazlı eylemde bulunmalarına yönelik yeni yükümlülükler,
- Çevrimiçi reklamcılık ve kullanıcılara içerik önermek için kullanılan algoritmalar da dahil olmak üzere geniş kapsamlı şeffaflık önlemleri,
- Araştırmacıların temel platform verilerine erişimini kolaylaştırmak da dahil olmak üzere, platformların nasıl çalıştığını incelemeye yönelik yeni yetkiler,
- Yasa dışı mal veya hizmet satıcılarının takibine yardımcı olmak amacıyla çevrimiçi pazar yerlerindeki ticari kullanıcıların izlenebilirliğine ilişkin yeni kurallar,
- Tek pazarda etkin uygulamanın sağlanması için kamu otoriteleri arasında yenilikçi bir iş birliği süreci.

Birlik içerisinde yaklaşık 45 milyon kullanıcıya (AB nüfusunun %10'undan fazlasına) ulaşan çevrimiçi platformlar, doğası gereği sistematik kabul edilmektedir. Dolayısıyla platformlar kendi risklerini kontrol etmeye yönelik yükümlülükler kadar yeni bir gözetim yapısına da tabi olmak zorundadırlar. Bu yeni hesap verebilirlik çerçevesinin, Komisyon için çok büyük platformları denetleme ve bunları doğrudan onaylama yeteneği de dahil olmak üzere, özel yetkilere sahip olan bir ulusal Dijital Hizmetler Koordinatörleri kurulundan oluşturulması kararlaştırılmıştır.

Tüketicileri mallar, hizmetler ve içeriklerle buluşturan dijital hizmetlerin yükümlülüklerini düzenlemeyi hedefleyen DSA, AB genelinde tek bir çerçeve sağlamayı amaçlamaktadır. DSA, 16 Kasım 2022'de yürürlüğe girmiş ve AB üzerinde doğrudan geçerli olan tek yönetmelik olarak kabul edilmiştir. 17 Şubat 2024 tarihi itibariyle de DSA kuralları tüm platformlar için geçerli hale getirilmiştir.[36]

DSA, yasa dışı içeriğin ne olduğunu tanımlamaz. DSA'daki kurallar, yasa dışı içeriğin tespiti, işaretlenmesi ve kaldırılmasını kapsayan AB çapındaki kurallardır. Temel

[35] European Commission. The Digital Services Act. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024

[36] European Commission. Shaping Europe's digital future: The enforcement framework under the Digital Services Act. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/dsa-enforcement Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023

amaç, çevrimiçi platformlar ve arama motorlarında, çevrimiçi yasa dışı içerik hizmetlerinin nasıl yayıldığına ilişkin risk değerlendirmesi yapmaktır. Ancak terör içerikleri, çocuklara yönelik cinsel istismar örnekleri ve nefret söylemi gibi yasa dışı içeriğin ne olduğu konusu, AB düzeyinde ve ulusal düzeyde başka yasalarla tanımlanmıştır. Dolayısıyla bu bağlamda, bir içeriğin yalnızca bir üye devlette yasa dışı olduğu durumlarda, bu içerik yalnızca yasa dışı olduğu kabul edilen bölgede kaldırılmalıdır. AB dışında kurulmuş olan ancak hizmetlerini tek pazarda sunmakta olan çevrimiçi aracılar da dahil olmak üzere, DSA hükümleri ayrımcılık yapılmaksızın bu şirketler için de uygulanmaktadır. Ayrıca bu şirketlerin kendi yasal yükümlülüklerinin bir parçası olarak zaten olduğu gibi yasal bir temsilci atama zorunluluğu bulunmaktadır.

Çevrimiçi platformların Avrupalıların gündelik hayatlarında giderek daha fazla yer edinmesi bu kuralların oluşturulmasındaki temel motivasyondur. Bu kurallar sayesinde vatandaşların fikirlerini özgürce ifade edebilmeleri, iletişim kurabilmeleri ve çevrimiçi alışveriş yapabilmeleri hedeflenmektedir. Temel amaç, vatandaşların çevrimiçi faaliyetlerini daha güvenli ortamlarda deneyimleyebilmeleri, yasa dışı eylemlere ve tehlikeli ürünlere karşı daha az maruz kalmalarını sağlamaktır. Bu sayede kullanıcıların temel haklarının korunması hedeflenmektedir. Ancak AB'nin ifade özgürlüğü kapsamında keskin bir çerçevesi bulunmakta ve Birlik, ifade özgürlüğünün engellenmesine karşı da oldukça sıkı tedbirlerle yaklaşmaktadır.

DSA'nın olası ifade özgürlüğü ihlaline karşı aldığı birkaç önlem şu şekilde sıralanmaktadır;

- Kullanıcılara, çevrimiçi platformlar tarafından içeriklerinin kaldırılması yönünde alınan kararlara, bu kararların platformların hükümlerine dayanma durumunda bile, itiraz etme hakkı vermektedir. Bir hesap veya bir içerik parçası askıya alınırsa veya başka bir şekilde sınırlandırılırsa, kullanıcılar karara itiraz etme hakkına sahiptir. Alınan kararların keyfi olmaması ve kullanıcıların çevrimiçi varlıklarını koruma konusunda güçlenmesi adına, kullanıcılara doğrudan platformlara şikâyette bulunma, mahkeme dışında bir uyuşmazlık organı seçme ve mahkemeler nezdinde tazminatta bulunma gibi haklar kazandırmaktadır.
- DSA, içerik moderasyon kararlarının şeffaflığına ilişkin kurallar koymakta, şeffaflığı zorunlu kılmaktadır. Bir hesap kısıtlandığında kullanıcının bilgilendirilmesini ve karara itiraz etme hakkının saklı tutulmasını gözetmektedir. Platformlar ile hizmet sağlayıcılar arasında, güven ve açık iletişime dayalı bir ilişki kurulmasını zorunlu tutarak, büyük platformlar için ifade özgürlüğünün

sınırlarını ihlal etmeme konusunda katı bir çerçeve çizmektedir. Ayrıca bu dengeyi sağlayabilmeleri açısından da platformları, bağımsız denetim raporları ile özel ve kamusal inceleme yoluyla sorumlu tutmaktadır.

- Kullanıcıların çeşitliliğine ve bireyselliğine saygı göstererek daha adil bir çevrimiçi deneyim yaratmak amacıyla DSA, öneri sistemindeki önyargıları değerlendirmek ve düzeltmek için yeni araçlar sunmaktadır.

Dezenformasyonla mücadele, DSA'nın önemle üzerinde durduğu konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda DSA, platformların içeriği nasıl denetlediğine, reklam politikalarını nasıl yürüttüğüne, algoritmik süreçlerine, risk azaltmaya dair nasıl önlem aldıklarına yönelik ne gibi eylemler gerçekleştirdiklerini ve bu eylemler konusunda sorumluluklarını üstlenmelerini sağlamayı hedeflemektedir.

Dezenformasyonla mücadele konusunda Avrupa Demokrasi Eylem Planı'nda belirtildiği üzere, Güçlendirilmiş Kurallar ve ortak düzenleyici yeni bir çerçeveyi teşvik etmektedir. Aynı zamanda DSA, Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) ve ePrivacy Direktifi de dahil olmak üzere, veri korumaya ilişkin mevcut kurallarına tam uyum içinde tasarlanmıştır. Ayrıca bu yasalarda belirtilen kuralları ve güvenceleri uygulamak amacıyla hareket etmektedir.

DSA ile birlikte çevrimiçi platform sağlayıcılarının çevrimiçi arayüzlerini, kullanıcılarının özgür ve bilinçli karar verme kabiliyetini aldatıcı, manipüle edici bir şekilde bozacak veya zayıflatacak şekilde tasarlamamaları, düzenlememeleri veya işletmemeleri konusunda önlemler de alınmaktadır.[37]

3.3.15. Dijital Piyasalar Yasası (Digital Markets Act- DMA)

Dijital Piyasalar Yasası (DMA), Dijital Tek Pazar'ın bekçisi (Gatekeeper) olarak hareket eden platformların, bazı davranışlarından kaynaklanan olumsuz sonuçları önlemeye yönelik çalışmaktadır. İç pazar üzerinde önemli bir etkiye sahip olan platformlar, adil olmayan bir uygulamaya giriştiğinde, kullanıcılarının ya da rakiplerinin kaliteli ve yenilikçi hizmetlere ulaşabilmesi için önlemler almaktadır.[38]

---

[37] European Commission. (2024). Questions and answers on the Digital Services Act. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_2348 Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023

[38] European Commission. The Digital Markets Act: ensuring fair and open digital markets. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-ensuring-fair-and-open-digital-markets_en Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2023

DMA, yalnızca Komisyon tarafından 'bekçi' olarak belirlenen şirketler için geçerlidir. Komisyon'un kapı bekçisi olarak belirleyeceği şirketlerin üç ana kriteri vardır:

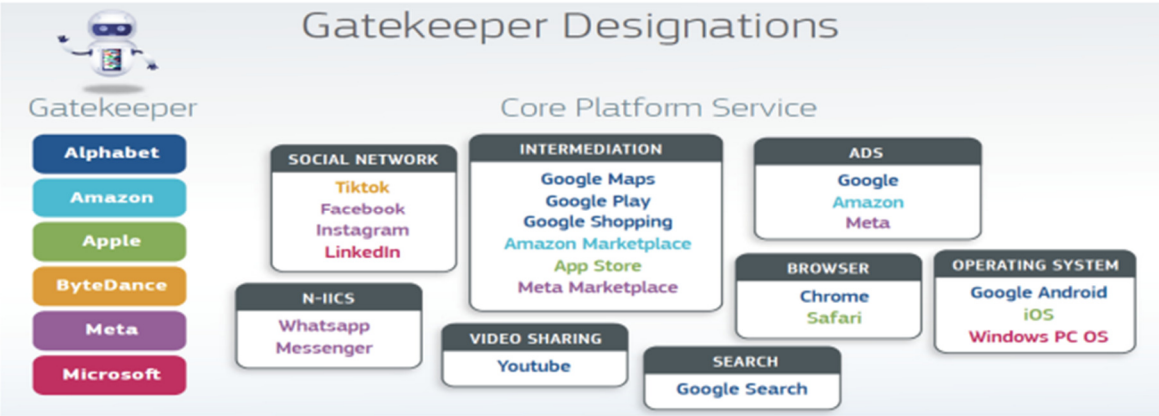
1- En az üç üye devlette temel bir platform hizmeti sağlayan şirketler arasından, Avrupa Ekonomik Alanı'nda (AEA) son üç mali yılın her birinde 7,5 milyar Euro'ya eşit veya üzerinde bir yıllık ciro elde edenler ve ortalama piyasa değeri geçen mali yılda en az 75 milyon Euro tutarında olan şirketler,
2- Son mali yılda AB'de kurulu veya yerleşik aylık 45 milyondan fazla aktif kullanıcıya ulaşan ve yıllık 10.000'den fazla aktif işletme ile bir çekirdek platform hizmeti yürüten şirketler,
3- Son üç mali yılın her birinde ikinci kriteri karşılayan şirketler.

DMA'nın kapsadığı temel platform hizmetleri ise aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

- Çevrimiçi aracılık hizmetleri,
- Çevrimiçi arama motorları,
- Çevrimiçi sosyal ağ hizmetleri,
- Video paylaşım platformu hizmetleri,
- Sayıdan bağımsız kişilerarası iletişim hizmetleri,
- İşletim sistemleri,
- Bulut bilişim hizmetleri,
- Reklam hizmetleri,
- İnternet tarayıcıları ve
- Sanal asistanlar

Şekil 5

Kapı Bekçileri ve Çekirdek Platform Servisleri
Kaynak: (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_2349) Erişim Tarihi: 4 Mart 2024

Şirketler ve çekirdek platform hizmetlerine bakıldığında;

Microsoft Corporation- Bing; Edge ve Microsoft Advertising, Linkedln, Windows PC OS

Apple INC.- iMessage, İOS, AppStore ve Safari

Alphabet INC.- Google Play, Google Maps, Google Shopping, Google Search, YouTube, Android Mobile, Alphabet's Online Advertising Service ve Google Chrome

Amazon.com. INC.- Marketplace, Amazon Adversitisng

ByteDance LTD.- TikTok

Meta Platforms INC.- Facebook Marketplace, Facebook, İnstagram, WhatsApp, Messenger, Meta Ads gibi isimler görülmektedir.

Belirlenen bu bekçilerden birinin DMA'da belirlenen yükümlülüklere uymaması durumunda Komisyon, şirketin dünya çapındaki toplam cirosunun %10'una kadar para cezası uygulayabilir; bu oran, tekrarlanan ihlal durumunda %20'ye kadar çıkabilir. Ayrıca devam eden ihlallerde Komisyon, bir kapı bekçisi işletmenin tamamını ya da bir kısmını satmaya zorlamak ya da şirketin uyumsuzluklarıyla ilgili olarak ek hizmetler almasını yasaklamak gibi kararlar alma yetkisine de sahiptir.

Komisyon, Dijital Piyasalar Kanunu'nun tek uygulayıcısıdır ve bu bağlamda 6 Eylül 2023 tarihinde Komisyon, Alphabet, Amazon, Apple, ByteDance, Meta ve Microsoft şirketlerini bekçi olarak atamıştır.[39] Atanan kapı bekçilerinin yükümlülükleri ise aşağıda sıralanmıştır:

- Kullanıcıların önceden yüklenmiş uygulamaları kaldırmasına olanak tanımak ve sanal asistanlar ile web tarayıcılardaki varsayılan ayarların kullanıcılar tarafından değiştirilebilmesine izin vermek,
- Kullanıcıların ağ geçidi denetleyicilerinin temel platform hizmetlerine kolaylıkla abone olabilmeleri gibi aynı şekilde kolaylıkla iptal edebilmelerine izin vermek,
- Ticari anlamda kullanıcıların kapı denetleyicilerinin platformları dışında, kendi tekliflerini tanıtmalarına ve müşterileriyle sözleşmeler yapmalarına izin vermek,
- Kapı denetçilerinin kendi platformlarında onlarla rekabet halinde olan diğer platformlar için ticari kullanıcıların verilerinin kullanılmasını yasaklamak,

[39] European Commission. About the Digital Markets Act. https://digital-markets-act.ec.europa.eu/about-dma_en Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2023

- Uygulama geliştiricilerinin, ağ geçidi denetleyicilerinin uygulama mağazalarında görünebilmeleri için, denetleyicilerin ödeme sistemleri ve kimlik sağlayıcıları gibi hizmetlerin kullanılmasını zorunlu kılmalarını yasaklamak,
- Kullanıcının izin vermemesi halinde, kapı denetçilerinin hedefli reklam amacıyla kullanıcılarını izlemesini yasaklamak.

DMA'nın bir diğer önemli adımı ise mesajlaşma hizmetleri üzerinedir. DMA, üçüncü taraf sağlayıcıların talebi üzerine, mesajlaşma hizmetleri sağlayan kapı denetçileri ile çalışabilirlik yükümlülükleri getirmektedir. Bu yükümlülüklere göre, iki bireysel kullanıcı arasındaki metin mesajlaşmalarının ağ denetçisinin atanmasından sonra 6 ay içinde kullanıma sunulması gerekmektedir. Grup metni gibi örneklerde ise 2 yıl sonra kullanıma sunulması beklenmektedir. İki bireysel kullanıcı ya da grubu arasındaki sesli ve görüntülü aramalar için verilen süre ise 4 yıldır. Haberleşme hizmetlerinin kapı denetleyicisi olmayan hizmet sağlayıcılarının, birlikte çalışabilirliği uygulamak zorunda olmadıkları yani hizmetlerini kapı denetleyicisinden bağımsız tutmayı seçmede özgür oldukları da belirtilmektedir. Ayrıca, sağlayıcılarının bir kapı denetleyicisi ile çalışmaya karar vermesi durumunda, kullanıcıların böyle bir seçeneği kullanma veya reddetme avantajına eşit derecede sahip olacakları da güvence altına alınmaktadır.

Genel bir çerçevede bakıldığında, dezenformasyonla mücadelede DMA ile DSA karşılaştırıldığında ise ele aldıkları konular ile hedeflerinin birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bazı platformların hem DSA'nın hem de DMA'nın kapsamında girdikleri bariz olsa da DMA kapı bekçileri ya da geçit denetleyicileri ile yükümlülükler içerirken; DSA çok büyük platformlar ile çok büyük çevrimiçi arama motorları tanımlamaları ile kendi bağlamlarını belirlemektedir. Her ikisi de çevrimiçi reklamcılık ve tüketiciler için daha fazla kontrol sağlayan yükümlülükler önerseler de DMA, güvenlik bakımından dijital pazarlarda açıklık ve adalete yönelik riskleri değerlendirip ele alırken; DSA, kullanıcıların ve platformların sorumluluklarını Avrupa değerlerine göre yeniden düzenlemeyi amaçlamaktadır.

DSA ve DMA ile AB'nin dijital platformlarını dezenformasyona karşı korumayı hedefleyen Komisyon, kullanıcıları, araştırmacıları ve doğrulama platformlarını da sürece dahil ederek eş düzenleyici bir rol üstlenmiştir. Yasalar ile Komisyon, çok büyük online platformlar (Very Large Online Platform's- VLOP's) üzerinde doğrudan yaptırım yetkisine ve gerektiğinde para cezası uygulayabilme yetkisine sahip olmuştur.

Elon Musk'ın kararıyla Twitter'ın Kurallardan çekilmek istemesi bu yaptırımların gücünü gösteren bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır.[40] Twitter, gönüllü olarak bu kurallardan kaçınsa bile DSA kapsamında 25 Ağustos 2023 tarihinden itibaren, AB'de 45 milyondan fazla aktif kullanıcı sayısı olduğu için, bu kurallara uymak zorunda olacaktır.

3.3.16. Avrupa Demokrasi Eylem Planı

Avrupa Birliği, Üye devletlerin vatandaşlarını güçlendirmek ve daha dayanıklı demokrasiler inşa etmek için Avrupa Demokrasi Eylem Planı'nı sunmaktadır. 2020 yılının aralık ayında hayata geçirilen Eylem Planı, vatandaşların aşırıcılığa kaçan davranışlarını kontrol altına alabilmeyi ve farklı politik görüşlerle beslenen vatandaşların birbirleri arasındaki mesafeyi azaltmayı, böylelikle demokratik sistemlerde karşılaşılan zorluklarla baş edebilmeyi hedeflemektedir. Plan, özgür ve adil seçimler teşvik etme amacı başta olmak üzere, medya özgürlüğünü güçlendirmek ve dezenformasyonla mücadele etmek için de önlemler ortaya koymaktadır. Daha somut olarak Komisyon, çevrimiçi platformlar, reklam verenler ve siyasi danışmanlıklar da dahil olmak üzere ücretli içerik üretim ve dağıtım kanallarının sponsorlarına yönelik, siyasi reklamlara ilişkin yasal işlemler önermektedir. Komisyon ayrıca gazetecilerin güvenliğine yönelik mücadeleye dair tedbirler önermekte ve gazetecileri, halkın katılımına karşı açılan stratejik davalardan (Strategic Lawsuits Against Public Participation- SLAPP's) korumaya yönelik bir girişim sunmaktadır. Son olarak Komisyon, Dezenformasyona İlişkin mevcut Uygulama Kurallarının elden geçirilmesine yönelik çabalara da yön vermeye çalışmaktadır.[41]

Avrupa Birliği, dijital devrim devam ederken vatandaşların, görüşlerini özgürce ifade edilebildiği, gerçeklerin kurgudan ayırt edilebildiği ve özgür medya ile sivil toplumun, kötü niyetli müdahalelerden uzak kalabildiği, vatandaşların açık tartışmalara katılabildiği seçimlerin yapabilmesini vurgulamaktadır. Bu amaçla, Avrupa Demokrasi Eylem Planı ile üç ana önlem ortaya koymaktadır:

1. Özgür ve adil seçimlerin teşvik edilmesi

Komisyon, Avrupalı siyasi partilerin finansmanlarına ilişkin kuralları gözden geçirerek siyasi reklam şeffaflığına ilişkin bir mevzuat önermeyi planlamaktadır. Komisyon, sağlıklı bir demokrasinin yalnızca seçim dönemlerinde değil vatandaşların katılımına ve

[40] https://www.bbc.com/news/world-europe-65733969

[41] European Commission. (2020). European Democracy Action Plan: making EU democracies stronger. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2250 Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2024

aktif bir sivil topluma dayandığını belirterek, özellikle gençler arasında aktif katılımının önemini vurgulayarak, mevcut olan fonların kullanımını desteklemeyi hedeflemektedir. Bu süreç öncelikle seçim dönemlerindeki zorlukların üstesinden gelebilmek ve vatandaşların hem seçmen hem de aday olarak katılımını artırmak için düzenlenmektedir.

2. Medya özgürlüğünün ve çoğulculuğunun güçlendirilmesi

Son dönemlerde üye devletlerde gazetecilere yönelik hem fiziksel hem de çevrimiçi şiddetin ve saldırıların artması, gazetecilerin güvenliğinin kötüleşmeye devam ettiğinin bir kanıtı olarak ele alınmaktadır. Bu nedenle Komisyon, 2021 yılında gazetecilerin güvenliğine yönelik bir öneri sunma hazırlığına girişmiştir. Özellikle kadın gazetecilere yönelik tehditlerin altının çizildiği bu önerilerde, halkın katılımına karşı açılan davaların (SLAPPs), kötüye kullanılmasını engellemeye yönelik girişimlerde bulunmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda üye devletlerle yakın iş birliği içinde çalışmayı hedefleyen Komisyon, AB'deki gazetecilere hukuki ve pratik yardıma ilişkin projeler için bir finansman sağlamayı hedeflemektedir. Ayrıca medyada çoğulculuğu desteklemek konusunda yeni çalışmalar yapmayı hedeflemektedir. Yeni Medya Sahipliği Monitörü (Media Ownership Monitor) aracılığıyla medya mülkiyeti ve devlet reklamlarının şeffaflığını güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu amaçlarla birlikte Avrupa Demokrasi Eylem Planı, sektörün toparlanmasına ve dijital dönüşümden en iyi şekilde yararlanmasına yardımcı olmayı amaçlayan Medya ve Görsel-İşitsel Eylem Planı (Media and Audiovisual Action Plan) ile iş birliği halinde ilerlemektedir.

3. Karşı dezenformasyon

Eylem Planı, AB'nin dış müdahalelere karşı koymaya yönelik mevcut hizmetlerinin geliştirilmesini önermektedir. Komisyon, Dezenformasyon Uygulama Kurallarını, Dijital Hizmetler Yasasına uygun olarak, çevrimiçi platformların yükümlülüklerine ve hesap verebilirliğine ilişkin ortak düzenleyici bir çerçeveye dönüştürmeyi hedeflemektedir.

Komisyon, Avrupa Demokrasi Eylem planını Avrupa Parlamentosu seçimlerinden bir yıl önce olan 2023 yılına kadar kademeli olarak uygulamayı hedeflemekte ve gerekli durumlarda bu konunun geliştirilmesini planlamaktadır.

Avrupa değer ve ilkelerine karşı bağlı kalmaya devam ederek insanların fikirlerini ifade etme ve yasal içeriğe erişime haklarını korumayı hedefleyen bu alandaki çalışmalar, AB ve üye devletlerin dezenformasyonla mücadele kapasitelerini geliştirmeyi, çevrimiçi platformlar için daha fazla yükümlülük ve hesap verebilirlik getirmeyi ve medya okuryazarlığını güçlendirmeyi hedeflemektedir. Dezenformasyona karşı mücadelede

şeffaflığın artırılmasını, manipülatif tekniklerin ortadan kaldırılmasını ve dezenformasyonun yayılmasını destekleyen ekonomik teşviklerin azaltılmasını hedeflemektedir.

Eylem Planı ile öngörülen girişimler, Dezenformasyona Yönelik Uygulama Kurallarının güçlendirilmesini içermekte ve Dijital Hizmetler Yasası'nın tamamlayıcısı olarak görülmektedir. Avrupa demokrasisi için yeni bir hamle olarak görülen Eylem Planı, demokrasiye bağlılık adına, AB genelinde eşitliği teşvik etmek ve korumak adına ortaya konmuş, Avrupa'nın dijital çağda karşılaştığı zorluklara karşı yüzleşme sağlamayı hedeflemiştir.[42]

3.3.17. Siyasi Reklamların Şeffaflığının Hedeflenmesine İlişkin Yasa Teklifi

Kasım 2021'de Avrupa Komisyonu, seçim dürüstlüğünü ve açık demokratik tartışmayı korumayı amaçlayan tedbirlerin bir parçası olarak şeffaflık ve siyasi reklamların hedeflenmesine ilişkin bir öneri sunmuştur. Önerilen kurallar, herhangi bir siyasi reklamın açıkça bu şekilde etiketlenmesini ve bunun için kimin, ne kadar para ödediği gibi bilgileri içermesini gerektirmektedir. Kurallarla birlikte siyasi hedefleme tekniklerinin kamuya açıklanması ve hassas kişisel verilerin bireyin açık rızası olmadan kullanılmasının yasaklanması gibi konular da düzenlenmektedir. Komisyon ayrıca, "hareketli vatandaşlar" ve bu vatandaşların seçimlerde oy kullanma haklarının yanı sıra Avrupalı siyasi partiler ve vakıflara ilişkin mevcut AB kurallarının güncellenmesini de önermektedir.

Bu düzenlemelerle birlikte dijital sürece geçiş devam ederken, insanların ücretli siyasi içeriğe (çevrimdışı ve çevrimiçi) bakıp bakmadıklarını kolayca ayırt edebilmeleri, dezenformasyon ve manipülasyondan uzak olan açık tartışmalara katılabilmeleri hedeflenmektedir. Bunun sağlanabilmesi için de insanların siyasi bir reklama kimin sponsor olduğunu ve nedenini açıkça görebilmelerinin önemli olduğu vurgulanmaktadır.

Komisyon ayrıca Avrupalı siyasi partilerin ve vakıfların finansmanına ilişkin AB kurallarının da yenilenmesini önermiştir. Mevcut çerçeve, partilerin ve vakıfların faaliyet gösterirken AB vatandaşlarının sesini temsil etme misyonlarını yerine getirmesini engelleyen birtakım boşluklara sahipti. Yönetmelikteki güncellemeler, Avrupalı siyasi partilerin ulusal üye partileriyle ve sınırlar ötesindeki etkileşimlerini kolaylaştırmayı, özellikle siyasi reklam ve bağışlarla ilgili olarak şeffaflığı artırmayı, aşırı idari yükü

[42] European Commission. (2020). Questions and Answers: European Democracy Action Plan – making EU democracies stronger. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_2251 Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2023

azaltmayı ve Avrupalı siyasi partiler ile vakıfların mali sürdürülebilirliğini artırmayı amaçlamaktadır.

Son olarak Komisyon, kendi uyruklarından farklı bir Üye Devlette ikamet eden AB vatandaşlarına (Mobile EU citizens- Hareketli AB Vatandaşları) yönelik, Avrupa seçimleri ve belediyelere ilişkin mevcut kuralların güncellenmesini önermektedir. Bu tür yaklaşık 13,5 milyon vatandaş olmasına rağmen çok azı Avrupa ve belediye seçimlerinde oy kullanma hakkını kullanmaktadır. Kendi kökenlerinden farklı bir Üye Devlette ikamet eden AB vatandaşları, ikamet ettikleri Üye Devletteki Avrupa Parlamentosu seçimlerinde ve belediye seçimlerinde oy kullanma ve aday olma hakkına sahiptir. Ancak katılımları, genellikle ev sahibi Üye Devletin vatandaşı olan vatandaşların katılımından daha düşüktür. Bunun nedeni kısmen ikamet edilen Üye Devletteki karmaşık kayıt süreçleri veya haklarına ilişkin net bilgilerin bulunmamasıdır. Bu durumun Hareketli AB Vatandaşlarının oy kullanmalarını zorlaştırdığını ve bu vatandaşların demokratik haklarının baltalandığını düşünen Komisyon, 2024'teki Avrupa seçimleri öncesinde kapsayıcı katılımı sağlamak amacıyla, bu tür vatandaşların seçmen hakları konusunda bilgilendirilmesini, bölgede ikamet eden hareketli AB vatandaşları tarafından yaygın olarak konuşulan dilin kullanımını önermektedir.[43]

Teklif edilen yönetmelik, Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) ve Dijital Hizmetler Yasası (DSA) da dahil olmak üzere, ilgili AB yasalarını temel almaktadır. Yakın zamanda yayınlanan Komisyon Rehberi'ni temel alan Dezenformasyona ilişkin öz düzenleyici Uygulama Kurallarının güncellenmesi ile de önerilen Yönetmeliğin tamamlanması hedeflenmektedir.

3.3.18. Güçlendirilmiş Uygulama Kuralları

2018 Kurallarını temel alarak çevrimiçi dezenformasyonla mücadele etmeyi amaçlayan 2022 Güçlendirilmiş Uygulama Kuralları, daha geniş kapsamlı iyileştirmelere katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Dezenformasyon Uygulama Kuralları kapsamındaki taahhütlerini yerine getirmeleri için platformların ve sektörün desteklenmesi, Avrupa Komisyonu'nun daha şeffaf ve güvenilir bir çevrimiçi ortam oluşturma taahhüdünü besleme motivasyonundan kaynaklanmaktadır.[44]

---

[43] European Commission (2021). European Democracy: Commission sets out new laws on political advertising, electoral rights and party funding. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6118 Erişim tarihi: 13 Şubat 2024

[44] European Commission (2022). 2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024

Dezenformasyon Uygulama Kuralları, sektördeki ilgili aktörlerin dezenformasyonla mücadeleye yönelik öz-düzenleyici standartlar üzerinde ilk kez 2018'de anlaşmaya vardığı, türünün ilk örneği bir araçtır.

Revizyon süreci ise Haziran 2021'de başlatılmıştır. Yenilenen Kuralların 16 Haziran 2022'de imzalanıp sunulmasının ardından yeni Yönetmeliğin, Siyasi Reklamların Şeffaflığının Hedeflenmesine ilişkin mevzuat ve Dijital Hizmetler Yasası ile birlikte daha geniş bir düzenleyici çerçevenin parçası haline gelmesi planlanmaktadır.

Güçlendirilmiş Uygulama Kuralları aşağıdaki alanlarda 44 taahhüt ve 128 özel önlem içermektedir.[45]

- Demonetizasyon (Demonetisation): Dezenformasyon sağlayanlara yönelik mali teşviklerin kesilmesi

Güçlendirilmiş Kurallar, dezenformasyon üreticilerinin ve sağlayıcılarının reklam gelirlerinden faydalanmamasını sağlamayı amaçlamaktadır. İmzacılar, dezenformasyon içeren reklamların yayılmasının yanı sıra, dezenformasyonun yanına reklam konulmasını önleyecek daha güçlü önlemler almayı taahhüt etmektedir. Kurallar aynı zamanda reklam sektörünün aktörleri arasında daha etkili bir iş birliği kurarak daha güçlü ortak eylemlere olanak sağlamayı hedeflemektedir.

- Siyasi reklamların şeffaflığı

Siyasi reklamların kamusal yaşamı şekillendirmedeki öneminin bilincinde olan Güçlendirilmiş Kurallar, imzacıların daha güçlü şeffaflık tedbirleri uygulamaya koymalarını, kullanıcıların siyasi reklamları kolayca tanımalarına olanak sağlamalarını, sponsoru ve reklam harcamasını ve gösterim süresini açıklama taahhüdünde bulunmalarını gerektirmektedir.

- Hizmetlerin bütünlüğünü sağlamak

Kurallar, dezenformasyonu yaymak için kullanılan manipülatif davranışları (örneğin, sahte hesaplar, bot güdümlü büyüme, kimliğe bürünme, kötü niyetli Deepfake örnekleri) azaltmaya yönelik önlemleri güçlendirmeyi ve bu tür tekniklerle mücadele etmek için imzacılar arasında daha güçlü bir iş birliği kurmayı amaçlamaktadır. İmzacılar arasında, dezenformasyonu yaymaya yönelik izinsiz manipülatif davranışlar ve uygulamalara ilişkin çapraz hizmet anlayışı üzerinde anlaşmaya varılması gerekmektedir. Kurallar ayrıca kötü niyetli aktörler tarafından kullanılan taktik, teknik ve prosedürlerin (techniques and

[45] European Commission. Shaping Europe's digital future: The 2022 Code of Practice on Disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024

procedures, TTP's) listesini periyodik olarak gözden geçirmelerini ve belirlenen davranış ve uygulama stratejilerini kapsayan açık politikalar uygulamalarını gerektirmektedir.

- Kullanıcıları güçlendirmek

Dezenformasyonu tanımaya, anlamaya ve işaretlemeye yönelik geliştirilmiş araçlar sayesinde kullanıcıların dezenformasyona karşı daha iyi korunabilmesi öncelikli hale getirilmiştir. Kurallar özellikle, dezenformasyonun yayılmasını sınırlamak ve tavsiye sistemlerinin daha fazla şeffaflığını sağlamak için güvenli uygulamaların hayata geçirilmesini sağlamayı hedeflemektedir. Kurallar, kullanıcıların dezenformasyonu tespit etme ve bunlara karşı tepki verme konusunda bazı araçlar kullanmalarını gerektirmektedir. Bu araçlar,

- AB genelindeki platform hizmetlerinde daha geniş çaplı bir etiketleme mekanizması ile kullanıcıların dezenformasyonu işaretleyebileceği işlevsellik,
- Güvenilmez kaynakların daha az görüntülenmesi ve yetkili kaynakların daha fazla görünür olması gibi platform hizmetlerinin dezenformasyonun viral olarak yayılmasına karşı daha dayanıklı hale getirilmesi,
- Mesajlaşma uygulaması sağlayıcılarına dezenformasyonun yayılmasını sınırlamayı amaçlayan özelliklerin sunulması ayrıca yayınlanan içeriklerle ilgili alınan kararlardan etkilenen kullanıcılar için ise bir itiraz mekanizması oluşturulmasıdır.
- Bunlara ek olarak kurallar, medya okuryazarlığı alanında da eleştirel düşünceyi geliştirmeye yönelik araçlar ile farkındalık yaratma kampanyalarını desteklemektedir.

- Araştırmacıları güçlendirmek

Yasa, çevrimiçi platformların dezenformasyon araştırmalarına daha iyi destek sağlanmasını öngörmektedir. Araştırmacıların, platformların verilerine daha geniş bir erişime sahip olması hedeflenmektedir. Bu sayede, kişisel olmayan, anonimleştirilmiş veya kamuya açık hale getirilmiş verilere otomatik erişimin sağlanması ve ek inceleme gerektiren verilere erişimi basitleştirecek bir yönetişim yapısının uygulamaya konulması hedeflenmektedir.

- Doğrulama topluluğunu güçlendirmek

Yeni Kurallar, doğrulama kapsamını tüm AB Üye Devletleri ve dilleri kapsayacak şekilde genişletmeye ve platformların hizmetlerinde bilgi doğrulamayı daha tutarlı bir şekilde kullanmasını sağlayamaya yöneliktir. Ayrıca Kurallar, teyitçilerin çalışmalarına daha adil mali katkı sağlanması ve teyitçilerin günlük işlerini kolaylaştıracak bilgilere daha iyi

erişim sağlanması yönünde çalışmayı getirmeye çalışmaktadır. Kurallar, tüm üye ülkeleri ve bu ülkelerin dillerini kapsayacak şekilde tasarlanmaktadır. Doğrulamanın kalitesini ve etkisini artırmak için de platformlar ile doğrulayıcılar arasında gelişmiş bir bilgi alışverişinin sağlanmasını ve doğruluk kontrolleri havuzunun oluşturulmasını önermektedir.

- Şeffaflık merkezi ve Görev gücü

Tüm vatandaşların erişimine açık olan Şeffaflık Merkezi[46], ilgili verilerin şeffaflığını ve düzenli güncellemelerini sağlayarak, Kuralların gerektirdiği tedbirlerin uygulanmasının gözden geçirilmesine olanak tanıyacaktır. Daimî Görev Gücü, diğerlerinin yanı sıra teknolojik, toplumsal, piyasa ve yasal gelişmeler ışığında taahhütleri gözden geçirmek ve uyarlamak için bir forum oluşturarak, Kuralları geleceğe dönük ve amaca uygun tutacaktır. Görev gücü, imzacı tarafların Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri için Avrupa Düzenleyiciler Grubu'nun, Avrupa Dijital Medya Gözlemevi'nin ve Avrupa Dış Eylem Servisi'nin temsilcilerinden oluşmakta ve Komisyon tarafından yönetilmektedir.

- Güçlendirilmiş İzleme Çerçevesi

Kurallar, getirilen önlemlerin AB genelinde ve Üye Devlet düzeyinde uygulanmasını ölçmek için, Hizmet Seviyesi Göstergeleri de dahil olmak üzere, güçlü bir izleme çerçevesiyle birlikte hayata geçirilmektedir. 2023 yılının başına kadar imzacıların, Kuralların uygulanmasına ilişkin ilk temel raporlarını Komisyona sunmaları beklenmektedir. Daha sonra, Dijital Hizmetler Yasası'nda tanımlandığı gibi Çok Büyük Çevrimiçi Platformlar (VLOP'lar) altı ayda bir rapor verirken, diğer imza sahiplerinin yıllık olarak rapor vermeleri öngörülmüştür (Alibaba, AliExpress, Amazon Store, Facebook, Google Play, Google Maps, Instagram, LinkedIn, Snapchat, TikTok, Twitter ve Youtube gibi platformların tümü Çok Büyük Çevrimiçi Platformlar olarak tanımlanmaktadır.) Güçlendirilmiş Kurallar ayrıca, Kuralların Dezenformasyon üzerindeki genel etkisinin ölçülmesine yönelik çalışmaya dair açık bir taahhüt de içermektedir. İmzacılara, imzaladıkları taahhütleri ve tedbirleri uygulamaya koymaları için 6 ay süre verilmektedir. Komisyon, Avrupa Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Düzenleyicileri Grubu (European Regulators Group for Audiovisual Media Services, ERGA) ve Avrupa Dijital Medya Gözlemevi (European Digital Media Observatory, EDMO) ile imzacılardan beklenen ayrıntılı raporlara dayalı olarak, Kuralların uygulanmasında kaydedilen ilerlemeyi düzenli olarak değerlendirecektir.

[46] https://disinfocode.eu/

2018 Dezenformasyon Uygulama Kurallarının yayınlanmasından bu yana, zaten karmaşık bir olgu olan dezenformasyon kavramı, Covid-19 salgın süreci ve Ukrayna'daki savaşın patlak vermesi nedeniyle ilerlemeye devam etti. Bu kurallara ilişkin Komisyon, 2020 yılında bazı eksiklikler ortaya çıkardı. 2018 Uygulama kuralları her ne kadar bir dönüm noktası olsa da mevcut eksikliklerle bu kuralların sonuçlarını da etkilemekteydi. Bu nedenle hazırlanan Güçlendirilmiş Uygulama Kuralları, daha şeffaf ve güvenli bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir.

Kuralların imzacıları arasında Google, Meta, Twitter, Microsoft, TikTok, DOT Europe, the World Federation of Advertisers (WFA) (Dünya Reklamverenler Federasyonu), the European Association of Communications Agencies (EACA) (Avrupa İletişim Ajansları Birliği), the Interactive Advertising Bureau (IAB Europe) (İnteraktif Reklam Bürosu) ve Kreativitet & Kommunikation gibi AB'nin aktif olan büyük çevrimiçi platformlarının yanı sıra önceki kurallara katılmış olan çevrimiçi yayıncılık ve reklamcılık ekosistemindeki aktörler ile ticari birlikler de yer almaktadır.

Revizyon sürecinde yer alan yeni imza sahipleri ise;

- Çevrimiçi video yayın platformları Twitch ve Vimeo
- Sosyal ağlar Clubhouse ve The Bright App
- Çek web portalı Seznam ve arama motoru Neeva
- Teyitçiler Maldita, PagellaPolitica, Demagog ve Faktograf
- Reklam teknolojisi sağlayıcıları MediaMath ve DoubleVerify ile reklam endüstrisi girişimcisi GARM
- Sivil toplum ve araştırma kuruluşları Avaaz, Globsec, Reporters Without Borders-RSF, Sınır Tanımayan Gazeteciler) ve VOST Europe
- Dezenformasyonla mücadele için özel uzmanlık ve teknik çözümler sunan kuruluşlar, Adobe, Crisp Thinking, Kinzen, Logically, Newsback, NewsGuard ve WhoTargetsMe.

Ayrıca 2022 Kurallarını imzalamak isteyen taraflar da çalışma grubu ile iletişime geçerek taraf olabilmektedirler.

Dezenformasyonla mücadele anlamında getirilen en büyük yenilik, dezenformasyonun reklam tedarik zinciri boyunca yayılmasını engellemeye yönelik taahhütlerdir. Kuralları kabul etmeleriyle birlikte reklam veren kuruluşlar, iletişim ajansları, reklam teknolojisi şirketleri ve platformlar, dezenformasyon yayan hesaplara ve web sitelerine karşı mücadele etmeyi taahhüt etmişlerdir. Dezenformasyon içeriğinin yanına reklam yerleştirilmesini incelemek, kontrol etmek ve sınırlandırmak ayrıca dezenformasyon

içeren reklamların yayılmasını sınırlandırmak için önlemler almayı gerektiren kurallar, çok sıkı gereklilikler ve içerik incelemesi ile dezenformasyonun reklam yerleştirme yoluyla para kazanma yollarını sınırlamayı hedeflemektedir.[47]

26 Eylül 2023 tarihinde 2022 Dezenformasyon Kurallarını imzalayan Google, Meta, Microsoft ve TikTok gibi büyük çevrimiçi platformlar, dezenformasyonun yayılmasını azaltmaya yönelik verdikleri taahhütleri nasıl uygulamaya dönüştürdüklerine dair yeni raporlar yayımlamışlardır. Bahsi geçen raporlara Şeffaflık Merkezi üzerinden ulaşılabilmektedir.[48] İmzacıların altı aylık periyotlarda yayınlama taahhütlerinde de bulundukları, şeffaflığı artırma, ilgili verileri sağlama, yapay zekanın dezenformasyon üretme ve yayma potansiyeline karşı da bu sistemlere yönelik koruma çalışmaları konusunda imzacıların nasıl çaba gösterdiklerini izah ettikleri bu raporlarda Ukrayna ile ilgili ayrıca bir bölümde yer almaktadır.[49]

Bu raporlarda platform hizmetlerine ilişkin dezenformasyon hakkında bilgi sağlayan bir dizi yapısal göstergenin yayınlanması da yer almaktadır ve imzacılar, bu göstergeleri ölçebilecek metodoloji sağlamak üzere pilot bir çalışma için bağımsız üçüncü taraf olan TrustLab'ı[50] seçmişlerdir. Göstergeler ilk olarak Polonya, Slovakya ve İspanya'dan oluşan bir grup ülkede ölçülmüştür. Bu ölçüm çalışması bu ülkelerin büyük sosyal medya platformlarındaki (Meta, Youtube, TikTok ve Linkedln) dezenformasyon içeriklerinin kaynağı ve yayılmasını temel almıştır. Bu çalışma Twitter dahil olmak üzere Kurallara imza atan tüm platformları da kapsamaktadır.

Bu raporlardan gösterilebilecek bazı veri örnekleri aşağıdaki gibidir:[51]

- Google, 2023 yılının ilk yarısında AB'deki dezenformasyon aktörlerine 31 milyon Euro'dan fazla reklam akışını engellediğini belirtmektedir. Ayrıca Google, AB'de yaklaşık 4,5 milyon Euro değerinde 20.441 siyasi reklam sunarken, 141.823 siyasi reklamı kimlik doğrulama süreçlerini geçemediği için reddetmiştir.

---

47 European Commission (2022). Questions and Answers: Strengthened Code of Practice on disinformation. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_22_3665 Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024

48 European Commission. (2023). Code of Practice on Disinformation: new reports available in the Transparency Centre. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/code-practice-disinformation-new-reports-available-transparency-centre Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024

49 European Commission. (2023). Shaping Europe's digital future: Major online platforms report on first six months under the new Code of Practice on Disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/major-online-platforms-report-first-six-months-under-new-code-practice-disinformation Erişim tarihi: 19 Şubat 2024

50 https://www.trustlab.com/

51 A TrustLab Report. Code of Practice on Disinformation, A Comparative Analysis of the Prevalence and Sources of Disinformation across Major Social Media Platforms in Poland, Slovakia, and Spain. https://www.trustlab.com/codeofpractice-disinformation Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024

- Meta, Facebook'ta 40 milyondan fazla, İnstagram'da ise 1,1 milyondan fazla içeriğin doğruluk kontrolü etiketinin kaldırıldığını bildirmiştir. Bilgilerin doğruluğunun kontrol edildiğine dair bir uyarı etiketiyle karşılaşan kullanıcıların %95'i içeriğe tıklamamayı tercih ederken, Facebook'ta doğruluğu kontrol edilmiş içeriği paylaşmak isteyen kullanıcıların %37'si, İnstagram'da ise %38'i bu uyarıyı aldıktan sonra paylaşım işlemini iptal etmeyi tercih etmiştir.
- TikTok, kullanıcıların %29,93'ünün platformda 'doğrulanmamış içerik' etiketiyle karşılaştıklarında paylaşım eylemlerini iptal ettiklerini bildirmiştir. Ayrıca 1 milyardan fazla görüntülemeye karşılık gelen 140.635 video, yanlış bilgilendirme politikasının ihlali nedeniyle platformdan kaldırmıştır.
- Microsoft, 2023 yılının ilk yarısında AB'de 6,7 milyondan fazla sahte LinkedIn hesabının oluşturulmasının engellendiğini (kayıt engelleme) veya kısıtlandığını bildirmiştir.

Ayrıca Rusya'nın Ukrayna'daki savaşına yönelik dezenformasyon çalışmalarına dair açıklanan platform verileri ise aşağıdaki gibidir:[52]

- Google, Ocak ve Nisan 2023 tarihleri arasında YouTube'un Rus devlet destekli İnternet Araştırma Ajansı (IRA) ile etki operasyonlarında yer alan 411 kanalı ve 10 Blogger sayfasını sonlandırdığını bildirmiştir.
- Meta, doğruluk kontrol ortaklıklarını AB'deki 22 dili kapsayan 26 ortağa genişlettiğini ve artık Çekçe ve Slovakçayı da eklediğini bildirmiştir.
- TikTok'un doğruluk kontrol çabaları, Reuters ile yeni bir ortaklık da dahil olmak üzere Rusça, Ukraynaca, Belarusça ve 17 Avrupa dilini kapsamaktadır. Bu bağlamda, savaşla ilgili 832 video doğruluk kontrolünden geçirilmiş ve bunlardan 211'i doğruluk kontrolü sonucunda kaldırılmıştır.
- Microsoft, Bing Arama'nın krizle ilgili olarak ya yetkili bilgileri desteklediğini ya da daha az yetkili bilgilerin görünürlüğünü düşürdüğünü vurgulamaktadır.

[52] Transparency Centre. Reports Archive. https://disinfocode.eu/reports-archive/?years=2024 Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024

3.4. EUvsDisinfo Örnekleri Analizi

AB Dış İlişkiler Servisine bağlı olan EUvsDisinfo web sitesinde yapılan bu incelemede, 16884 vaka incelemesi görülmüş ve bu vakalar arasında 'Türkiye' araması yapıldığında ise 259 vakaya ulaşılmıştır.[53]

Mevcut çalışmada örneklem olarak EUvsDisinfo adresindeki 'Türkiye' filtresi ile arandığında çıkan ilgili başlıklar seçilmiştir. Bu başlıklar arasından da 2023 yılı filtrelenmiştir. Bahse konu internet adresinde 2023 yılına ait 17 adet haber Türkiye konulu yayınlanmıştır. Elde edilen veriler doğrultusunda bu 17 haber için ayrı ayrı kodlama tablosu çıkarılmıştır. İncelenen dezenformasyon örneklerinde haberin cevap yazısı yazılmıştır.

2023 yılı için ele alınan 17 adet Türkiye konulu dezenformasyon örnekleri haber kaynağı bakımından sıralandığında, Rusya çıkışlı 8 adet, Azerbaycan çıkışlı 3 adet, Bulgaristan çıkışlı 2 adet haber görülmektedir. Ermenistan, İspanya, Çekya ve Arabistan'ın ise 1'er adet dezenformasyon haberine kaynaklık ettiği anlaşılmaktadır. İncelenen haberlerin EUvsDisinfo adresinde sınıflanma yapılırken kullanılan etiketlerine bakıldığında ise 34 farklı etiket arasından 'Komplo Teorisi' etiketinin en çok kullanılan etiket olduğu görülmektedir.

İlgili sayfada Türkiye ile ilgili yapılan dezenformasyon örneklerinin analizleri aşağıdaki gibi açıklanmaktadır. Dezenformasyon haberlerinin ülkelere göre dağılımı ile haber başlıkları ve diğer detaylar tablo halinde eklenmiştir.

Tablo 4

Haberlerin Çıkış Ülkelerine Göre Dağılımı

Ülke	Adet
Rusya	8
Azerbaycan	3
Bulgaristan	2
Ermenistan	1
İspanya	1
Çekya	1
Arabistan	1

[53] EUvsDisinfo: https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?disinfo_countries[]=country_77570 Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014

Tablo 5

EUvsDinfo'da Türkiye ile İlgili Haberlerin İncelenmesi

EUvsDisinfo Başlığı	Yayın Tarihi	Çıkış Dili/ Dilleri	EUvsDisinfo Cevabı	Etiket
Türkiye'deki deprem ABD'nin sismik veya tektonik silah kullanmasının sonucuydu.	7 Şubat 2023	Ermenice	Komplo teorisi. Sismik silahların varlığına dair hiçbir kanıt yok. Komplo teorileri yıllardır Rusya'nın bilgi savaşı cephaneliğinin temelini oluşturuyor. Biyolojik, etnik ve nükleerle ilgili komplo teorileri Kremlin yanlısı daha geniş dezenformasyon politikasının bir parçasıdır. Yıkıcı depremlerden sonra, genellikle ABD'nin veya eski SSCB'nin askeri kuvvetleriyle ilişkili komplo teorileri ortaya çıkıyor; bunların ana konumu, tektonik silahların kullanımıyla ilişkili depremin yapay doğasıdır. Örneğin 2010 Haiti depremi ve 1988 Spitak depremiyle ilgili olarak benzer raporlar ortaya çıktı. Ancak hiçbir kanıt ileri sürülmedi. (https://euvsdisinfo.eu/report/earthquake-in-turkey-was-the-result-of-us-use-of-seismic-or-tectonic-weapons/)	Komplo Teorisi
Türkiye'ye karşı tektonik silah: Deprem sanki emirle olmuş.	8 Şubat 2023	Rusça	Vahşi komplo teorisi. Türkiye'deki depremin Batı'nın Türkiye'yi cezalandırmaya yönelik bir komplosu olduğunu iddia eden dezenformasyon. Bu iddiayı destekleyecek bir delil bulunmadığı gibi sismik silahların varlığına dair de bir delil bulunmamaktadır. Komplo teorileri yıllardır Rusya'nın bilgi savaşı cephaneliğinin temelini oluşturuyor. Biyolojik, etnik, nükleer ve şimdi de sismik silahlarla ilgili komplo teorileri, Kremlin yanlısı daha geniş dezenformasyon politikasının bir parçası. (https://euvsdisinfo.eu/report/tectonic-weapons-against-turkey-the-earthquake-happened-as-if-by-order/)	Batı, Komplo Teorisi
Türkiye NATO'dan çekilmek istiyor.	3 Nisan 2023	İspanyolca	İddia, Rusya yanlısı, Avrasyacı Türk siyasetçi, Vatan Partisi'nin (genellikle Vatan Partisi veya Vatansever Parti olarak tercüme edilir) lideri olan uç siyasetçi Doğu Perinçek'in profilini yükseltme, aynı zamanda tekrarlanan NATO karşıtı söylemleri teşvik etme girişimidir. (https://euvsdisinfo.eu/report/turkey-wants-to-pull-out-of-nato/)	NATO

ABD'nin Türkiye'nin başına "ikinci bir Zelensky" getirme niyeti ortaya çıktı.	7 Nisan 2023	Çekçe	ABD'nin Türkiye'deki başkanlık seçimlerini etkilemeyi planladığını ve ülkenin NATO müttefiklerinden biri olduğunu gösteren hiçbir kanıt yok. Seçimler 14 Mayıs 2023'te yapılacak ve mevcut Cumhurbaşkanı Erdoğan'a muhalif isim Kemal Kılıçdaroğlu ve diğer iki aday meydan okuyacak. Volodymyr Zelenskyy, Nisan 2019'da rakibi Petro Poroshenko'yu yenerek demokratik bir şekilde Ukrayna cumhurbaşkanı seçildi. Kremlin yanlısı yayın organları, farklı ülkelerin Amerika'nın kontrolü altında olduğu veya "Batılı kuklalar" olarak adlandırıldığı şeklindeki bu anlatıyı, ulusal egemenliklerinin tehdit altında olduğunu ve sınırlı güce sahip olduklarını ima etmek için sıklıkla kullanıyor. (https://euvsdisinfo.eu/report/us-intention-to-put-a-second-zelensky-in-charge-of-turkey-revealed/)	Seçimler, Manipüle edilmiş seçimler/ Referandum, Etki alanı
Ukrayna tahılı domuz yemi olarak kullanılmak üzere İspanya'ya gönderildi.	26 Nisan 2023	Bulgarca	Ukrayna'nın tahıllarının çoğunun zengin Batı ülkelerine gönderildiğini iddia ederek Rusya'nın gıda krizindeki ve tedarik güvensizliğindeki sorumluluğunu saptırmayı amaçlayan Kremlin yanlısı dezenformasyon anlatısı tekrarlanıyor. Ancak Rusya'nın saldırıları ve bazı limanları, tarım altyapısını, tarım arazilerini ve makinelerini abluka altına almasıyla, Karadeniz üzerinden gıda ihracatı da dahil olmak üzere Ukrayna ekonomisini boğmaya çalışan Rusya'dır. Dahası Rusya, gıda güvenliğiyle ilgili dezenformasyonu, kararmış küresel imajını desteklemek için alaycı bir araç olarak kullanıyor. Gerçek şu ki, Rusya'nın Ukrayna'yı sebepsiz işgal etmesi, küresel gıda pazarlarını istikrarsızlaştırdı ve artan üretim, nakliye ve nakliye sigortası maliyetleri nedeniyle gıda fiyatlarını artırdı. Rusya, Ukrayna'daki önemli gıda stoklarını, üretimi, işleme ve taşıma kapasitelerini yok etti. (https://euvsdisinfo.eu/report/ukrainian-grain-sent-to-spain-to-be-used-as-pigfeed/)	Ukrayna'nın işgali, Ukrayna'da savaş, Yiyecek, Ticaret

Erdoğan, Vučić ve diğerlerinin sağlık sorunları ABD'nin eylemlerinin sonucu olabilir	4 Mayıs 2023	Rusça	Bu, ABD'yi yabancı liderlerin sağlık sorunlarına bulaştıran bir komplo teorisidir. Sırbistan Cumhurbaşkanı Aleksandar Vučić ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın son dönemde yaşadığı bildirilen sağlık sorunlarının arkasında ABD'nin olduğuna dair hiçbir kanıt yok. Türkiye'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerinden önceki haftalar ve aylarda, Kremlin yanlısı yayın organları tarafından Türkiye ile ilgili bir dizi komplo teorisi yayıldı. 2023'ün başlarında Türkiye'de yaşanan deprem Batı'nın komplosuna atfedilirken, bir makale özellikle ABD'yi depreme neden olmak için "sismik veya tektonik silahlar" kullanmakla suçladı. (https://euvsdisinfo.eu/report/health-problems-of-erdoan-vui-and-others-may-be-the-result-of-us-actions/)	Komplo teorisi, Recep Tayyip Erdoğan, Seçimler
ABD, Türkiye'de bir "Zelenskyy"yi iktidara getirmeye çalışacak.	10 Nisan 2023	Arapça	Ukrayna'nın devletini ve egemenliğini sorgulayan Kremlin yanlısı dezenformasyon anlatısı. Rusya'nın Ukrayna'yı sebepsiz yere işgal etmesi bağlamında ortaya atılan iddiaları destekleyecek hiçbir delil sunulmuyor. Bu dezenformasyon iddiası, Ukrayna Devlet Başkanı'nı ABD ve Batı'nın kuklası olarak karalamaya çalışıyor. Bu, makalede "Zelenskyy" kelimesinin kukla bir başkanın kısaltması olarak kullanılmasıyla yapıldı. Ukrayna, demokratik olarak seçilmiş bir cumhurbaşkanı ve parlamentoya sahip, egemen ve bağımsız bir devlettir. Ukrayna işleyen bir hükümete ve ekonomiye sahiptir, birçok uluslararası kuruluşun (örneğin Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi) üyesidir ve uluslararası anlaşmalara taraftır. Ukrayna'nın ülkelerin çoğuyla ikili diplomatik ilişkileri var. Ukrayna'nın egemenliği ve toprak bütünlüğü, 2014'ten beri Rus silahlı kuvvetlerinin sürekli saldırı eylemleriyle ihlal ediliyor ve bu saldırılar, 24 Şubat 2022'de Ukrayna'nın tam kapsamlı askeri işgaliyle sonuçlandı. (https://euvsdisinfo.eu/report/the-us-will-try-to-bring-a-zelenskyy-to-power-in-turkey/)	Komplo Teorisi, Egemenlik, Ukrayna, Ukrayna Devleti, ABD'nin Avrupa'daki varlığı, Volodimir Zelensky

Erdoğan'ın Moskova ile arabuluculuk rolü onu Batı güdümlü darbeden kurtarıyor.	23 Mayıs 2023	Rusça	Bu, yabancıların önderlik ettiği 'renkli devrimler' hakkında sürekli tekrarlanan Kremlin yanlısı dezenformasyon anlatısının bir örneğidir. Açıklamada, dünyaya hakim olan, hükümetleri kontrol eden, savaşları ve devrimleri kontrol eden gizli küresel elitlerle ilgili yinelenen Kremlin yanlısı anlatıya uyan sözde "kolektif Soros"a atıfta bulunuluyor. Analistler ve araştırmacılar, çok güçlü gizli elitlerle ilgili Batı karşıtı komplo teorilerinin Kremlin tarafından, Rusya'nın ahlaki üstünlüğünü vurgulayarak mevcut rejimin iç istikrarını güçlendirmek ve yurt dışında nüfuzunu genişletmek için kullandığı siyasi bir araç olduğuna dikkat çekti. ABD'nin veya diğer Batılı ülkelerin, Türkiye'deki cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında Türkiye'deki siyasi durumu istikrarsızlaştırmayı planladıklarına dair hiçbir kanıt yok. Batılı ülkelerin, Erdoğan'ın Rusya ile müzakerelerdeki rolü nedeniyle Türkiye'de kitlesel ayaklanmalar başlatma ihtimalinin düşük olduğu iddiası bir komplodur. ABD'nin Türkiye'nin başına "ikinci bir Zelenskiy" getirmeyi planladığını, Londra merkezli karargâhın Beyaz Rusya, Myanmar, Rusya ve ABD'de renkli devrimler örgütlediğini ve Batı'nın Sovyet sonrası dönemdeki ana faaliyetinin bu yönde olduğunu iddia eden daha önceki dezenformasyon vakalarına bakın. Devletler devrimler düzenliyor. (https://euvsdisinfo.eu/report/erdogans-mediating-role-with-moscow-saves-him-from-west-driven-coup/)	Komplo Teorisi, Renk devrimleri, Recep Tayyip Erdoğan, George Soros
ABD ve AB Türkiye'de iktidarı değiştirmeyi planladı.	19 Haziran 2023	Azerice	ABD'nin, bu kez Avrupa Birliği ile birlikte, devletin kontrolünü ele geçirmek için Türkiye'deki gücü değiştirme planları yaptığına dair tekrarlayan bir dezenformasyon iddiası. ABD veya AB'nin, Türkiye'deki cumhurbaşkanlığı seçimleri sonrasında Türkiye'deki siyasi durumu istikrarsızlaştırmayı planladığına dair güvenilir bir kanıt bulunmuyor. Kremlin yanlısı medya sık sık ABD ve Batı'nın dünyanın her yerinde darbe veya renkli devrim planladığını iddia ediyor. ABD'nin Türkiye'de bir "Zelenskky"yi iktidara getirmeye çalışacağı ve ABD'nin Türkiye'nin başına ikinci bir Zelenskyy'yi getirme niyetinin ortaya çıkması gibi benzer vakalar görülüyor. (https://euvsdisinfo.eu/report/us-and-eu-planned-to-change-power-in-turkey/)	Darbe

ABD Türkiye'de darbe yapmaya çalıştı.	15 Ağustos 2023	Azerice	2016 yılında Türkiye'de gerçekleşen darbe girişiminden ABD'yi sorumlu tutan ve 2023 seçimlerine müdahale etmeye çalışan dezenformasyon. Kremlin yanlısı medya sık sık ABD ve Batı'nın dünyanın her yerinde darbe veya renkli devrim planladığını iddia ediyor. 15 Temmuz 2016'da Türk ordusunun bir kısmı hükümeti devirmek ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı görevden almak için koordineli bir saldırı başlattı. 2.000'den fazla kişi yaralandı ve en az 24'ü komplocu olmak üzere 250 kişi öldü. Türkiye'de bir mahkeme 337 subaya ömür boyu hapis cezası verdi. Türk yetkililerin resmi görüşü, 2016'daki darbenin Fetullah Gülen (FETÖ) tarafından organize edildiği yönünde olup, kendisi de katılımını inkâr etmektedir. Bu olaylardan ABD'nin sorumlu olduğunu gösteren hiçbir güvenilir kanıt bulunmuyor. Benzer şekilde, ABD'nin 2023 Türkiye başkanlık seçimleri sonrasında Türkiye'deki siyasi durumu istikrarsızlaştırmayı planladığına dair hiçbir kanıt bulunmuyor. (https://euvsdisinfo.eu/report/the-us-tried-to-stage-a-coup-detat-in-turkiye/)	Darbe
Ukraynalı çocuklar Dark Web'de cinsel kölelik ve organ toplama amacıyla satılıyor.	5 Eylül 2023	Rusça	Herhangi bir delille desteklenmeyen dezenformasyon, dikkatleri Rusya'nın Ukraynalı çocukları kaçırmak suretiyle işlediği suçlardan uzaklaştırmayı amaçlıyor. Bu dezenformasyon hikayesinde bahsedilen çocuk ticareti iddiaları hiçbir ciddi uluslararası veya Ukraynalı yayın organı tarafından bildirilmemiştir ve yalnızca Kremlin yanlısı yayın organlarında yayınlanmıştır, bu nedenle bunların kurgusal veya büyük ölçüde çarpıtılmış olduğu düşünülebilir. Örneğin, bu dezenformasyon yazısı, Batılı yayın kuruluşu Politico tarafından yayınlanan bir makaleyi kaynak olarak kullanan Rus yayın kuruluşu Vesti'deki bir habere bağlantı içermektedir, ancak orijinal hikaye çocuk kaçakçılığıyla değil, taşıyıcı annelik hamileliğiyle ilgilidir. Bu dezenformasyon söyleminin, Vladimir Putin ve Rusya'nın çocuk hakları komiseri Maria Lvova-Belova gibi Rus yetkililerin, çocukların Ukrayna'nın işgal altındaki bölgelerinden Rusya'ya hukuka aykırı olarak sınır dışı edilmeleri ve nakledilmeleri suçlamasıyla Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından tutuklanma emirleriyle karşı karşıya kaldıkları sırada ortaya çıkması tesadüf değildir. Bu adam kaçırma olayları Birleşmiş Milletler, AGİT, İnsan Hakları İzleme Örgütü, Uluslararası Af Örgütü, Rus ve uluslararası gazeteciler tarafından ve Rus yetkilinin kendi itirafıyla da belgelendi. (https://euvsdisinfo.eu/report/ukrainian-children-are-being-sold-on-the-dark-web-for-sexual-slavery-and-organ-harvesting/).	Çocukları çalmak, Ukrayna'nın İşgali, Organize suç

Ukrayna sorununu çözmeye Kiev yerine Washington'un ikna edilmesi gerekiyor	12 Eylül 2023	Rusça	İddia, 24 Şubat 2022'de başlayan geniş çaplı işgale ilişkin Rusya'nın sorumluluğunu ortadan kaldırmayı amaçlıyor. Ukrayna'nın egemenliği ve toprak bütünlüğü, 2014'ten bu yana Rus silahlı kuvvetlerinin sürekli saldırı eylemleriyle ihlal ediliyor ve bu saldırılar 24 Şubat 2022'de Ukrayna'nın tam kapsamlı bir askeri işgaliyle sonuçlanıyor. NATO'nun genişlemesi ve Donbass'taki etnik Rusların korunması. Ukrayna ve halkı, sürekli bir cesaret ve kararlılık sergileyerek kendisini bu silahlı saldırıya karşı savunuyor. Bu NATO'nun, Washington'un, AB'nin ya da başkalarının kararı değil. ABD, AB ve NATO, Rusya'nın Ukrayna'yı tamamen haksız ve kışkırtmadan işgal etmesini mümkün olan en güçlü şekilde kınıyor. Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırganlık savaşını durdurmak amacıyla, BM Şartı'nın 51. maddesine uygun olarak, yalnızca Batılı ülkeler değil, dünyanın birçok ülkesi Ukrayna'ya ülkenin etkili bir şekilde kendini savunması için askeri ve mali yardım sağlıyor. Ukrayna Devlet Başkanı Volodymyr Zelenskyy, Şubat 2023'te yapılan AB-Ukrayna zirvesinde 10 maddelik bir barış planı sundu. AB, bu barış formülünü açıkça destekledi. Rusya ile ne zaman müzakere yapılacağına Ukrayna karar verecek. Ukrayna'ya yapılan yardımın amacı Ukrayna'nın konumunu güçlendirmektir. (https://euvsdisinfo.eu/report/washington-rather-than-kyiv-needs-to-be-convinced-to-fix-the-ukrainian-problem/)	Ukrayna'da savaş, Barış müzakereleri
Cumhurbaşkanı Erdoğan Kırım'ın Rusya toprağı olduğunu söyledi	19 Eylül 2023	Rusça	Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Amerikan kanalı PBS'ye verdiği 18 Eylül 2023 tarihli röportajı çarpıtan asılsız iddia. Türkiye cumhurbaşkanı, Ukrayna Kırım'ının "Rus" mülkiyetine ilişkin herhangi bir açıklama yapmadı. Erdoğan, kendi görüşüne göre şu anda Rusya'yı Kırım'dan ayrılmaya zorlamanın imkânsız olduğunu ancak bunu "zaman gösterecek" dedi. "2014 yılında Başkan Putin ile Kırım konusunda bazı görüşmeler ve görüşmelerde bulundum. Ve görüşmelerimde başarılı olamadım. Ve onların Kırım'dan çekilmesini sağlayamadım. Ve bunun da şimdilik mümkün olmayacağını düşünüyorum. Bunu zaman gösterecek diye düşünüyorum" dedi Erdoğan. Türk yetkililer Rusya'nın Kırım'ı işgalini desteklemediklerini defalarca dile getirdiler. Mayıs 2023'te yeniden seçilmesinin ardından Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin Ukrayna'yı destekleme konusundaki tutumunu sürdürdüğünü ve Rusya'nın Ukrayna yarımadasındaki işgalini tanımadığını bir kez daha doğruladı. Aynı zamanda Türkiye Cumhurbaşkanı, Kırım Tatar halkının Ukrayna'ya sadık kaldığını vurguladı. (https://euvsdisinfo.eu/report/president-erdogan-said-that-crimea-is-russian-territory/)	Ukrayna'da savaş, Kırım, Kırım Tatarları, Recep Tayyip Erdoğan

İsrail-Hamas savaşı kontrollü bir süreç, İngiltere Orta Doğu'yu ele geçirebilir	16 Ekim 2023	Rusça	İsrail-Hamas savaşıyla ilgili hiçbir delille desteklenmeyen komplo teorisi. Büyük komplo teorileri genellikle olayların doğal akışını güçlü aktörler tarafından (gizlice) kontrol edilip yönetiliyormuş gibi sunma eğilimindedir. Güncel analizimizin de belirttiği gibi, "Bunların dayandığı öncül, her şeyin perde arkasında olduğu gerçeğidir; perde arkasında, gizlice, gölgede, dünyanın en güçlü insanları tarafından, sınırsız kaynaklarla yürütülüyor". (https://euvsdisinfo.eu/report/pethe-israel-hamas-war-is-a-controlled-process-the-uk-might-take-over-the-middle-east/)	Komplo teorisi, Orta Doğu, Ekonomik Zorluklar
Paşinyan, Rusya'yı Güney Kafkasya'dan çıkarmak için Batı'nın bir aracı	30 Ekim 2023	Rusça	Bu dezenformasyon iddiası, Bakü'nün Dağlık Karabağ bölgesine yönelik askeri saldırı başlatmasından kısa bir süre sonra Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki çatışmanın genel bağlamında ortaya atıldı. Bu, Batı'yı tüm dünyada ve özellikle Kafkasya'da saldırgan ve istikrarı bozan bir güç olarak tasvir eden ve Rusya'yı uluslararası olayların nihai hedefi olarak tasvir eden Kremlin yanlısı dezenformasyon anlatısının bir parçasıdır. Makale, Kafkasya'nın yalnızca Rusya'nın jeopolitik hakimiyet alanı içinde olduğu iddiasını ileri sürüyor ve Rusya'nın bölgede zayıflayan konumunun önüne geçme girişiminde bulunuyor. Makale aynı zamanda kaybedilen egemenlik ve renkli devrimlerle ilgili anlatıyı da geliştiriyor. Bu anlatı, diğer devletlerde, özellikle de eski Sovyet cumhuriyetlerinde meydana gelen spontane karışıklıkları ve sivil ayaklanmaları, Batı tarafından finanse edilen "darbeler" olarak tasvir ediyor. 2018'de yüz binlerce Ermeni vatandaşının barışçıl protestoları, eski cumhurbaşkanı Serj Sarkisyan'ın başbakanlık için aday olmasına tepki olarak başladı; birçok vatandaş bunu üst üste üçüncü dönem cumhurbaşkanı olarak aday olup en güçlü olarak kalmaya yönelik haksız bir girişim olarak gördü. Ermenistan'daki kişi. Sarkisyan kamuoyu baskısı nedeniyle istifa etti ve Paşinyan 8 Mayıs'ta başbakanlığa seçildi ve Haziran 2021'de yeniden seçildi. (https://euvsdisinfo.eu/report/pashinyan-is-a-western-tool-to-squeeze-russia-out-of-the-south-caucasus/)	Batı, Kuklalar, Renk Devrimleri, Rus Karşıtı, Kafkasya, Rusya'yı çevreleyen

Avrupa Birliği, 85 milyon nüfuslu Müslüman bir ülke olduğu için Türkiye'nin üyeliğini engelliyor	20 Aralık 2023	Azerice	AB'nin Müslüman ülkelere karşı önyargılı olduğunu göstermeye çalışan dezenformasyon anlatısı; AB ve MENA ülkeleri ile Müslüman gruplar arasına mesafe koymaya çalışıyor. Avrupa Birliği Antlaşması, herhangi bir Avrupa devletinin AB'ye katılabileceğini kabul ediyor. Başvuran ülke bir Avrupa devleti olmalı ve Avrupa Birliği Antlaşması'nın (TEU) 2. Maddesinde belirtilen değerlere saygı göstermeli ve bu değerlere bağlı olmalıdır: insan onuruna, özgürlüğe, demokrasiye, eşitliğe ve hukukun üstünlüğüne saygı; azınlıklara mensup kişilerin hakları da dahil olmak üzere insan haklarına saygı; ve çoğulcu bir topluma ve ayrımcılık yapmamaya, hoşgörüye, adalete, dayanışmaya ve kadın-erkek eşitliğine saygı. Aday üye adaylarının AB ile aynı tarihi, kültürel veya dini değerleri paylaşma zorunluluğu yoktur. AB, AB Temel Haklar Şartı'nda belirtildiği gibi, üye ülkeleri ve aday adayları arasındaki farklı tarihi, kültürel ve dini geçmişleri tanır ve bunlara saygı gösterir. Genişleme süreci, AB'nin genişleme politikasında ayrıntılı olarak açıklanan, mevcut üye ülkelerle belirli tarihi, kültürel veya dini benzerliklere bağlı olmayan AB standartlarının ve değerlerinin benimsenmesinin önemini vurgulamaktadır. Türkiye, Avrupa Birliği'ne aday bir ülkedir, ancak Avrupa Birliği Dışişleri ve Güvenlik Politikası Yüksek Temsilcisi Josep Borrell'in Kasım 2023'te AB'nin Avrupa Konseyi'ne ortak bildirimini yayınlamasıyla açıklanan nedenlerden dolayı üyelik süreci durma aşamasındadır. AB-Türkiye Siyasi, Ekonomik ve Ticari İlişkilerin Durumu 2023. " *Geçmişte Doğu Akdeniz'deki dinamikler, bazı üye devletlerimizle ikili ilişkiler ve ticareti bozucu etkenler gibi sıkıntıların olduğu açık. Ancak bu noktalarda daha yapıcı bir tutum gördük."Kendisi, her ne kadar hâlâ birlikte ele almamız gereken açık konular olsa da, buna kesinlikle uygun bir konumda Kıbrıs meselesi de dahildir'diye ekledi.* (https://euvsdisinfo.eu/report/european-union-blocks-turkeys-membership-because-it-is-a-muslim-country-of-85-million/)	AB/NATO Genişlemesi, İslamlaşma

Polonya, Macaristan, Romanya ve Türkiye Ukrayna'yı bölmeye hazırlanıyor.	26 Aralık 2023	Bulgarca	Ukrayna'nın devletine meydan okuyan, egemenliğini sorgulayan ve AB ülkeleri ile Türkiye'yi Ukrayna'ya karşı toprak iddiaları olan devletler olarak sunan, tekrarlayan Kremlin yanlısı dezenformasyon anlatısı. Amacı aynı zamanda dikkatleri Rusya'nın Ukrayna işgalinden uzaklaştırmaktır. AB ülkelerinin Ukrayna'ya yönelik toprak iddialarına ilişkin dezenformasyon anlatısı çeşitli ve çoğu zaman çelişkili biçimlere büründü. Bunlar arasında Polonya'nın ya Batı Ukrayna'da kukla bir devlet kurmayı, bu bölgeleri ilhak etmeyi amaçladığı ya da Cumhurbaşkanı Zelenskyy'nin sözde "Polonya kökenli" olması nedeniyle bu toprakları bırakmaya istekli olduğu iddiaları yer alıyor. Polonya, Macaristan ve Romanya, devlet sınırlarına ilişkin uluslararası hukuka bağlı kalıyor, komşu ülkelerin bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü tam olarak destekliyor ve diğer ülkelere yönelik her türlü "emperyal" isteği reddediyor. Türkiye'nin Ukrayna'ya karşı toprak iddiası da yok. Rusya Federasyonu dışında hiçbir komşu devlet, emperyal, revizyonist saldırganlık sergileyerek Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ihlal etmedi. (https://euvsdisinfo.eu/report/poland-hungary-romania-and-turkiye-are-preparing-to-partition-ukraine/)	Ukrayna devleti, Egemenlik, Volodimir Zelensky, Emperyalizm/Sömürgecilik, Anglo-Sakson, Ukrayna'da Savaş

İlgili adreste Türkiye ile ilgili haberlerin açıklamalarında kullanılan etiketler hem haberlerin ilgili konular bağlamında incelemesini yapmak hem de AB'nin cevap verme pratiklerini ortaya koymak açısından önemlidir. Bu nedenle bu haberlerde birden fazla kez kullanılan etiketler aşağıda sıralanmıştır. Burada, Türkiye ile ilgili hangi konular üzerinden dezenformasyon çalışması yürütüldüğüne dair değerlendirme yapmak amaçlanmıştır.

Tablo 6

Türkiye ile İlgili Haberlerin Analizinde Birden Fazla Kez Kullanılan Etiketler

Etiket Adı	Kaç Kez Kullanıldığı
Komplo Teorisi	6
Ukrayna'da Savaş	4
Recep Tayyip Erdoğan	3
Batı	2
Ukrayna'nın İşgali	2
Seçimler	2
Egemenlik	2
Ukrayna Devleti	2
Volodimir Zelensky	2
Renkli Devrimler	2
Darbe	2

Haber içeriklerindeki metin analizlerinde kullanılan dil ve cevapların açıklamalarına bakıldığında EUvsDisinfo'nun yaklaşımına dair çıkarımlar yapmak mümkündür. İncelenen cevaplarda baskın duygu içermeyen cevaplar için 'yansız cevaplar', dezenformasyon içeriklerindeki olumsuz ifadeleri ve tutumları yadsıyan cevaplar için 'olumlu cevaplar', okuyucularda hedef ülkeyi eleştiren ve bu tarz içeriklerin karşı ülke tarafından üretildiği gibi ifadelerle verilen cevaplar için ise 'olumsuz cevaplar' yorumlaması yapılmıştır. Burada, AB'nin kendi şeffaflık ve samimiyet çerçevesinde ele alınan dezenformasyon içeriklerine karşı takındığı tutum ortaya konmaya çalışılmıştır. İçeriklerde kullanılan başlıklar, en önemli anlam üreticileri arasında olduğu için başlıklar da incelenmiş ve yorumlara kaynak olmuştur. Yayınlanan cevap yazılarında verilen açıklamalar objektif bir şekilde yansıtılmakta, konu ile bağlantılı olan dezenformasyon kaynağı diğer haberlere de yönlendirme yapıldığı görülmektedir.

Bu çıkarımlara bakıldığında cevapların tutumu ve bakış açısı aşağıdaki gibi yorumlanmaktadır.

Tablo 7

EUvsDisinfo'da Verilen Cevaplara Yönelik İnceleme

Olumlu cevaplar	Olumsuz cevaplar	Yansız Cevaplar
- Sadece olgusal içeriklere değinen içerikler, - Türkiye'ye ya da Cumhurbaşkanına yönelik olumsuz tutumları kınayan, - Açıklamalarda bizzat kaynaklardan açıklamalara yer veren, - Türkiye'ye ya da konu bazlı diğer ülkelere yönelik olumsuz temsilleri eleştiren metinler	- Doğrudan olumsuz ifadeler kullanan - İçeriklerde genellikle direkt Rusya'nın provoke amaçlı söylemlerin kullandığına yönelik metinler - Özellikle Rusya'ya karşı sert eleştiri içeren ve bu iddialara benzer iddiaların Rusya tarafından yinelendiğine yönelik söylemler	- Cevaplarda iletilen nesnel ve kanıtlanabilir içeriklerin yanı sıra yorum yapılmaksızın bilgileri aktaran metinler - İlgili içerikte taraflara eşit yaklaşan söylemler - İlgili dezenformasyon içeriğine karşı aşırı eleştirilerde bulunmayan ifadeler - İlgili konuyla bağlantılı diğer çalışmalara ve veri tabanındaki diğer açıklamalara yer verilmesi

EUvsDisinfo sayfası AB'nin dezenformasyona karşı kullandığı en büyük platform olduğu için bu platform seçilmiştir. Burada direkt AB'nin tutumuna yönelik ya da diğer doğrulama platformlarıyla bir karşılaştırma yapmak hedeflenmediği için AB'nin doğrulama

pratiklerine kısa bir ışık tutmak istenmiştir. İçeriklere dair bir yargı belirlemek için daha detaylı nicel ve nitel veriler ışığında birtakım tespitlerde bulunulması gerekmektedir. Ancak bu çalışmanın amacı ilgili kaynakta dezenformasyon çalışmaları nasıl ele alındığı ve hangi bağlamda aktarıldığı yönündedir.

BÖLÜM 4

TÜRKİYE'DE DEZENFORMASYONLA MÜCADELE

Araştırmanın ilk bölümünde Avrupa Birliği'nin yalan haber ve dezenformasyonla nasıl mücadele ettiği ele alınmışken bu bölümde, Türkiye'nin konu bağlamındaki tutumu ve girişimleri aktarılacaktır. Dijital mecralardaki dezenformasyonla mücadeleye, hem dijital medyanın incelenmesinin ve düzenlenmesinin zor bir alan olması hem de dezenformasyon kavramının oldukça zor bir anlatıya sahip olması nedeniyle tek bir çerçeveden bakmak mümkün değildir.

Dijital platformlar ve sosyal medya araçlarında kitlelerin geniş vakit geçirme alışkanlıklarının oluşması, bu platformların siyasi ve sosyal tartışmalar için alan yaratması gibi unsurlar özellikle yeni siyasal kamusal alanın yeniden inşası için son derece önemlidir. Hem doğası gereği insan emeğine hem de web temelli yeni güncellemelere ihtiyaç duyan bu alanda dezenformasyonla mücadele farklı yaklaşımlara neden olmaktadır.

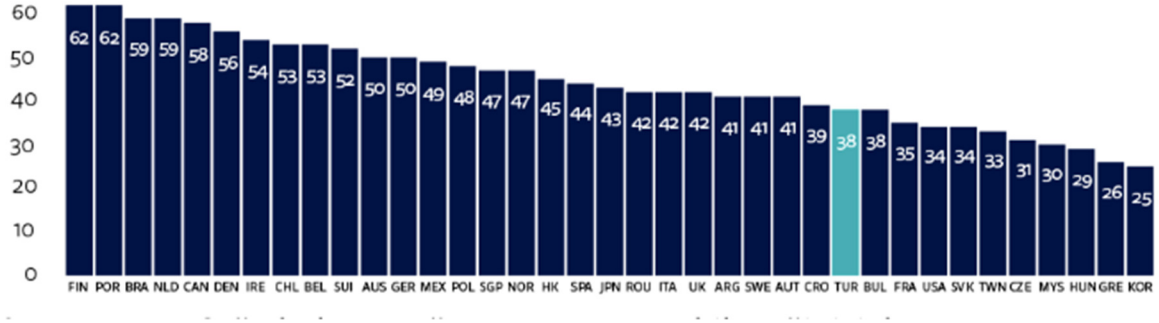
Yanlış/yanıltıcı bilgi ve yalan kavramının konu alındığı araştırmalarda, Türkiye ile elde verilen verilere aşağıda yer aktarılmıştır. Bu veriler, Türkiye'nin genel medya ortamının anlaşılmasına yardımcı olacağı düşüncesiyle eklenmiştir.

Oxford Üniversitesi Reuters Enstitüsü'nün 2018 tarihinde yayınlanan ve 37 ülkede yürütülen, yalan haber ve yanlış içeriğe maruz kalanların oranlarının verildiği araştırmanın raporuna göre, Türkiye'de son bir hafta içerisinde tamamen uydurma haberlere maruz kaldığını belirten katılımcılar %49 oy oranı ile liste başında yer almaktadır. En çok dezenformasyona uğrayan ülke olarak yer alan Türkiye'yi Yunanistan, Malezya, Meksika, Macaristan, Romanya, Çekya ve Brezilya takip etmektedir. Yalan haber teriminin en çok kullanıldığı ülke olan ABD'de de ise bu oranın %31 olduğu açıklanmıştır. Bahsi geçen raporda, yalan haber ve yanıltıcı bilginin en az görüldüğü ülkeler, %9 oy oranı ile Almanya ve Danimarka, %10 oy oranı ile Hollanda ve %13 oy oranı ile Belçika ve İsviçre olarak duyurulmuştur. Aynı araştırmada açıklanan bir başka bilgi ise internette siyasi görüş açıklamaktan en çok endişe duyan toplumun %65 oranı ile Türkiye olarak belirlenmesidir.

Şekil 6

Araştırmalarında Türk Haber Medyasına Genel Güven 2018

Kaynak: Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2018. https://www.digitalnewsreport.org/publications/2018/digital-news-report-2018-turkey-supplementary-report/ Erişim Tarihi: 5 Nisan 2024

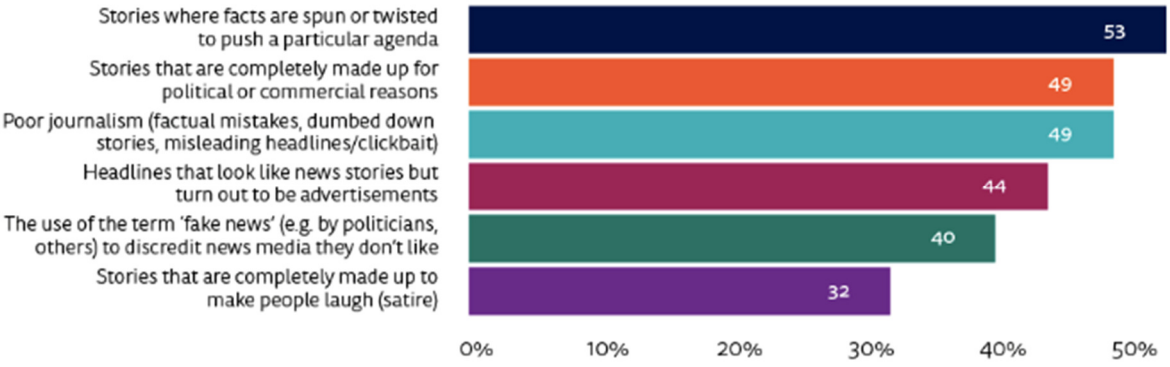

2018 tarihli raporda Türkiye'de gazetecilik alanının son derece tartışmalı bir yıl olduğu söylemi dikkat çekmektedir. Türk siyasi ortamının oldukça kutuplaşmış dünyası ile ilgili sorunların, giderek medya dünyasında da görünür hale gelmeye başladığı aktarılmıştır. Türk haber medyasına genel güven (%38) ve güvensizlik (%40) rakamları birbirine çok yakın gözlemlenmiştir. %22 ise habere ne güveniyorum ne de güvenmiyorum alanında yer almaktadır.[54]

Şekil 7

Hangi Tür Yanlış Bilgiye Maruz Kaldığını Söyleyenlerin Oranları

Kaynak: Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2018. https://www.digitalnewsreport.org/publications/2018/digital-news-report-2018-turkey-supplementary-report/ Erişim Tarihi: 5 Nisan 2024

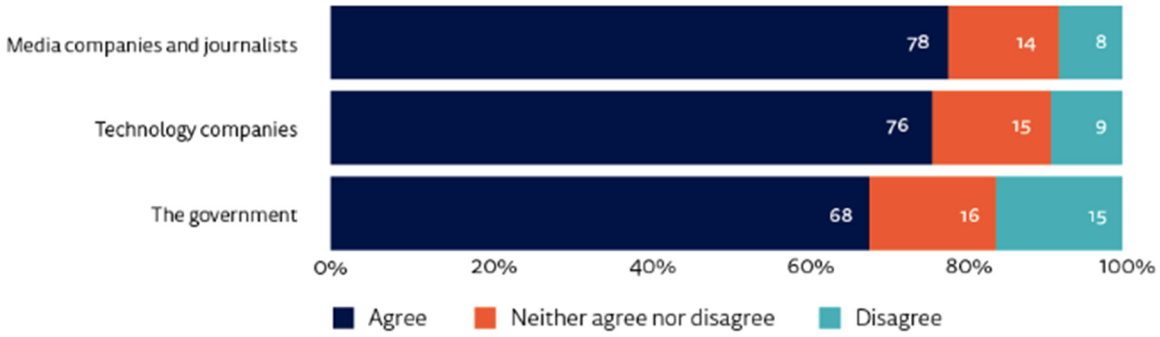

[54] Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2018. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/digital-news-report-2018.pdf Erişim Tarihi: 5 Nisan 2024

Hangi kategoride yanlış bilgiye maruz kalındığının araştırıldığı bir anket sorusunda belirli bir gündemi zorlamak için gerçeklerin değiştirildiği veya çarpıtıldığı içerikler ile ilgili soruda %53 ile Türkiye ilk sırada yer almaktadır. Ankete katılanların %49'u tamamen politik ya da ticari amaçlar için uydurulmuş haberlere maruz kaldığını belirtmiştir. Aynı oranda katılımcı, zayıf gazetecilik içeriklerine (gerçek hatalar, basitleştirilmiş hikayeler, yanıltıcı başlıklar/tıklama tuzağı) maruz kaldığını belirtmiştir. Haber gibi görünen ancak reklam olduğu ortaya çıkan manşetlere maruz kaldığını belirten katılımcı yüzdesinin ise %44 olduğu görülmektedir. Sahte haber teriminin (örneğin politikacılar ve diğerleri tarafından) hoşlanmadıkları haber medyasını itibarsızlaştırmak için kullanıldığını düşünen katılımcıların oranı %40 iken, hiciv amaçlı içeriklere maruz kaldığını belirten katılımcı oranı ise %32 olarak okunmaktadır. Burada bahsedilen rakamların ise dezenformasyon ya da yalan haber miktarı değil, katılımcıların maruz kalma düzeyini belirttiği açıklanmıştır.

Şekil 8

Dezenformasyon ve Yanlış Bilgi ile Kim Nasıl Mücadele Etmelidir?
Kaynak: Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2018. https://www.digitalnewsreport.org/publications/2018/digital-news-report-2018-turkey-supplementary-report/ Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

Yanlış bilgiye maruz kalma oranı yüksek çıktığı için katılımcılara dezenformasyon ve yalan haberle kimin mücadele etmesi gerektiği sorusu da yöneltilmiştir. Medya sahiplerinin, teknoloji şirketlerinin ya da hükümetin bu konuda müdahale etmesi gerektiği konusunda katılımcıların %78'i medya şirketlerinin ve gazetecilerin bu alanda mücadele etmesi gerektiğini düşündüğünü belirtirken, % 76'sı ise Facebook ve Google gibi teknoloji şirketlerinin bu anlamda politika geliştirmeleri gerektiğini düşünmektedir. Ankete katılanların %68'i ise devletlerin dezenformasyona karşı mücadele etmeleri gerektiğini savunmuştur.

Aynı raporda katılımcılara sorulan 'haber kaynaklarından hangisi mali destek için reklamlara bağlı değildir' sorusuna katılımcıların %52'si doğru cevap vererek TRT'yi seçmiştir. Ancak burada ortaya çıkan problem ise medya markalarındaki güven sıralamasında TRT'nin; Fox TV, CNN Türk ve NTV'den sonra yer almasıdır.

Aynı yıl, bağımsız gözlemci Freedom House'un medya özgürlüğü anlamında Türkiye'yi ilk kez 'özgür değil' olarak sınıflandırdığına da yer verilmektedir.[55] Bunun temelinde yatan noktalar ise gazetecilere yönelik daha fazla korkutma ve baskı, Aydın Doğan'ın tüm medya kuruluşlarını Demirören Holding'e satması, medya ortamının tekelleşmeye başlaması ve internet yayınlarını düzenlemeye yönelik yeni yasaların çıkarılması şeklinde sıralanmıştır.[56]

Oxford Üniversitesi Reuters Enstitüsü'nün 2020 Sosyal Medya Manipülasyonu'nun Küresel Envanteri adlı raporunda 70 ülkenin dezenformasyon faaliyetinin tespit edildiği raporda ise 2017 yılında 28 ülkenin organize sosyal medya kampanyaları kullandığı belirtilirken bu rakamın 2018'de 48'e, 2019'da ise 70'e çıktığı belirtilmiştir.[57] Aynı raporda Türkiye'nin tahmini 500 kişilik bir sanal birliğe sahip olduğu ve bu birlik ile muhalefete saldırılar düzenlendiği, sosyal medyanın baskı altına alındığı ve hükümeti desteklemek için çalışıldığı bilgisi yer almaktadır. Aynı raporda sosyal medya manipülasyonlarında öne çıkan platformlara da yer verilmiştir. Bu bağlamda siber birlik etkinlikleri için dünyanın en büyük sosyal ağ platformları arasında bulunan Facebook'un hala bir numara olduğuna dikkat çekilmektedir. Facebook yanı sıra raporda ele alınan diğer platformların Twitter, Youtube, Instagram ve WhatsApp olduğu açıklanmaktadır. Aktarılan sıralamalarda Türkiye orta kapasiteli sanal birliklere sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Bu kategorideki liste başı ülkenin ise Ukrayna olduğu görülmektedir. Düşük kapasiteli ülkeler arasında ise Kuzey Kore ve Nijerya gibi ülkeler görülmektedir. Güney Kore, Arjantin ve Ermenistan gibi ülkelerin ise düşük kapasiteye sahip olduğu aktarılmaktadır. Hükümetlere bağlı olarak çalışmakta olan bu sanal birlikler faaliyetlerini gerçekleştirirken, botlar (çevrimiçi insan davranışlarını taklit edebilen otomatik hesaplar), kişisel hesaplar, sayborg hesaplar (otomasyonu insan davranışı ile harmanlayan hesaplar) ve hacklenmiş hesaplar gibi çeşitli sahte hesap türleri

---

55 https://freedomhouse.org/countries/freedom-world/scores

56 University of Oxford. Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2018-Turkey Supplementary Report. https://www.digitalnewsreport.org/publications/2018/digital-news-report-2018-turkey-supplementary-report/ Erişim Tarihi: 09 Nisan 2014

57 University of Oxford. Internet Institute Computational Propaganda Research Project. Industrialized Disinformation 2020 Global Inventory of Organized Social Media Manipulation. https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2021/01/CyberTroop-Report-2020-v.2.pdf Erişim Tarihi: 5 Nisan 2024

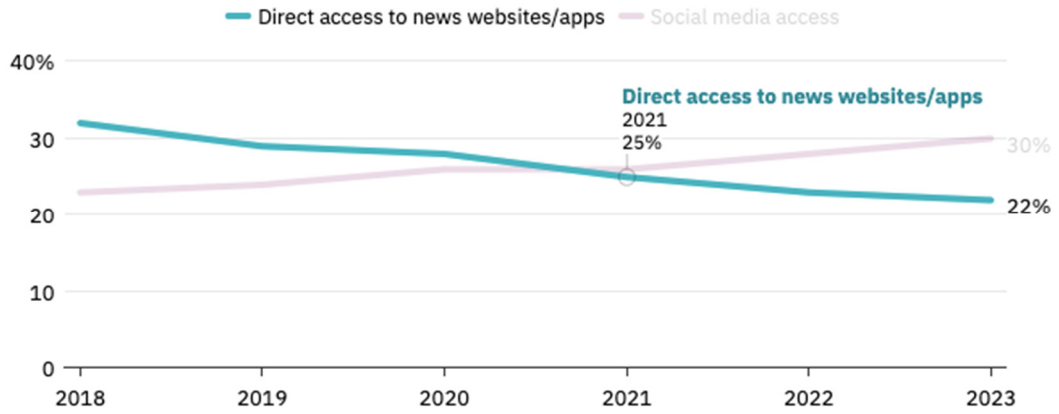
kullanmaktadır. Raporda ele alınan 70 ülkeden 50'sinin kendi güçlerini pekiştirmek ve muhalefetin sesini bastırmak için bot hesaplar kullandığı bilgisi aktarılmaktadır. Yorum ekleyerek, tweet yazarak, sohbet odalarından ya da sosyal medya hesapları üzerinden özel mesajlaşma sağlayan, otomasyon kullanmadan kişilerin kullandığı hesaplar ise 70 ülkeden 60'ının başvurduğu yöntemlerden biri olarak görülmektedir. Ele alınan bu dört hesap türünü kullanan tek ülkenin ise Rusya olduğu görülmektedir (Bradshaw, Bailey, Howard, 2021).

2022 yılında 46 ülkede yürütülen çalışmadan ele edilen verilere bakıldığında ise çalışılan ülkelerin yarısından fazlasında, medyada yer alan haberlere karşı güvensizliğin var olduğu tespit edilmiştir. Verilerden anlaşıldığı üzere, haberlere güvensizlik oranında en düşük yüzde ABD'ye (%26) aittir. Rapora Türkiye özelinde bakıldığında ise ülkede yalan haber ve yanlış bilgiye karşı güvensizliğin de %62 oranı ile yüksek olduğunun altı çizilmektedir. Ayrıca raporda Teyit.org ile TikTok'un iş birliğine de değinilmektedir. Türkiye'de son 20 yılın en yüksek enflasyon verilerine ulaşıldığını ve zaten zor siyasi koşullar altında çalışan gazetecilerin bunun üzerine finansal endişeler de yaşadığı aktarılmıştır.[58]

2023 raporlarına bakıldığında ise yapılan araştırmadaki katılımcıların %40'ının habere güvendiği belirtilmektedir. Habere olan güvenin en yüksek olduğu ülke olan Finlandiya %69 oranına sahip iken Yunanistan en düşük güvene sahip olan ülke olarak %19 oranına sahiptir.

Şekil 9

Bireylerin Haber Alma Pratikleri 2023 Grafiği
Kaynak: (https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2023-06/Digital_News_Report_2023.pdf)

[58] University of Oxford. Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2022. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

Medyaya duyulan güvenin azaldığı ve bireylerin günlük haber alma pratiklerinin de sosyal medyaya kaydığı görülmektedir. ABD ve Macaristan gibi ülkelerle birlikte Türkiye de medyanın en çok eleştirilere maruz kaldığı ülkeler arasında yerini almaktadır. Arama motorları ve sosyal medya araçları farklı dijital platformlar olarak görülse de habere erişimde iki büyük şirketin en başta yer aldığı anlaşılmaktadır: Google ve Meta. Çevrimiçi habere erişim araştırmalarında, uygulamalarda ve web sitelerinde (%22) her geçen yıl azalma yaşansa da sosyal medya araçları üzerinden (%30) habere erişimin ise arttığı tespit edilmiştir (Newman, 2023).

4.1. Türkiye'de Dezenformasyona Yönelik Çalışmalar

Türkiye'ye yönelik yürütülen dezenformasyon çalışmaları, Türkiye'nin uluslararası siyasetinin de çok önemli bir parçasını oluşturmaktadır ve Türkiye bu durumdan oldukça etkilenmektedir. Türkiye ile ilgili olarak ele alınan gerçek dışı haber örneklerinin Batı endişesine sahip olduğu, Türkiye'nin kırılgan yapısının vurgulandığı, bu haberlerin sayısının gün geçtikçe arttığı ve gündeme bağlı olarak değiştiği görülmektedir. Türkiye'nin 2000'li yıllardan sonra Batı merkezli dış politikasının Ortadoğu ülkeleri ile iyi ilişkiler kurma çabasına dönüşmesi bu meselenin merkezinde yer almaktadır. Türkiye'nin yeni dış politikası Batı kamuoyunda ve medyasındaki Türkiye algısını da değiştirmiştir. Bu algı, dış basında ve bazı akademik çalışmalarda ittifak ilişkilerine zarar verdiği yönündeki nitelendirmelerle ele alınmaktadır. Kendi bölgesinde daha aktif rol alan Türkiye, bu tarz eleştirilere maruz kalmış ve Batı'yı terk eden bir imaj çizilmeye çalışılmıştır. Bu imajın ikili ilişkilere zarar verdiği ve güvensizlik oluşturduğu görülmektedir. Bu güvensizlik 2010 ve sonrası dönemde derinleşmiş; Arap Baharı süreci, DEAŞ ile mücadele konusu, PKK/PYD mücadelesi, mülteci krizleri, FETÖ terör örgütü konusundaki bilgi ve belgeler ile yabancı savaşçılar ve radikal örgütler gibi konular, Türkiye'nin Batı medyası tarafından eleştirilmesine neden olmuştur. Bu örneklerle birlikte yalan haber ve dezenformasyonun uluslararası anlamda yürütüldüğü ve uluslararası güvenliğin de bu konuda etkilendiği görülmektedir.[59]

Türkiye'nin kendi içerisindeki dinamikleri incelendiğinde, muhalif kesim arasında medyaya karşı daha yüksek güvensizlik gözlenmektedir. Bu güvensizlik nedeniyle muhalif

[59] Öznenin Ölümü Post-Truth Çağında Güvenlik ve Türkiye. https://www.insamer.com/tr/oznenin-olumu-post-truth-caginda-guvenlik-ve-turkiye_1191.html

kesimlerin haber kaynaklarına ulaşmak için dijital platformları kullanma olasılıklarının daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir.[60]

Taraflı medya kuruluşlarının dijital mecralarda hızla bilgi üretmesi ve ürettikleri bilgileri hızla yayabilmeleri, yurttaşların kendi yankı odalarından çıkmak istememeleri, Türk toplumunda yaratılan siyasi ve sosyal kutuplaşmalar nedeniyle ortak tartışma zemininin oluşturulamaması ve medyada çoğulculuğun sağlanamaması nedeniyle Türkiye'de dezenformasyonla mücadele çok daha zor bir hal almaktadır. Türkiye'nin, merkezi Paris'te bulunan Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün Basın Özgürlüğü Endeksi[61] 2023 yılındaki sıralamasının 149'dan 165'inci sıraya gerilemesi, Türk medyasının basın özgürlüğü durumuna ilişkin ciddi bir veri sağlamaktadır. Aynı raporda Türkiye ile ilgili analizlere bakıldığında ise ülkede otoriter bir rejimin arttığına ve eleştirileri önlemek amacıyla medya çoğulculuğuna karşı bir meydan okuma olduğuna yönelik analizler de yer almaktadır. Ulusal medyanın büyük bir çoğunluğunun hükümetin kontrolünde olduğu ve farklı görüşlere sahip olan halkın da eleştirel ya da bağımsız medya kuruluşlarına yöneldiğine değinilmiştir. Eleştirel gazetecilere ve medya kuruluşlarına karşı ayrımcı uygulamalar yürütüldüğü ve hassas konuları içeren çevrimiçi makalelerin sansürlendiği dolayısıyla kaliteli bir habercilik anlayışının da baltalandığı iddia edilmiştir.[62]

Bu noktadaki analizler sonucunda Türkiye'deki yaklaşım göz önünde bulundurulduğunda dezenformasyonla mücadele stratejilerinin geliştirilebilmesi ve daha da güçlenebilmesi için daha uygulanabilir ve şeffaf bir yapı tercih etmek ve medyadaki çoğulculuğu sağlamak son derece önem arz etmektedir.

4.2. 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun

İnternetin Türkiye'de gelişmeye başlamasıyla birlikte 2000'li yılların başında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Avrupa Komisyonu Direktiflerini esas alarak internet kullanıcıları, erişim ve içerik sağlayıcılar ile bu sektördeki aktörleri ve mevzuatı düzenleme girişimlerine başlamıştır. BTK eliyle yürütülen bu düzenlemelerde erişim ve internet sağlayıcı olmanın yanı sıra toplu kullanım sağlayıcı ve içerik sağlayıcı olmanın da yasal çerçeveleri düzenlenmektedir.

---

60 Turkey's Changing Media Landscape. https://www.americanprogress.org/article/turkeys-changing-media-landscape/

61 Reporters Without Borders Global Score 2023. https://rsf.org/en/index

62 Reporters Without Borders. https://rsf.org/en/country-türkiye

Türkiye'de internet hukukunun düzenlenmesi ve içeriğin düzenlenmesi ile denetimi konusu, 2007 tarihli 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayalı yönetmeliklerden doğan yükümlülüklerle düzenlenmektedir. Bu kanunun amaç ve kapsamı içerik sağlayıcı, yer sağlayıcı, erişim sağlayıcı ve toplu kullanım sağlayıcıların yükümlülük ve sorumlulukları ile internet ortamında işlenen belirli suçlarla içerik, yer ve erişim sağlayıcıları üzerinden mücadeleye ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

2007 yılından önce internet yayınlarına yönelik hazırlanan düzenlemelere bakıldığında, Türk Ceza Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ve Basın Kanunu mevzuat hükümlerinin uygulandığı görülmektedir. O dönemde internet ortamından kolaylıkla indirilerek dinlenebilen müzik parçalarına karşı Müzik Yapımcıları Derneği'nin girişimleri ile yürürlükte bulunan genel mevzuat kapsamında başvurulan mahkemeden alınan erişimin engellenmesi kararıyla bu alandaki süreç başlamıştır. 2006 yılında çocuk pornografisi içerikli yayınlar nedeniyle çok fazla şikâyet alınması, internet yayınlarının düzenlenmesi konusunu yoğun bir şekilde gündeme gelmiştir. Bunun üzerine yapılan çalışmalar neticesinde 2007 yılında 5651 sayılı kanun 23 Mayıs 2007 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Ergüney, 2020). Böylelikle Türkiye'de ilk kez internet alanındaki aktörlerin tanımı yapılmış, bu aktörlerin hakları ve yükümlülükleri belirlenmiştir. Yayınlara yönelik erişimin engellenmesi kararlarına, yayınlanan içerikler nedeniyle haklarının ihlal edildiğini iddia eden kişiler için içeriğin yayından çıkarılmasını sağlama ve cevap hakkı uygulamalarına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir. Konusu itibariyle suç teşkil eden ve küçükler için zararlı olabilecek içerikler için içeriklerin filtrelenmesi yöntemi ile ilgili olarak adımlar atılmıştır. Ayrıca Türkiye'deki internet yayınlarına ilişkin kanunda belirlenen suçlara ilişkin şikayetlerin yapılabilmesi için ihbar merkezi[63] kurulmuştur.

4.3. 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun

6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun 15.02.2011 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş, 03.03.2011 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

63 https://www.ihbarweb.org.tr/index.html

6112 sayılı Kanun, Türkiye'nin yayıncılık alanını düzenleyen 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun'u Avrupa Birliği'nin 2007 tarihli Görsel İşitsel Medya Direktifi'ne uyumlu hale getirmek üzere hazırlanmıştır. 6112 sayılı Kanun ile yalnızca karasal yayıncılık alanı değil isteğe bağlı yayın hizmetleri de düzenleme kapsamına alınmıştır (Sümer & Adaklı 2007).

Medya hizmet sağlayıcıların yayıncılık hizmetlerini geleneksel yayın teknikleri yanı sıra internet ortamından da sunmaya başlamaları ile 2018 yılında 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun'a Yayın Hizmetlerinin İnternet Ortamından Sunumu başlığıyla 29/A maddesi eklenmiştir. Böylelikle 'Üst Kuruldan geçici yayın hakkı ve/veya yayın lisansı bulunan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlar, bu hak ve lisansları ile yayınlarını bu kanun ve 5651 sayılı kanun hükümlerine uygun olarak internet ortamından sunabileceklerdir. Radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetini sadece internet ortamından iletmek isteyen platform işletmecileri de Üst Kuruldan yayın iletim yetkisi almak zorundadırlar' hükümleri eklenmiştir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), bu düzenleme ile yayın hizmetlerini internet ortamından sunan medya hizmet sağlayıcıları denetleme yetkisine sahip olmuştur. Yasal olarak verilen bu düzenleme yetkisi ile 2019 yılında Radyo, Televizyon ve İsteğe Bağlı Yayınların İnternet Ortamından Sunumu Hakkında Yönetmelik çıkarılarak bu yayınların nasıl denetleneceğine dair usul ve esaslar belirlenmiştir. Bu yönetmelikle birlikte RTÜK, internet radyo, internet TV, internet isteğe bağlı hizmetleri (Netflix, Disney Plus, Amazon Prime ve TV Plus gibi) ve internet yayın platform işletmecileri ile ilgili olarak düzenleme ve denetleme yetkisine sahip olmuştur.

4.4. 7253 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

2020 yılında kamuoyunda Sosyal Medya Yasası olarak bilinen, sosyal ağ platformlarına yönelik ilk yasal düzenleme, İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunu'nda yapılan değişiklikle gerçekleştirilmiştir. Bu değişiklikle birlikte, belirli bir kullanıcı sayısına ulaşan tüm platformların Türkiye'de temsilcilik açması ve yasal temsilci ataması zorunlu kılınmış, kullanıcı verilerini Türkiye'de saklamaları zorunlu kılınmış ve lisanslama şartı getirilmiştir. Platformlara içerik kaldırma ve hükümet ile bilgi paylaşma

yükümlülüğü getiren bu yasa ile hükümet yetkililerinin sosyal medya platformları üzerindeki kontrolü artmıştır. Alman NetzDG yasası ile benzerlik gösteren bu yasa teklifi, platformlara erişimin engellenmesi ve dava açılması gibi konularda Türk mahkemelerinin bağımsızlıklarına ilişkin eksiklikler olduğu iddiasıyla eleştirilmiştir.[64]

Bu değişiklikle birlikte sosyal medya platformları düzenlenerek bu platformlara ilişkin yeni yükümlülükler getirilmiştir. Türkiye'den günlük erişim sayısı 1 milyondan fazla olan sosyal ağ sağlayıcıları için uygulanacak olan hükümler arasında, temsilci atama yükümlülüğü, içerik kaldırma taleplerine karşın 48 saat süre verilmesi, 6 aylık raporların sunulması, veri lokalizasyonu, içerik kaldırma ve erişimin engellenmesi taleplerine karşın alınacak aksiyonlar için 24 saat süre verilmesi gibi bilgiler yer almaktadır. Bu değişiklik aynı zamanda dijital ortamlarda yer alan nefret söylemleri, terör paylaşımları, hakaret ve yalan haber yayan sahte hesapları tespit edebilmeyi de hedeflemektedir. Yasada, Türkiye'nin huzurunu ve güvenliğini tehlikeye atan kurumlara ve kişilere beş yıl, hakaret edenlere ise iki yıla kadar hapis cezası öngörülmüştür.

4.5. 7418 sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun

13 Ekim 2022 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren kamuoyunda Dezenformasyon Yasası olarak bilinen 7418 sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile korku ve panik ortamı oluşturarak kaos yaratmak, ülkenin iç ve dış güvenliğini, kamu düzeni ve sağlığını tehlikeye atmak amacıyla yanlış ve yanıltıcı bilgi içerikleri üretmek ve yayınlamak suç haline getirilmiştir.

Hem içerik üreticilerini hem de yayınlayanları ilgilendiren bu yasa, doğrulama platformlarının bağımsızlığını ve dezenformasyon konusunda uzman kişilerden oluşturulacak bir uzman grubunun gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır (Şahin, 2023, s. 291).

7418 sayılı Dezenformasyon Yasası, 5187 sayılı Basın Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza kanunu ve 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'da da ek düzenlemeler içermektedir (Oymak, 2022).

[64] European Commission. (2022). Key findings of the 2022 Report on Türkiye. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/country_22_6088 Erişim tarihi: 16 Nisan 2024

40 maddelik kanun iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümünde internet ortamından yayın yapan haber sitelerinin süreli yayın olarak tanımlanması ve basın kartı ile alakalı düzenlemeler bulunmaktadır. Yasanın ikinci bölümünde ise 29. Madde ile dezenformasyonla mücadele anlamında Türk Ceza Kanunu'na 'halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma' başlığıyla yeni bir suç tanımı eklenmektedir. Kanunla gelen değişikliklerde; İnternet haber sitelerinde çalışanların basın mensubu olması ve şartları taşıyan internet habercilerine Basın Kartı verilmesi, çocuklara yönelik uygulamalar konusunda 'ayrıştırılmış hizmet' sunumunun sağlanması, çocukların maruz kalmamaları gereken görüntü, ses, yazı vb. içeriklere karşı korunması, çocukların, gençlerin ve ailenin bilinçlendirilmesi için Erişim Sağlayıcıları Birliği'ne ilave görevler verilmesi gibi hususlar ele alınmaktadır. Ayrıca kanunla, yayınlanan yanlış/yanıltıcı içerik hemen ortadan kaldırılabilecek ve bu içerik için verilen bu karar, ilgili içeriğin her site ve platformdan kaldırılması için yeterli olacaktır. Künye belirtmeksizin internet haberciliği yapmak mümkün olmayacak, gazeteler için geçerli kurallar, haber üreten internet siteleri için de geçerli olacaktır.

Yasa ile sosyal medya platformlarına BTK'nın denetlemesi koşulu getirilmiştir. Bu görevin kapsamı iletişimin içeriğinin denetlenmesi değil, platformların kaç kullanıcısının olduğu, iletişim trafiklerinin ne kadar olduğu ve bu konuyla ilgili bilgileri Türkiye'de tutma zorunluluğu gibi konuları içermektedir. Sosyal ağlara Türkiye'de ofis açma ve Türkiye temsilcisi bulundurma zorunluluğu getirilmiştir. Temsilcinin gerçek kişi olması halinde bu kişinin Türkiye'de ikamet etmesi ve Türk vatandaşı olması gerekli kılınmıştır.

Türk Ceza Kanunu'na eklenen yeni madde ile 'halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma' suçu tanımlamıştır. Bu suçun oluşması için beş şart aranmaktadır. Bu şartlar;

- Yayılan haberin gerçek olmaması,
- Ülkenin güvenliği ve kamu sağlığı ile ilgili olması,
- Halk arasında korku ve panik oluşturma kastı olması,
- Kamu barışını bozmaya yönelik hedefler içermesi ve
- Aleni olmasıdır.

Bu şartları taşıyan, 'halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma' suçunu gerçekleştiren kişilere 1 yıldan 3 yıla kadar hapis cezası verilebilecektir.

Dezenformasyonun tanımının oldukça karmaşık bir kavram olması ve mahkemelerin ulusal güvenlik ve kamu düzeni gibi kavramları nasıl yorumlayacağı konusunda yasal bir

kesinlik sağlanamadığı için bu bağlamdaki düzenlemelerin çevrimiçi özgürlükler bakımından kısıtlayıcı etkilere sahip olabileceği iddia edilmektedir.[65]

4.6. Diğer Stratejiler

Kullanıcıların internet kaynaklı sorunlarına çözüm üretmek için 2019 yılının başlarında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun İnternet Yardım Merkezi[66] isimli web sitesi hayata geçirilmiştir.

2020 yılının haziran ayında İletişim Başkanlığı vatandaşların dijital ağları güvenle kullanabilmesi için 'Sosyal Medya Kullanım Kılavuzu' hazırlamıştır.

2020 yılının eylül ayında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde dezenformasyon ve algı politikalarına karşı mücadele edebilmek ve bu bağlamda tüm kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon sağlamak amacıyla Stratejik İletişim ve Kriz Yönetimi Dairesi Başkanlığı kurulmuştur.

BTK tarafından internetteki yasa dışı içeriklerin bildirilebildiği 7/24 hizmet veren bir ihbar hattı olan "ALO 141" 2021 yılında vatandaşların kullanımına sunulmuştur.

2022 yılının ağustos ayında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı bünyesinde Türkiye hakkında yürütülen dezenformasyon çalışmalarını takip etme, değerlendirme ve bu çalışmalara karşı sorumlu kamu kurumları ile iş birliği yapmak adına, ayrı bir birim olarak, Dezenformasyonla Mücadele Merkezi kurulmuştur. Merkez tarafından haftalık olarak Dezenformasyon Bülteni yayınlanmakta ve medyada yer alan yalan haberlerin incelemelerine yer verilmektedir.

2022 yılının sonlarına doğru, internet kaynaklarının son yıllarda Türkiye'de de en çok başvurulan içerik kaynakları haline gelmesiyle birlikte artan bilgi kirliliği ile mücadele etmek amacıyla Anadolu Ajansı Teyit Hattı[67] faaliyete geçirilmiştir. Teyit Hattı, değiştirilmiş görsellerin orijinal hallerini sunmayı ve sahte hesaplarla yürütülen dezenformasyon kampanyalarına karşı mücadele etme motivasyonu ile harekete geçtiğini iddia etmektedir.

2023 yılında Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Rehberi yayınlayarak hem bireylerin hem de devletlerin dezenformasyonla nasıl mücadele

---

65 Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (edam). (2023). Siber Politikalar & Dijital Demokrasi Programı. Dezenformasyonla Mücadelede Özdenetim ve Düzenlemenin Rolü. https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/pdf-11-09-2023-23-57-27.pdf Erişim Tarihi: 1 Mart 2024

66 https://internetyardim.org.tr

67 https://www.aa.com.tr/tr/teyithatti

ettiğine dair bir rapor yayınlanmıştır.[68] Raporda bireyler için dezenformasyonla mücadele önerileri;

- Bilginin kaynağına odaklanın,
- Kaynakları sorgulayın, takip ve teyit edin,
- Teyit platformlarını takip edin şeklinde sıralanmıştır.

Devletlerin dezenformasyonla mücadele yöntemlerinde ise Türkiye'nin bu tehditlere ve kampanyalara karşı yürüttüğü stratejilere yer verilmiştir.

4.7. Türkiye'de Doğrulama Platformları

Dijital platformlarda manipülatif bilgiler ve yalan haberlerin artmasıyla birlikte bu bağlamdaki mücadele yollarından biri de üçüncü taraf bağımsız doğrulama platformları olmuştur. İnternetin kendi doğasını kullanarak mücadele etmeye çalıştığı teyit/doğrulama platformları ''kaynakların araştırılması aracılığıyla kamuya yönelik yapılan bilgilendirmelerdeki iddiaların kontrolüne yönelik hizmetler'' olarak bilinmektedir (Brandtzaeg & Folstad, 2017, s. 65). 2000'li yılların başlarında ilk olarak siyasi demeçlerin ve haberlerin doğrulanmasına yönelik ABD'de ortaya çıkan ve sonrasında diğer ülkelere de yayılan doğrulama platformları, son yıllarda 50'den fazla ülkede görülmektedir (Graves & Cherubini, 2016, s. 6). Siyasi demeç ya da haberler dışında hiciv, parodi, şaka ya da kandırma amaçlı üretilen içeriklerin doğrulanması amacıyla 1990'larda ortaya çıkan ve hoax-busting (palavra avcısı) olarak bilinen doğrulama siteleri de bunlara örnek gösterilebilir. Bu nedenle günümüzde de kâr amacı gütmeyen bağımsız bir proje olarak bilinen doğrulama platformları üç türde incelenmektedir (Brandtzaeg & Folstad, 2017, s. 65). Bunlar; çevrimiçi söylenti ve yalan habere odaklananlar, politik ve kamusal söylemlere odaklananlar, belirli bir konudaki çatışmalara odaklananlardır. Türkiye'de bilinen doğrulama platformlarından bazıları aşağıda aktarılmıştır.

2009 yılında dijital mecralardaki domuz gribi ile ilgili yanlış bilgilere karşı doğruluk çalışmaları yürüten YalanSavar.org adlı bir bilgi paylaşımı platformu kurulmuştur. İlk dönemlerde H1N1 aşısına ve bu aşının insanın bağışıklık sistemindeki etkilerine odaklanan platform, Türkiye'deki aşı çalışmalarıyla ilgili popüler yanlış bilgilere karşı çalışmalar yürütmüştür. 2012 yılından sonra bilinirliği artan platform, Covid-19 süreci ile ilgili yanlış

[68] Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2023). Dezenformasyonla Mücadele Rehberi. https://www.dmm.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/dezenformasyon-rehberi.pdf Erişim tarihi: 18 Nisan 2024

bilgiler, alerjik vakalar ve antibiyotik kullanımı gibi konularda da birçok bilgi paylaşımında bulunmuştur.[69]

Türkiye'de haber bazlı doğrulama platformlarının tarihine bakıldığında ilk örneğin 2013 yılında açılan ve politik söylemlere odaklanan dooğrulukpayi.com olduğu görülmektedir.[70] Facebook, Covid-19 sürecinde Türkiye'deki yanlış bilgilerin önüne geçebilmek için Doğruluk Payı'na finansal destek sağlayacağını bildirmiştir.[71]

2010 yılında basılı medyadaki köşe yazılarını odak alarak doğruluk kontrolü çalışmaları gerçekleştiren bir başka platform, Muhtesip hayata geçirilmiştir.[72]

2015 yılına gelindiğinde ise yine politik söylemlere odaklanan ve köşe yazarı zabıtası olarak kendini nitelendiren malumatfuruş.org örneği görülmektedir.[73]

2016 yılında kurulan ve tarafsızlık ile şeffaflık temelinde internetteki şüpheli bilgileri inceleyen, yanlış bilgi sorununa karşı sürdürülebilir çözümler geliştirilmesine katkıda bulunmaya çalıştığını açıklayan teyit.org da çevrimiçi söylenti ve yalan habere odaklanan platformlar arasında yer almaktadır.[74] Teyit.org 2018 yılının mayıs ayında Facebook ile bir anlaşmaya varmış ve böylelikle Facebook'un Türkiye'deki ilk doğrulama paydaşı olmuştur. Bu anlaşmayla birlikte, Facebook yanlış/yanıltıcı bilgi içerikli Türkçe paylaşımları belirleyebilme ve bu içerikleri yayan profillerin erişimini düşürebilme gücüne sahiptir. Bu bağlamda Facebook üç temel soru çerçevesinde içerikleri belirleme yöntemini yürütmektedir:

- İçeriğin seçim süreçlerini etkilemeye çalışıp çalışmadığı,
- Önemli bir şiddet içeriği olup olmadığı ve
- İçeriğin Facebook Topluluk Kuralları'nı ihlal edip etmediği.

Bu üç kriterden birini karşılıyorsa Facebook içeriği otomatik olarak silebilir. Eğer içerik ile ilgili bu üç kriter için bir şüphe varsa Facebook bu içeriği Teyit.org'a gönderecektir. Aynı zamanda Teyit.org ile TikTok arasında da şüpheli içeriklerin gözden geçirilmesi için bir anlaşmaya varılmış, Teyit.org TikTok'un üçüncü taraf doğrulama platformu olarak belirlenmiştir.[75]

---

69 https://yalansavar.org

70 https://www.dogrulukpayi.com

71 Facebook'tan Türkiye'deki doğruluk kontrol kuruluşuna Kovid-19 desteği. https://www.aa.com.tr/tr/bilim-teknoloji/facebooktan-turkiyedeki-dogruluk-kontrol-kurulusuna-kovid-19-destegi/1789667

72 Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (edam). (2022). Siber Politikalar & Dijital Demokrasi Programı. Türkiye'de Doğruluk Kontrolü Ve Doğrulama Kuruluşları. https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/Türkiyede-Doğruluk-Kontrolü-ve-Doğrulama-Kuruluşları-Akın-Ünver.pdf Erişim tarihi: 17 Nisan 2014

73 https://www.malumatfurus.org

74 https://teyit.org

75 https://teyit.org/ekipten/platformdaki-yanlis-bilgileri-tespit-etmek-icin-tiktokla-calismaya-basliyoruz

İnternet ortamında provokasyona yönelik yürütülen yalan haber kampanyalarını incelediğini ve doğru bilgileri paylaşmak için kurulduğunu açıklayan doğrula.org çevrimiçi söylenti ve yalan habere odaklanan bir platform olarak karşımıza çıkmaktadır ancak platform sahiplik ya da finans kaynaklarına ilişkin herhangi bir bilgi yayınlamamıştır.[76]

Belirli bir konudaki çatışmaları irdelemeye yönelik platformlar arasında ise Evrim Ağacı ile Bilim Kazanı gibi örnekler yer almaktadır.

Tablo 8

Türkiye'deki Bazı Doğrulama Platformlarının Türleri

Çevrimiçi Söylenti ve Yalan Habere Odaklananlar	Politik ve Kamusal Söylemlere Odaklananlar	Belirli Bir Konudaki Çatışmalara Odaklananlar
Muhtesip	Doğruluk Payı	Yalan Savar
Teyit.org	Malumatfuruş	Evrim Ağacı
Doğrula.org		Bilim Kazanı

Her bir platformun doğrulama yöntemi birbirinden farklı olsa da yukarıda da belirtildiği gibi hepsi yine kendi doğasını kullanarak doğru cevapları aramaktadırlar. Dolayısıyla her ne kadar insan emeği ve dikkatine dayanıyor olsa da bu yöntemler, haberciliğin doğasında bulunan yöntemlerin dijital ortamlara uyarlandığı gerçeğini de ortaya koymaktadır (Kavaklı, 2019).

Uluslararası Doğruluk Kontrolü Ağı (IFCN)'nın doğrulama platformları için temel aldığı 5 kriter bulunmaktadır. Bu 5 kriter şu şekilde sıralanmaktadır:

1- Tarafsızlık ve adalete bağlılık,

2- Ağın standartlarına ve kaynakların şeffaflığına bağlılık,

3- Finansman ve organizasyonun şeffaflığına bağlılık,

4- Standartlar ve metodolojinin şeffaflığına bağlılık,

5- Açık ve dürüst düzeltme politikasına bağlılık.

Bu ilkeler çerçevesinde IFCN üyesi olmuş doğrulama platformları, en güvenilir platformlar olarak sektörde yer edinmektedir. Dünya genelinde IFCN'ye kayıtlı olan 115 adet doğrulama platformu olduğu bilinmektedir.[77] Türkiye'den ise 4 adet doğrulama platformunun IFCN kurallarının imzacısı olduğu bildirilmektedir. Bu platformlar;

[76] https://www.dogrula.org

[77] IFCN Code of Principles. Signatories. https://ifcncodeofprinciples.poynter.org/signatories Erişim Tarihi: 17 Nisan 2024

Doğrula.org[78], Doğruluk payı[79] ve Teyit.org[80] ile 2016 yılında Suriye'de kurulmuş olan ve Türkiye'de Arapça hizmet veren Verify Media Platform'dur.[81]

Dezenformasyon kampanyalarını önceden tahmin ederek bu kampanyalara müdahale etmek mümkün değildir. Tahmin edilemeyen yanlış/yanıltıcı bilgi, sahte haber ya da diğer dezenformasyon kampanyaları için geliştirilen çürütme mesajları da toplumda oluşan algıyı değiştirebilmek adına başlı başına yeterli değildir. Dezenformasyonla mücadele edebilmek amacıyla ortaya atılan çürütme mesajlarının yalnızca düzeltme değil aynı zamanda konuya ilişkin aydınlatma metinlerini de içermesi gerekmektedir. Yalnızca düzeltilen içeriklerin yanlış bilgiyi güçlendirdiği yapılan araştırmalarda ortaya konmaktadır. Bu içeriklerin yanlış olarak etiketlenmesi dışında objektif verilerle güçlendirilmiş aydınlatma metinlerinin de yer alması, yanlış bilginin kalıcılığını önlemek için son derece önemlidir (Walter ve Murphy, 2018: 425).

Doğrulama platformlarının güvenilirlik sorunu hem ülke içinde hem de uluslararası düzeyde son derece önemlidir. Güvenilirlik sorununun arkasında yatan en önemli sebep, politik taraflılıkla ilgili şüphelerdir. Partizan doğrulama sitelerinin politik konulardaki yanlılığı bir tarafa, bu tür platformların doğrulama pratiklerinin habercilikteki objektif olma kriterini yerine getirmekten de çok uzak olduğu aşikardır (Kavaklı, 2019).

Doğrulama platformlarının yetersizliği ile ilgili endişelerin büyük bir çoğunluğunu, bu platformların insan dikkatine ve insan emeğine dayanıyor olması oluşturmaktadır. Yanlış/yanıltıcı bilginin ya da bir dezenformasyon kampanyasının dolaşıma girdikten sonra fark edilmesi, kontrolünün sağlanması, gerekli müdahalelerin yapılması ve ardından yanlış bilgiye maruz kalan kamuoyu ile paylaşılması günümüzde bilginin yayılma hızı düşünüldüğünde son derece ciddi bir süreye denk gelmekte ve yavaş kalmaktadır. Doğrulama işlemlerinin insan emeğinden ziyade yapay zekâ teknolojileri ile desteklenmesi bu bağlamda önerilen çözümler arasında yer almaktadır (Dale, 2017).

Yapay zekâ teknolojileri ile desteklenen bu girişimlere örnek olarak, Facebook'un başlattığı stratejiler ile Google'ın güvenirliği yüksek haber sitelerinin öne çıkarılması ve güvenirliği olmayan platformların ise geri planda bırakılması gibi yöntemler gösterilebilir (Kavaklı, 2019).

[78] https://www.dogrula.org
[79] https://www.dogrulukpayi.com
[80] https://teyit.org
[81] https://verify-sy.com

Dijital platformların ‘getiri’ beklentileri konusunda daha samimi, güvenilir ve şeffaf politikalar belirlemesi, reklam geliri amaçlayan algoritmaları düzenlemeleri ve daha çok tıklama almak için yanlış/yanıltıcı bilgi ya da yalan haber üretimini teşvik etmemeleri son derece değerlidir.

Bireylerin, kendi fikirleri, politik eğilimleri ya da kültürel bağları ile yakın olan haber kaynaklarında kendi yankı odalarından çıkmaları ve elde edilen bilgileri yeniden dağıtıma geçmeden önce doğruluğunun kontrolü için teşvik edilmeleri gerekmektedir. Herhangi bir gazetecilik eğitimi almamış, habercilik etik ilkelerinden uzak bireylerin bilgi üretebildiği ve elde ettiği bilgiyi de hızla yayabildiği dijital mecralarda hem platformların hem vatandaşların hem de hükümetlerin el birliği ile çaba göstermesi gerekmektedir.

BÖLÜM 5

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

İnternetin yaygınlaşmasının en büyük araçları, dijital platformlar ve sosyal medya araçlarıdır. Dijital platformların ve sosyal medya araçlarının bireysel kullanıcılar, siyasal iktidarlar ve sivil toplum örgütleri gibi pek çok kullanıcıyı kapsayan bir araç haline geldiği kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyasal aktivistler sosyal ağ sayfalarındaki kullanıcı kimlikleriyle dünya çapında ses getiren protestolar düzenlemişlerdir. Ayrıca, siyasal aktörler için de propaganda ve protesto aracına dönüşen dijital platformlar, tüm dünya genelinde örneklerine rastlanan birtakım gelişmelere neden olmuştur. Yaşanan bu gelişmelere örnek olarak, Arap Baharı'nın yaşanması gösterilebilir. Arap Baharı ile yaşanan gelişmelerle, uzun zamandır iktidarda olan Mısır ve Tunus hükümetleri düşmüş, birçok Orta Doğu ülkesi rejimleri ile muhalefet arasında çatışmalar çıkmış ve Ürdün, Suudi Arabistan ile Birleşik Arap Emirlikleri yönetimleri ise kendi halklarına birtakım sosyal ve demokratik haklar sağlamak zorunda kalmışlardır. Bu sayede azınlık durumunda olan halkların ve muhalif görüşlerin görünürlüğü ve ulaşılabilirliği artmıştır. Arap Baharı'nın yanı sıra sosyal medya araçlarının kitlesel anlamda yarattığı etkiye verilebilecek örnekler arasında, Fransa Sarı Yelekler eylemleri, George Floyd'un polisler tarafından öldürülmesi ile başlayan sokak gösterileri de gösterilebilir. Muhaliflerin görünürlüğünün arttığı daha birçok eylem, sosyal medyanın sağladığı kitlesel etki sayesinde ortaya çıkmış ve giderek büyümüştür (Güner, 2021, s. 133).

Bu örneklerden de anlaşıldığı üzere sosyal medyanın yükselişi ve aktivistler tarafından kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte kitleleri harekete geçirmek ve onların etkinliğini artırmak çok daha hızlı ve kolay olmaya başlamıştır. İletişim tarihinden bu yana bakıldığında kitlelerarası iletişimin geldiği son noktada, yaygın kullanılan iletişim araçlarının, yeni iletişim yöntemleri vasıtasıyla sosyal medya platformları olduğu görülmektedir. Bunların yanı sıra bazı kötü niyetli aktörlerin de kitleleri harekete geçirmek amacıyla dijital platformlar üzerinden başlattığı propaganda çalışmaları, global düzeyde oluşan kötü niyetli bir akıma dönüşebilmektedir. Propaganda tekniklerinin dijital ortamda bu denli kötü amaçla kullanımı özellikle kamu diplomasisi alanını da etkilemekte ve kitleleri

yanlışa sürükleyebilmektedir. Dijital ortamdaki siber faaliyetler, siyasetin dijitalleşmesi, demokratik süreçlerin devamı ve insan hakları gibi konularda yeni açıkları meydana getiren kötü amaçlı bu kullanım, akademik anlamda da araştırılması gereken konular arasında yer almaya başlamıştır.

Dezenformasyonun dijital kampanyalar aracılığıyla demokratik süreçler üzerindeki etkisinin artmasıyla birlikte Avrupa Birliği, bu tehdidin olası sonuçlarını engelleyebilmek için Birlik genelinde uygulanmak üzere mücadele stratejileri hazırlamış ve çeşitli araçlarla dezenformasyona karşı toplumun daha dayanıklı hale gelmesini sağlamaya çalışmıştır.

Birlik, ulus ötesi yapısını ve kıtadaki otoritesini koruyabilmek amacıyla başlattığı bu mücadele stratejilerini uygulama yönünde her geçen gün kendisini geliştirmekte ve gelişmekte olan teknolojik ilerlemelere karşı her geçen gün kendisini hazırlamaktadır.

İletişim araçlarının gelişmesi ve dijitalleşmesi ile dezenformasyonun çevrimiçi üretim ve dağıtımı da hızlanmıştır. Bu hız için üç temel işlev bulunmaktadır. Bunlar;

- Dijital platformların yazılım algoritmalarının kullanıcıların kendi yankı odalarından çıkmalarını sağlayacak bilgi çeşitliliğini sağlayamaması ve böylece toplumdaki kutuplaşmanın artması,

- Dijital platformların tıklama referanslı reklam stratejileri,

- Bot olarak adlandırılan sahte hesaplar ya da yapay olarak üretilmiş dezenformasyon ürünleridir (Göksu, 2016).

Bilgi bozukluğu çerçevesinde özellikle dezenformasyon kavramına baktığımızda son yıllarda dünya genelinde ciddi bir artış görülmektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde algı operasyonlarının geliştirilmekte olduğu, böylelikle yanlış ve hatalı bilginin giderek daha hızlı yayıldığı anlaşılmaktadır (Cambridge Analytica'nın Facebook üzerindeki psikografik hedefleme deneyleri, Rus trol ordusunun Twitter'daki Batı karşıtı operasyonları ve Çin merkezli Fifty-Cent Army'nin Komünist Parti lehine yaptığı paylaşımlar gibi). Bu bağlamda, dezenformasyona karşı ülkeler, hükümetler ve şirketler kendi stratejilerini geliştirmek zorunda kalmışlardır.

Bazı ülkelerde seçim kampanyaları sırasında dezenformasyon amacıyla taraflı yorumların yapıldığı ve sponsorlu içeriklerin yer aldığı ortaya çıkmıştır. Örneğin Sudan'da muhalif gazetecileri bastırmak ve hükümet politikalarına destek vermek için ülkenin milli istihbarat servisinin sahte sosyal medya hesapları açtığı bilinmektedir. Aynı şekilde, Macar ve Rus hükümetlerinin de muhalif internet sitelerini satın aldığı iddia edilmiştir. Dolayısıyla, dezenformasyon içeriklerinin üretilmesi ve yayılmasını engelleyebilmek için hükümetin,

sosyal medya platformlarının ve teknoloji kuruluşlarının ortak çabası gerekmektedir (Firdous, 2018).

Dezenformasyon ile mücadele, öncelikle vatandaşların demokrasiye ve demokratik kuruluşlara karşı güvenini sarsacak bilgiye karşı alınan bir önlemdir. Bu, demokratik karar alma süreçlerinde ve kamusal alandaki bilgi kutuplaşmasına karşı son derece önemli bir adımdır. Özellikle Avrupa Birliği gibi birçok ülkeden oluşan bir yapı için bu kutuplaşmanın önlenmesi daha da mühimdir. Dijital medyada özellikle sosyal medya aracılığı ile hızla yayılan dezenformasyon içerikleri vatandaşların huzur ve güvenliğinin sağlanmasının yanı sıra kamu düzeni üzerinde de ciddi etkileri olduğu tartışılmaktadır.[82]

Avrupa Birliği, Birlik'in üye devletlerindeki vatandaşların düşüncelerinin değiştirilmesini ve AB iç siyasetinin dengesinin bozulmasını hedef alan dezenformasyon faaliyetlerine karşı mücadele etmek adına, ortak stratejiler ve politikalarla birtakım önlemler geliştirmeye çalışmıştır. Kendi içerisinde yarattığı hukuki zemini güçlendirmeye çalışan Birlik, Microsoft, Facebook, Twitter gibi dijital platform devleri ile iş birliği içerisinde bu anlamdaki mücadelesini güçlendirmek istemiştir.

Aynı zamanda Doğu Stratejik İletişim Gücü, Batı Balkanlar Görev Gücü ile Güney Görev Gücü çalışmaları sayesinde, Birlik içerisinde de toplumsal farkındalığı artırmayı hedeflemiştir. Bu sayede bu mücadelenin sadece Avrupa sınırları içerisinde kalmayacağı ön plana çıkarılmıştır. Bu mekanizmaların sağlıklı bir şekilde yürütülmesi, iş birliği ve dayanışma halinde ortak mücadele gösterilmesi son derece önemlidir. Birliğe aday bir ülke olarak Türkiye'nin de bu mücadelede Birlik'in kurumsal çalışmalarından faydalanarak bilgi ve tecrübe kazanmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

En genel kapsamda bakıldığında Birliğin özellikle Rusya ve Çin merkezli dezenformasyon çalışmalarına karşı çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır (Bayraklı ve Filiz, 2020). Bu kapsamda, Letonya, Estonya ve Litvanya gibi Doğru Avrupa ülkelerinin Rusya merkezli algı operasyonlarından daha fazla etkilendiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, siber saldırıların etkileri bakımından kıyaslama yapıldığında Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Kuzey ve Batı Avrupa ülkelerine nazaran daha hassas ve hazırlıksız olduğu bilinmektedir (Yeliseyeu ve Damarad, 2018, s. 330-333).

Birlik, siber saldırılar, yanlış ve zararlı bilgilerin dağıtıma sokulması ve kişisel bilgilerin hukuk dışı yollarla ele geçirilmesi gibi örneklerle mücadele etmek ve özellikle

[82] European Commission. (2018). Annual activity report 2018 – Communication. https://commission.europa.eu/publications/annual-activity-report-2018-communication_en Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2023

siyasi manipülasyona karşı üye devletlerin demokratik sistemlerini korumak amacıyla 'veri koruma, şeffaflık ve iş birliği' kapsamında da çözüm önerileri sunmaktadır (Nenadic, 2019).

En temele bakıldığında tüm bu düzenlemeler ve AB'nin yaklaşımı incelendiğinde, Birlik'in dezenformasyona yönelik mücadelesinin hukuksal dayanağı Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi'nin 11.1 maddesinde yer alan İfade ve Haber Alma Özgürlüğü hakkı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde yer alan İfade Özgürlüğü hakkına dayandırılmaktadır.

2000'li yıllarda E-Ticaret Direktifi ile sosyal medya ve özellikle e-ticaret sağlayıcılarının yasal düzenlemelerini belirleyen çerçeve ile online platformların düzenlenmesine yönelik çalışmaların da ele alındığı görülmektedir.[83] Bu düzenlemelerden 20 yıl sonra ise Çevrimiçi Platformların Çevrimiçi Yasa Dışı İçeriklerinin Denetimi ile Dijital Hizmetler Yasası taslağı hazırlanmaya başlanmıştır.[84]

Bu iki çalışma arasındaki temel farka bakıldığında 20 yıl önce ele alınan düzenlemelerde, direktife üye olan devletlerin sosyal medya hizmetlerinin serbest dolaşımı sağlanarak iç pazarın işleyişine katkıda bulunması beklenirken, 2020 düzenlemesi ile Komisyon güdümünde platformların kendi kendilerini düzenlemelerini sağlamaya yönelik çalışmaların hedeflendiği anlaşılmaktadır.

Sosyal medya platformlarının düzenlenmesine ilişkin uygulamalarda Avrupa Birliği'nin yaklaşımları ile ABD'nin yaklaşımları karşılaştırıldığında, AB'nin bu konudaki tutumunun daha sert olduğu görülmektedir. Her ne kadar platformların bu yöntemlerle çevrimiçi yalan haber ve dezenformasyon içeriklerinin üretiminin ve dağıtımının önüne geçilemese de Komisyon, bu adımların geliştirilmesi için her geçen gün çalışmalarına devam etmektedir. Ayrıca buradaki en önemli detay ise Komisyon'un dezenformasyon içeriklerinin kontrolünden ziyade, önerilen stratejilerin ve platformların mekanizmalarının işleyip işlemediğinin kontrolüne yönelik girişimlerinin görülmesidir.

Medyada yanlış bilgi ve dezenformasyonla mücadelenin miladı sayılabilecek üç önemli olay Batı dünyasının çalkantılı günler yaşamasına neden olmuştur. Bunlar; 2016 ABD Başkanlık seçimleri (Donald Trump'ın başkan seçilmesi), İngiltere'nin Avrupa Birliği üyeliğinin sonlanmasıyla ilgili referandum (Brexit) ve Cambridge Analytica[85] vakasıdır.

---

83 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32000L0031

84 European Parliament. (2020). Online Platforms' Moderation of Illegal Content Online, Law, Practices and Options for Reform. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/652718/IPOL_STU(2020)652718_EN.pdf Erişim Tarihi: 20 Şubat 2024

85 Cambridge Üniversitesi Psikometri merkezinde hazırlanan Private traits and attributes are predictable from digital records of human behavior (Özel nitelikler ve tutumlar insan davranışının dijital kayıtlarından

Dezenformasyon, misenformasyon, post-truth ve fake news (sahte haberler) gibi kavramlar bu süreçlerle birlikte dünya sözlüklerinde yerlerini almaya başlamışlardır. Bahsedilen bu süreçlerle birlikte dijital dünyanın yeni siyasal kamusal alanı nasıl etkileyeceği hem iç politika hem de dış politika dengeleri ile nasıl oynayacağı ortaya çıkmıştır (Mutlu, 2023).

Sosyal medya platformlarında dezenformasyonla mücadele etmeye çalışan platformların öz düzenleme mekanizmaları da kendi iç yapıları ve paylaşılan içeriklerin türleri bakımından farklılık göstermektedir. Google, TikTok, Meta ve Twitter gibi platformların benimsediği bazı öz düzenleme yöntemleri incelendiğinde, bu düzenlemelerin sürekli bir değişim halinde olduğu görülmektedir. Bu düzenlemeler her ne kadar periyodik olarak raporlaştırılarak paylaşılsa da ne ölçüde uygulandığı sorgulanmaktadır. Özellikle Twitter'ın Elon Musk yönetimine geçmesinden itibaren birçok değişime uğradığı görülmektedir (Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi, 2023).

Bu alanda yürütülen çalışmalarda doğrulama platformları tarafından yanlış olduğu değerlendirilen içeriklerin yaklaşık %59'unun Twitter tarafından kaldırılmadığı ve etiketlenmediği vurgulanmaktadır. Youtube ve Facebook'a bakıldığında bu oran %20-30 olsa da Facebook analizlerinde özellikle Covid-19 sürecinde sağlıkla ilgili bilgilerin sadece %16'sında uyarı etiketine sahip olduğu ve kullanılan diller arasında problemli içeriğin etiketlenmesi bakımından büyük farklar ortaya çıktığı aktarılmaktadır (Krishnan & Gu, 2021).

Dijital medyada üretilen içeriklerin doğruluğunu teyit etmek kullanıcıların karşılaştığı zorluklardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel medyaya kıyasla dijital medyadaki bilginin doğruluğunu ve güvenirliğini teyit etmek, sayfanın öz denetim mekanizmasının bulunmaması ve yazarı anonim bilginin varlığı sebepleriyle bu durum kullanıcılar için çok daha zor görünmektedir (Arriagada, 2013, s. 39-53).

Sosyal medya platformlarında benimsenen öz düzenleme yöntemlerinden en yaygın olanı, doğruluk kontrolü yaparak içeriklerin denetlenmesinin ardından bu içeriğe uygun bir etiket eklemek gibi görünmektedir. Ancak bu yöntem bir içeriğin yanlış ya da yanıltıcı bilgi olup olmadığını değerlendirmek için çok zaman gerektirmekte ve bir bilginin hangi bilgi bozukluğu türünde olduğunu anlamak için yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte her bir içeriği tek tek ele almak yerine yanlış bilgi ile ilgili konunun algoritmik amplifikasyonunu

tahmin ediliyor) başlıklı bir makaleden hareketle kişilerin Facebook profilleri ve bu profillerdeki beğenilerden yola çıkılarak elde edilen kişisel verilerin ABD başkanlık seçimlerinde kullanıldığı ortaya çıkmış ve 2016 ABD Başkanlık seçimlerinde kıtada yaklaşık dört kişiden birinin yanlış haberlere maruz kaldığı tespit edilmiştir.

(artırılmasını/çoğaltılmasını/kopyalanmasını) azaltmaya çalışmak bu bilgilerin yayılmasını önlemek adına daha pratik bir araç olarak görülebilir. Aynı zamanda kullanıcılara, bu bilgilerin hatalı olabileceğine karşı etiketlerin de eklenebilmesi uyarı sistemi için daha faydalı olabilir (Bak-Coleman, Kennedy, Wack, 2022).

Covid döneminde Meta platformlarına örnek verilecek olursa, Instagram ve Facebook'un paylaşılan içeriğin teyitçilerin değerlendirmesinden sonra doğru ya da yanlış şeklinde etiketleme sistemi uyguladığı örnekler de görülmektedir. TikTok'ta da benzer bir şekilde yanıltıcı olabilecek bazı içeriklerde kullanıcıların erişebileceği bazı bağlamsal etiketler uygulanmıştır. Facebook, yanıltıcı olabilecek içeriklerin daha hızlı yayılmasını önlemek amacıyla downranking gibi bir uygulama da yürütmeye çalışmıştır (Saltz, Barari, Leibowicz, & Wardle, 2021).

Bu açıklamaların hepsi aslında paylaşılmakta olan içeriğin tespiti ve yayılmasını yavaşlatmak üzerine kuruludur ve yeterli olmamıştır. Gösterilen her bir çabanın her geçen gün daha da yukarıya taşınması ve geliştirilmesi gerekmektedir. Daha samimi bir açıklama olarak Google incelenebilir.

Google dezenformasyonla mücadele konusunda daha samimi bir açıklama yapmış ve neyin doğru neyin yanlış olabileceği konusunda, genel olarak teyit edebilecek bir konumda olmadığını açıklamıştır. En temel düzeyde Google, kaliteli içeriği öne çıkarabilmek için sıralama algoritmalarını kullanmaktadır. Ayrıca yanlış ya da yanıltıcı bilgi üreticilerinin finansal kazançlarını önleyebilmek için de bu konudaki düzenlemelerini daha sıkı tuttuklarını açıklamıştır (Google, 2019). Google'ın bu yaklaşımları, genelde kullanıcıları temel almadan hangi içeriğin kaliteli olduğunun belirlenmesinde algoritmalara güvenmektedir.

Tamamen video tabanlı bir dijital platform olan TikTok ise diğer platformlarla karşılaştırıldığında, nispeten daha kolay olan bu yaklaşıma ek olarak kullandığı algoritmaların yanı sıra kullanıcıların viral video çürütme yöntemleriyle desteklenmesini sağlamıştır. TikTok Türkiye'nin doğrulama platformlarından biri olan üçüncü taraf teyit programı teyit.org ile anlaşarak Türkiye'de yanlış ve yanıltıcı bilgiye karşı iş birliği halinde çalışmayı da kabul etmiştir.[86]

Dijital platformlara bakıldığında Facebook'ta ve Twitter'da haber kaynakları ile gazeteciler baskın görünürken Instagram'da ve TikTok'ta ise fenomenler ile ünlüler baskın görünmektedir. Bu nedenle haber kaynaklarından uzak ve gazeteciler yerine sosyal medya

[86] https://teyit.org/ekipten/platformdaki-yanlis-bilgileri-tespit-etmek-icin-tiktokla-calismaya-basliyoruz

kişiliklerinin yer aldığı Instagram ve TikTok gibi platformlarda dezenformasyona maruz kalma riskleri de artmaktadır. Ayrıca sosyal medya platformlarının algoritmalarının da kişiselleştirilmiş hesaplar üzerindeki etkisi son derece önemlidir. Kendi yankı odalarında kendi düşüncelerine ve görüşlerine yakın sayfalarla etkileşimde kalarak bilgi alan, aldığı bilgiyi yayan ve kendi haber akışında gezinen bireylerin toplumda yarattığı kutuplaşmanın, dezenformasyonun yayılımını hızlandıran etkenler arasında yer aldığı düşünülmektedir.

Türkiye için de geçerli olan bu yayılım sonucu Türkiye'nin siyasi ve sosyal söylemlerinin sosyal medya platformları üzerinden aktarılan söylemler üzerine şekillendiği, güvensizlik ve medyada yaşanan keskin bölünme ile giderek şiddetlendiği görülmektedir. Bunun sonucunda Türkiye'nin dijital medyasının bu yapısıyla birlikte, dezenformasyonla mücadele de giderek daha zorlaşmakta ve savunmasız hale gelmektedir.[87] Bu durum, hem yerli kaynakların Türkiye içinde ürettiği hem de yabancı kaynakların Türkiye'ye yönelik yürüttüğü dezenformasyon kampanyalarını kolaylaştıran bir etken olarak görülmektedir. Çoğulcu bir haber medyası içermeyen Türkiye vatandaşlarının kendi yankı odalarından beslenmeleri ise kendilerini manipülasyona karşı daha dayanıksız hale getirmekte ve Türkiye'ye yönelik dezenformasyon çalışmalarının artacağına işaret etmektedir. 2023 seçimleri öncesinde Twitter'da yaklaşık 12.000 Rusça ve Macarca hesabın Türkçe olarak yeniden etkinleştirilmesi bunun en güzel örnekleri arasında yer almaktadır. Büyük bir çoğunluğunun bot hesap olduğu ve bir önceki yıl gerçekleşen Macaristan seçimlerinde kullanıldığı tahmin edilen bu hesapların bir Rus şirketinden satın alınıp yeniden etkinleştirilerek Türkiye'deki tüm siyasi partileri ve siyasi liderleri takip ettiği iddia edilmektedir.[88]

Küresel Dezenformasyon Endeksi tarafından Özgürlük Araştırmaları Derneği ile iş birliği içerisinde Eylül 2022 ve Şubat 2023 tarihleri arasında yürütülen bir araştırma ile Türk medya sektöründeki dezenformasyon risklerini değerlendiren bir çalışma ortaya konmuştur. Bu çalışmaya göre çevrimiçi dünyada dezenformasyonun yayılma hızının tüm dünya genelinde arttığına değinilmiş, Türkiye'de de geleneksel medyanın yerini hızla sosyal medya ve çevrimiçi gazeteler ile haber kaynaklarının aldığı bilgisi verilmiştir. Halkın medya kurumlarına olan güveninin azaldığını ve sahte haberlere sık sık maruz kaldığını düşünen yurttaşların sayısının da giderek arttığı belirtilmiştir. Yüksek oranda yoğunlaşmış medya

---

87 Turkey's Changing Media Landscape. https://www.americanprogress.org/article/turkeys-changing-media-landscape/

88 Turkey elections: Thousands of Russian Twitter accounts reactivated in Turkish. https://www.middleeasteye.net/news/turkey-elections-thousands-russian-speaking-accounts-activated-twitter

sahipliği ve derin siyasi kutuplaşmanın da bu piyasanın kırılganlığını giderek artırdığını aktarmaktadır (Global Disinformation İndex, 2023).

Ekonomi ve Dış Politika Araştırmalar Merkezi (EDAM)'nin Eylül 2023 yılında yayınladığı 'Dezenformasyonla Mücadele: Politika Çerçevesi' başlıklı bir raporunda dijital ortamlarda dezenformasyon içeriklerinin üretimi ve yayılmasında içerik üzerindeki kısıtlamaların geleneksel medyaya oranla görece daha az olması, içerik üreticilerinin profesyonel olma zorunluluğunun da ortadan kalkması ve içerik üreticilerin kendi kimliklerini gizleyebilen anonim hesaplardan oluşması gibi faktörlerin etkili olduğunu aktarmaktadır. Dijital ortamdaki kullanıcıların hem kendi hesaplarında ne gördüklerinin hem de diğerlerinin kendi hesaplarında ne göreceğinin belirlenmesinde etken olması ile dezenformasyonun sosyal olduğu kadar siyasi etkilerinin de artmasına neden olduğunu açıklamaktadır. Bu nedenle medya platformlarının kendi kendilerini düzenlemeleri gerekliliğine ek olarak kamu müdahalesinin de gerekli olduğuna dikkat çekilmektedir. İleri teknolojiler sayesinde mücadele edilebilen bu alanda, bu mücadelelerin her geçen gün yenilenmesi gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Özellikle Türkiye gibi siyasi ve sosyal kutuplaşmaların arttığı ülkelerde, bu alanda mücadele verebilmek adına demokratik değerlere sahip çıkılmalı ve içerik kısıtlamaları ile ifade özgürlüğü alanında bir denge kurulması zorunlu görülmektedir.[89]

Genel olarak bakıldığında dezenformasyon üreticilerinin en büyük motivasyonunun, çoğunlukla içeriği yayacağını düşündükleri kişilerin savunmasız ve partizan olma potansiyelleri olduğu görülmektedir. Dezenformasyon, sadece kamu üzerinde etkisi olan bir kavram değil aynı zamanda demokrasi için de bir tehlikedir. Özellikle seçim dönemlerinde dezenformasyonun halkın gündemini değiştirmek ve onların oy verme eğilimlerini manipüle etmek amacıyla dolaşıma çıktığı endişesi, bu mücadelelerin temel noktasıdır.

AB genelinde bakıldığında bu konuda alınan önlemler ve ileriye yönelik geliştirilmesi planlanan stratejiler birçok kanaldan ele alınmaktadır. Halkın bilinçlendirilmesi ön planda olduğu kadar yanlış bilgi ve dezenformasyon çalışmalarına karşı mücadele edebilmek için gazetecilik pratiklerinin güncellenmesinin de ön planda tutulduğu anlaşılmaktadır.

İlk olarak dijital platformların bu konuda kendi politikalarını oluşturması ve şeffaflık ile hesap verebilirlik ilkelerinden hareketle bu politikaları açıklayabilmeleri beklenirken,

[89] Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (edam). (2023). Siber Politikalar & Dijital Demokrasi Programı. Dezenformasyonla Mücadele: Politika Çerçevesi. https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/pdf-27-09-2023-00-42-46.pdf Erişim tarihi: 16 Nisan 2024

kamu politikalarının da AB Uygulama Kuralları örneğinde olduğu gibi müdahaleyi en aza indirgeyerek, ifade özgürlüğünün sınırlarını koruyarak kendi stratejilerini belirlemeleri beklenmektedir. Oluşturulan ortak düzenleyici çerçeveler yasal yükümlülükler gerektirirken bu yükümlülükler, genel olarak platformların kendi politikalarını güçlendirmeye yönelik ele alınmaktadır. Ayrıca taahhüt edilen bu yükümlülüklerin uygulanıp uygulanmadığının tespiti için de platformlar, özel ve kamu iş birliği ile akademisyenler, kullanıcılar ve teyitçilerin birlikte hareket etmesi beklenmektedir. Dezenformasyona karşı müdahale ile ifade özgürlüğü arasındaki ince çizginin korunması son derece önemlidir. Bağımsız mahkemelerle birlikte hareket eden hukukun üstünlüğünü tanıyan her ülkenin, çevrimiçi özgürlükleri sağlarken dezenformasyonla mücadele edebilme konusunda daha da başarılı olacağı ön görülmektedir.[90]

Yeni siyasal kamusal alanın oluşmasında son derece hızlı büyüyen bir alan olan internet tabanlı haber kaynakları hem vatandaşların hem habercilerin hem de hükümetlerin işini kolaylaştırdığı kadar zorlaştırmaktadır. Bu nedenle denetlemeden ziyade düzenleme aşamasının ön planda tutulduğu, bu düzenlemelerin de her geçen gün yenilenmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Hem hükümetlerin kamu politikaları hem de özel sektörün çatı politikalarıyla birlikte iş birliği halinde yürütülmesi dezenformasyonla mücadele konusunda güçlenmesi halinde daha da zorlu sınavlardan geçeceği aşikâr olan yapay zekânın etkisi unutulmadan hareket edilmektedir.

Her ülkenin kendi iç dinamiklerinin farklı olması nedeniyle, ülkelerin ulusal sorunları ile uluslararası alandaki açıkları ve tehditleri farklılık gösterdiğinden, dezenformasyona karşı mücadele edebilmek ve yanlış/yanıltıcı bilgi ile başa çıkabilmek için hem ulusal hem de uluslararası alandaki yaklaşımı değişmektedir. Bu yaklaşımlar arasında, ülke yönetimlerinin tutumlarına bağlı olarak daha esnek çözümlerle medya alanındaki çok sesliliği artırarak doğru bilgiye ulaşmak ya da bilgi akışını engelleyerek ifade özgürlüğünü yok sayacak kadar ileri gitmek yer almaktadır. Çalışmalar bu mücadelenin başarıya ulaşmasının çok zor bir alan olduğunu göstermekte ve bu mücadelenin yetersiz kaldığını kanıtlamaktadır. Ancak bu çerçevede yürütülen tüm stratejilerin de ifade özgürlüğü alanında ince bir çizgide gezindiğini ortaya koymaktadır.

---

[90] Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (edam). (2023). Siber Politikalar & Dijital Demokrasi Programı. Dezenformasyonla Mücadelede Özdenetim Ve Düzenlemenin Rolü. https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/pdf-11-09-2023-23-57-27.pdf Erişim Tarihi: 1 Mart 2024

Bu analizin sonucunda, Avrupa Komisyonu ve diğer Avrupa kurumlarının dezenformasyonu engellemek amacıyla sosyal medya platformlarıyla iş birliği çağrısında bulunmasına ve hukuki girişimler konusunda adımlar atmasına rağmen, Birlik'in bu çalışmaların önüne geçemediği, Türkiye'de ise bu düzenlemelerin tartışmalara yol açtığı ortaya konmaktadır.

Öneriler

Dezenformasyona karşı mücadele alanında sadece hükümetlerden yasal düzenlemeler beklemek mümkün değildir. Kavramın karmaşıklığı ve dijital mecraların kontrolünün çok zor bir alan olması nedeniyle bu alanda teknoloji şirketlerinin, bilim insanlarının, gazetecilerin ve doğrulama platformlarının bir araya gelerek iş birliği yapmaları gerekmektedir. İçeriğin sadece bot aracılığıyla yeniden iletilmesini engelleyen anti-bot yasalar dezenformasyonun yayılmasını kontrol etmek amacıyla yardımcı olabilir ancak yeterli değildir. Bu bağlamda dezenformasyonun tespit edilmesi, içeriğin analiz edilmesi ve tespit edilen içeriklerin ifşa edilebilmesi için çeşitli kurum ve kuruluşların bu bağlamda iş birliği halinde çalışması gerekmektedir.

AB düzenleme stratejilerinde görüldüğü gibi dijital platformların dezenformasyona karşı mücadele amacıyla yürüttüğü politikaları şeffaflıkla açıklamaları ve bu politikaların ne kadar başarılı olduğu nitel ve nicel verilerle birlikte belirli periyotlarda kamuoyu ile paylaşılmalıdır. Her ülkenin kendi içerisinde farklı politikalarla yürüttüğü dezenformasyon mücadele stratejileri için bu platformların en temelde standart bir politika çerçevesi belirlemesi de son derece önemlidir. Aynı şekilde belirli sayıda kullanıcısı olan platformların ise içeriklerin kullanıcılar tarafından denetlenmesini ve etiketleme yaparak bilgilendirme yapabilmesini sağlayacak mekanizmalar oluşturmaları kullanıcıların güvenini kazanmak ve yanlış içerik üreticilerinin güvenini kırmak için önemli bir adım olabileceği düşünülmektedir. Aynı zamanda platformların şeffaf bir şekilde hesap verebilirliğini artırmak için bağımsız uzman gruplardan oluşan ekiplerle birlikte şikâyet edilen içeriklerin gözden geçirilmesini sağlamaları da etkili bir adım olabilir. Mesajlaşma platformları için iletilen mesajlara yeni sınırlamalar getirmek ve sohbet gruplarındaki kişi sayılarını düşürmek gibi önlemler yanlış içeriklerin iletilme hızını yavaşlatabileceği öngörülmektedir (WhatsApp mesaj iletme sınırını 20'den 5'e düşürme karar almıştır).

Yasaların açık ve net olması, bu yasalarda dezenformasyona yönelik anlam karmaşasının giderilmesi, dezenformasyon kapsamına giren ya da girmeyen içerikler için

gerekli açıklamaların getirilmesi, mevzuattaki geniş ifadelerin ve belirsizliklerin giderilmesi, yasaların mevzuattaki bu boşlukları bir silah olarak kullanmasının önüne geçilmesi bu alanda önemlidir.

Türkiye'de Dezenformasyon Yasası ile gidilen düzenlemelerdeki eksiklikler ve anlam karmaşasına açıklık getirilmesi, dezenformasyon bağlamında uluslararası düzenlemelerin takip edilmesi, ifade özgürlüğü gözetilerek demokratik her ülkede olması gerektiği gibi müdahalenin gerekli ve orantılı olmasına özen gösterilmelidir. Dezenformasyon ve bilgi kirliliği türleri detaylı bir şekilde açıklanmalı, yalan haber, yanlış ya da yanıltıcı bilginin önlenmesi son derece güç bir alan olsa da tarafsız ve güvenilir haber kaynaklarının desteklenmesi gerekmektedir.

Kamu ve özel sektör iş birliğinin sağlanması, bilgi doğrulama platformları ile araştırmacılar arasındaki veri paylaşımının önünün açılması, platformların kendi düzenlemelerini kurmaları için teşvik edilmesi ve kullandıkları yöntemleri şeffaflıkla açıklamalarının sağlanması, hükümetlerin bireyleri suçlamak yerine onların hesap verebilirliğini artırmaya yönelik iş birlikçi politikalar belirlemesi, prosedürlere ek olarak telafi edici tedbirlerin oluşturulması hem platformlara hem de yurttaşlara yönelik yargı kararları ve yaptırımların temyiz edilebilir olması gibi önlemler ilk etapta ele alınabilecek önlemler arasında görülmektedir.

Ayrıca, yanlış bilgi yayanların reklam geliri elde etme kaynaklarına da son verilmesi gerekmektedir. Tıklama başına ödeme olarak bilinen gelir kaynaklarına müdahale etmek bu anlamdaki en önemli adımlardan biri olarak görülmektedir.

Buna ilaveten, doğrulama platformları gerçeğin açığa çıkmasında bir yöntem olarak kullanılsa da teyidi yapılmasına rağmen doğru olmayan bilgilerin toplum üzerindeki olumsuz yansımalarının devam ettiğine dair yürütülen araştırmalar bulunmaktadır. Bu etkinin devam ettiğini açıklayan bir kavram da 'inanç ekoları'dır. İnanç ekosu oluşturmadan kendi objektif ve tarafsız çalışma prensiplerini edinmiş doğrulama platformları desteklenmeli ve doğruluk kontrolü platformlarının da belirli ideolojik gruplardan hareketle değerlendirme yaptığı algısının yıkılması gerekmektedir. Bu nedenle kamu tarafından desteklenen, açık kaynaklı, açık künyeli sivil inisiyatiflerin desteklenmesi son derece kıymetlidir.

İnternetten haber alma pratikleri giderek artmaktadır. Bu pratikler giderek manipülatif bir hal almaya başladığında ve sonunda da yanlış/yanıltıcı bilgilere evrildiğinde kullanılan en yaygın yöntemlerden biri içeriğin kaldırılmasıdır. Ancak bu yöntem Türkiye'de olduğu kadar tüm dünyada ifade özgürlüğü önüne bir bariyer çektiği gerekçesiyle sakıncalı

bulunmuştur. Bu nedenle dijital ortamlarda nefret söylemi, şiddet içerikleri ve çocukların cinsel istismarı gibi konuların istisna tutulması dışında, alternatif haber kaynaklarının artırılması gibi seçenekler ilk ele alınacak önlemler arasında yer almalıdır. Bunun yanı sıra alternatif haber kaynakları içinde farklı bilgiler arasında boğulan kullanıcılar/okuyucular/dinleyiciler için ise hangi bilginin doğru olup hangilerinin olmadığı konusunun da aydınlatılması son derece önemlidir. Bu nedenle doğrulama platformlarının da bağımsız bir şekilde hareket etmeleri ve taraf tutmadan şeffaf bir şekilde yaklaşmaları beklenmektedir.

Kullanıcılar arasında medya okuryazarlığının artırılmasını destekleyen projelerin üretilmesi, aynı zamanda sosyal medya alanında da yurttaşların farkındalığını artırmayı hedefleyen projelerin üretilmesi gerekmektedir. Kullanıcıların yorumlardan ziyade olgulara yani doğrulanabilir verilere odaklanmalarını sağlamaya çalışmanın bu projeler için verimli olabileceği düşünülmektedir. Burada gözetilmesi gereken kritik nokta ise veriler üzerine yapılan yorumların da doğru bilgi ve belgelere dayandığı takdirde desteklenmesidir. Çünkü Habermas'ın da belirttiği üzere kamusal alan, farklı görüşlerin karşılaştığı ya da uzlaştığı bir alan olarak birbirini dönüştürdüğü bir müzakere alanıdır. Dolayısıyla nesnel veriler kadar yorumların da etik bir iletişim biçimi çerçevesinde yer alması gerekmektedir (Habermas, 1996).

Yalan haber, yanlış/yanıltıcı bilginin ne kadar tehlikeli olduğu önceki sayfalarda açıklanmaya çalışılmıştır. Her bilgi kirliliği türünün tanımlanması kamuoyunu ilgilendiren bir konu değildir. Bu konu kapsamında bilgi bozukluğu türlerinin ve yalan haber kavramının açıklanması, mevzuat düzenlemelerinde yasa koyucuların tanımlamaları daha doğru yapabilmesi adına önemli görülmektedir.

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) gibi düzenleyici ve denetleyici otoritelerin bu kapsamdaki yaklaşımları da çok önemlidir. Düzenleyici ve denetleyici otoriteler, öncelikle 'düzenleme' yetkilerini kullanmalı ve yukarıdaki anlam karmaşasına açıklık kazandırmaya çalışmalıdır. Otoriteler, eğer düzenleme yetkilerinden çok denetleme yetkilerini kullanırlarsa ve bu yetkiyi demokratik ilkelere uygun olmayan şekillerde yerine getirmeye çalışırlarsa, bu durum medyada çoğulculuğun sağlanmasının önüne geçme çabası olarak gözlemlenebilir.

İfade özgürlüğünün de en büyük destekçilerinden biri olması beklenen düzenleyici ve denetleyici otoritelerin bu konudaki hassasiyetlerinin yüksek olması beklenmektedir. Adil ve dengeli bir biçimde inceleme yapmaları beklenen düzenleyici ve denetleyici

otoriteler, tüm toplumun sesini yansıtmalı ve öncelikle izleyici/dinleyici ve kullanıcılar açısından sonrasında ise yayıncılar açısından şeffaflık politikaları benimsemelidir.

Dezenformasyona karşı düzenleme gereksinimi duyan otoriteler, öncelikle mevzuatlarındaki anlam açıklarını ve kavramsal karışıklıkları gidermeye çalışmalıdır. Tüm dünyayı tehdit eden dezenformasyon kavramı yanı sıra insanların hayatlarına mal olabilecek kadar önemli içeriklerin yayılmasını hızlandıran mezenformasyon ve yalan haber örnekleri de diğerlerinden ayrıt edilebilmelidir. Bu tür bilgi örneklerini ve bunların yayılımını önleyebilmek için doğrulama platformları ve düzenleyici otoriteler arasında da iş birliği düzenlemeleri önerilmektedir. Dezenformasyon ve yalan haberle mücadele edebilmek amacıyla içeriğin kaldırılması ve erişimin engellenmesi gibi önlemler hesap verebilirlik çerçevesinde yürütülmeli, bu yöntemler bağımsız mahkemeler tarafından adil bir şekilde ele alınmalıdır.

Yukarıda açıklanan bilgiler ışığında Radyo ve Televizyon Üst Kurulu özelinde bu bağlamda gerçekleştirilebilecek eylemler aşağıda sıralanmıştır:

- RTÜK, düzenleme yetkilerini ön plana çıkararak öncelikle radyo, televizyon ve isteğe bağlı yayın hizmetlerinin düzenlenmesi ve denetlenmesi, ifade ve haber alma özgürlüğünün sağlanması, medya hizmet sağlayıcılarının idari, mali ve teknik yapıları ile yükümlülüklerine ilişkin usul ve esasların belirlendiği 6112 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun kapsamında düzenleme yapmayı önermelidir. Bu noktada RTÜK, 6112 sayılı Kanun'un birinci bölümünü oluşturan Amaç, Kapsam ve Tanımlar başlığı altında 3. Maddeyi oluşturan Tanımlar kısmına, dezenformasyon kavramının literatürdeki en kapsamlı tanımı olarak bilinen, Dezenformasyona Karşı Avrupa Birliği Eylem Planı'nda yer alan 'Dezenformasyon, ekonomik kazanç sağlamak amacıyla veya kamuoyunu bilinçli olarak aldatmak için üretilen ve yayılan, kamusal zarara yol açabilen, yanlışlığı teyit edilebilen bilgidir.' şeklindeki tanımının eklenmesini sağlamalıdır. Ayrıca bahsi geçen Kanun'un üçüncü bölümünü oluşturan Yayın Hizmeti İlkeleri içerisinde 8. Madde (ı) bendinde yer alan 'Yayın hizmetleri tarafsızlık, gerçeklik ve doğruluk ilkelerini esas almak, toplumda özgürce kanaat oluşumuna engel olmamak zorundadır; soruşturulması basın meslek ilkeleri çerçevesinde mümkün olan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğundan emin olunmaksızın yayınlanamaz.' ifadelerine ek olarak, '…doğruluğundan ve dezenformasyon içermediğinden emin olunmaksızın yayınlanamaz…' ifadeleri eklenerek 'dezenformasyon' kavramının Kanuna

eklenmesini, dezenformasyonun içeriğine ilişkin açıklayıcı ve anlaşılır bir tanıma yer verilmesini sağlamalıdır.

- Görsel-İşitsel Yayıncılık Etik İlkeleri ve Medyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadeleye İlişkin Etik İlkeler gibi Dezenformasyonla Mücadele Etik İlkeleri hazırlanmalı ve lisans başvuruları sırasında yayıncılardan bu konuda da taahhüt istenmelidir. Önerilen düzenleme çerçevesinde Görsel-İşitsel Yayıncılık Etik İlkelerine ayrıca dezenformasyon kavramının tanımı yukarıda ifade edildiği gibi açıkça eklenmelidir. Yayıncıların bu konuda bilgi edindiğine dair taahhüdün imza altına alınması yönünde çalışmalar yapılmalıdır.
- Bu düzenlemelere ek olarak RTÜK önderliğinde yayıncılar ile iş birliği yapılarak dezenformasyon konusunda istişare toplantıları düzenlenmelidir. Bu toplantılar ile elde edilen bilgiler ışığında RTÜK, medya hizmet sağlayıcı kuruluşların dezenformasyonla mücadelede ne yönde stratejiler geliştirdiğine ve bu konu ile nasıl mücadele ettiğine dair kendi öz düzenlemelerini şeffaflık politikaları ile hazırlamalarını ve belirli periyotlarda bu konuda raporlar sunmalarını zorunlu kılmalıdır.
- 6112 sayılı kanun yanı sıra 2022 yılında yürürlüğe giren 7418 sayılı Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 'kamu düzeni ve sağlığını tehlikeye atmak amacıyla yanlış ve yanıltıcı bilgi içerikleri üretmek ve yayınlamak' suç haline getirilmiştir. Türk Ceza Kanunu'na eklenen yeni madde ile 'halkı yanıltıcı bilgiyi alenen yayma' suçu tanımlanırken bu suçun oluşması ise beş şarta bağlanmıştır. Bu kanun ile belirtilen tanımlamaların ve suçu oluşturan şartlardaki tanımlamaların daha net yapılması ve mahkemelerin özellikle 'ulusal güvenlik' ve 'kamu düzeni' gibi kavramları nasıl yorumlayacağı konusunda yasal bir kesinlik sağlanması desteklenmelidir.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun ana hizmet birimleri arasında yer alan İzleme ve Değerlendirme Dairesi Başkanlığı'nda dezenformasyonla mücadele ekibi/birimi oluşturulması böylelikle hem Üst Kurul izleme uzmanlarının farkındalığının artırılması hem de kurumlar arasındaki diyalogların güçlendirilmesi için adımların atılması sağlanmalıdır.
- Oluşturulacak olan bu ekibin/birimin, Cumhurbaşkanlığı Dezenformasyonla Mücadele Merkezi ile farkındalık kampanyaları yürütmesi ve ortak politikalar hazırlayarak iş birliği yapması sağlanmalıdır.

- Uluslararası Doğruluk Kontrolü Ağı (IFCN)'nın Türkiye imzacıları Doğrula.org ve Doğruluk Payı ile iş birliği yapılarak dijital platformlar kadar radyo ve televizyon yayınlarında yer alan dezenformasyon içeriklerine karşı iş birliği yapılması teşvik edilmeli ve dijital platformlar kadar geleneksel medyada da kamuoyunu bilgilendirme çalışmaları düzenlenmelidir.
- RTÜK Kamuoyu, Yayın Araştırmaları ve Ölçme Dairesi Başkanlığı tarafından yürütülen izleyici/dinleyici bildirimleri ile kamuoyundan gelen şikâyet ve önerilerin ilgili izleme uzmanlarına aktarılmasını sağlayan sistemde 'dezenformasyon' seçeneğinin de eklenmesi sağlanmalıdır.
- Radyo ve televizyon yayınları ile isteğe bağlı yayın hizmetleri sağlayan medya hizmet sağlayıcı kuruluşlara medya içeriklerindeki yanlış ve yanıltıcı bilgiyi alımlama kılavuzu yayımlanmalı böylelikle medya kuruluşlarının da konu kapsamında nasıl hareket edeceklerine dair standart bir çerçeve belirlenmelidir.
- RTÜK Akıllı İşaretler (https://www.rtukisaretler.gov.tr/) konusunda yürütülen çalışmalar benzeri bir düzenleme hazırlanarak dezenformasyon bağlamında da bir internet sitesi inşa edilmeli, bu konuda yayıncıların bilgi edinmesini ve karşılaştıkları yanlış/yanıltıcı bilgi içeriklerine dair Üst Kurul'u bilgilendirmesini sağlayacak bir arayüz eklenmelidir.
- Radyo ve Televizyon Üst Kurulu'nun resmi internet adresinde dezenformasyon kavramının ne olduğunun açıklanması gerekmektedir. Ayrıca yukarıda belirtilen paydaşlarla nasıl koordine olunduğu yayınlanmalıdır. Buna ek olarak hem kamuoyunun bilgilendirilmesi sağlanmalı hem de medya hizmet sağlayıcı kuruluşların bir dezenformasyon örneği olarak doğruladıkları bilgileri Üst Kurul'a nasıl bildirecekleri konusunu aydınlatan bir kamu spotu hazırlanmalı ve yayınlanmalıdır.
- Konu bağlamında yeni medya yayıncılığı hakkında da Üst Kurul çalışanlarının bilgilendirilmesi hususunda, alanında uzman akademik araştırmacılar ışığında çalışmalar düzenlenmeli ve ilgili mevzuatlardaki açıkların kapatılması için yeni teknolojiler takip edilerek sürekli yenilenen bir eğitim programı çıkarılmalıdır.
- Avrupa Birliği'nin dijital stratejilerini oluşturan 'Avrupa'nın Dijital 10 Yılı' projesi kapsamında ele alınan düzenlemeler arasında bulunan Dijital Piyasalar Yasası, Dijital Hizmetler Yasası, Yapay Zekâ Yasası ve Siber Güvenlik Yasası gibi çalışmaların Türkiye için uyarlanabilir olması amacıyla bir Bağımsız Uzman Grubu oluşturulmalı, bu grubun uzun vadeli çalışmaları öngören raporlar

hazırlaması teşvik edilmelidir. Bu kapsamda yürütülecek çalışmalar için oluşturulması önerilen bu uzman grubu çalışmaları, çok paydaşlı bir çalışmayı gerektireceğinden ilgili kamu kurumları (Ticaret Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Millî Savunma Bakanlığı, Milli İstihbarat Teşkilatı ve Cumhurbaşkanlığı gibi) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin de desteği alınarak çalışma kapsamında veri paylaşımının sağlanması ve maddi kaynak aktarılması konusunda desteklenmelidir.

- Medya okuryazarlığı konusunda ise kamuoyunu konu kapsamında bilgilendirecek çalışmaların yürütülmesi ve belirli periyotlarla bu çalışmaların açık erişimle yayınlanması sağlanmalıdır. Bu anlamda vatandaşların eleştirel düşünmelerini sağlayacak farkındalık çalışmalarının yürütülmesi teşvik edilmelidir. İzleyici/dinleyici ya da kullanıcılara, bir içeriğin dezenformasyon olup olmadığına ilişkin bir kafa karışıklığı yaşamaları durumunda, bu içeriği nasıl kontrol edeceklerine, yayıncının künye bilgilerine nasıl ulaşabileceğine, doğrulama platformlarını nasıl kullanabileceğine dair bilgilendirme kampanyaları düzenlenerek toplumsal bilincin artırılmasına yönelik çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Vatandaşların kamu spotları ve farkındalık kampanyaları ile desteklenmesi sağlanırken, okul öncesi eğitim kurumlarından başlanarak ortaöğretim ve üniversitelerde de bu konuda seçmeli derslerin oluşturulması, iletişim alanında uzman kişilerden, akademik araştırmacılardan ve kurulması önerilen bağımsız uzman grubunun çalışmalarından faydalanılarak her yıl müfredatların düzenlenmesi, teknolojik gelişmelere göre hızla yayılan yeni araçlara dair farkındalık kazandırılması hedeflenmelidir.
- Avrupa Birliği'nin dezenformasyonla mücadeledeki yaklaşımlarının en açık ve net bir şekilde görüldüğü çerçeve demokratik seçim süreçleridir. Demokratik seçim süreçlerindeki siyasi reklamların şeffaflığı ise hem geleneksel medyada hem de dijital dünyada yeni siyasal kamusal alan oluşturmada son derece önemli bir noktadadır. Türkiye'de de dezenformasyon bu bağlamda ele alınacak olursa özellikle demokratik seçim süreçlerinde yayınlanan reklamların şeffaflığının oluşturulması adına siyasi partilerin, reklam teknoloji şirketlerinin ve reklam verenlerin öz politikaları kapsamında taahhütler sunmaları beklenmektedir. Bu noktada hem yayıncılar hem de kamuoyu adına bu çalışmaların güçlendirilmesi ve özellikle demonetizasyon (dezenformasyon sağlayanlara yönelik mali teşviklerin kesilmesi) yönünde adımların atılması sağlanmalıdır.

- İfade özgürlüğü çerçevesi gözetilerek doğru bilgiyi daha hızlı yayabilmek adına medyada çoğulculuk sağlanmalı ve terör içerikleri ya da çocukların istismarı gibi hassas konular dışında medya hizmet sağlayıcı kuruluşların halkın doğru bilgiye ulaşmasını sağlayabilmek adına daha özgür bir ortamda varlıklarını korumaları desteklenmelidir. Yayıncıların tüm toplumun sesini yansıtabildiği bir medya ortamının oluşturulması desteklenmeli, içeriğin kaldırılması ya da erişimin engellenmesi gibi önlemlerin hesap verebilirlik çerçevesinde yürütülmesi sağlanırken bu yöntemlerin bağımsız mahkemeler tarafından adil bir şekilde ele alınması desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

Kitaplar, Makaleler, Tezler, Bildiriler ve Araştırmalar

Arriagada, H. F. (2013). Disinformation in Internet and hegemony in social networks. Revista Gestión De Las Personas Y Tecnología, 16, 39-53.

Aşlakcı, F. (2022). Sosyal Medya'da Gösteri Ve Dijital Dezenformasyon Üzerine Bir Değerlendirme, Injocmer, 2(2), 88-99.

AYTUN, C. (2008). Enformasyon Toplumu ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme. Çukurova Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 12(2), 17-35.

Bayraklı, E. ve Filiz, Ş. (2020). Avrupa Birliği'nin yalan haber ve dezenformasyonla mücadele stratejisi. İstanbul: Seta.

Bak-Coleman, J.B., Kennedy, I., Wack, M. et al. (2022). Combining interventions to reduce the spread of viral misinformation. Nat Hum Behav 6, 1372–1380. https://doi.org/10.1038/s41562-022-01388-6

Benkler, Yochai. 2006. The wealth of networks: How social production transforms markets and freedom. Yale University Press.

BIilici, Nurettin (2005), Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Seçkin Yayınları, Ankara.

Binark, T. ve Y. Börekçi. (2009). Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: Görülüyorum Öyleyse Varım, Kalkedon Yayınları, İstanbul.

Boyraz, H. M. (2020). İngiltere'nin Koronavirüse Dair Bilgi Kirliliği ile Mücadele Stratejisi. SETA Analiz. Sayı: 323.

Bradshaw. S., Bailey. H., Howard. P., H. (2021). Industrialized Disinformation: 2020 Global Inventory of Organized Social Media Manipulation. Computational Propaganda Project at the Oxford Internet Institute. https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2021/03/Case-Studies_FINAL.pdf

Brandtzaeg, P. & Folstad, A. (2017). Trust and Distrust in Online Fact-Checking Services, Communication of the ACM, 65-71.

Büyükafşar, M. (2022). Sağlık Mezenformasyonu: Çevrimiçi Kanallardan Yayılan Yanlış Bilgi Salgını. Öneri Dergisi, 17(57), 73-101. https://doi.org/10.14783/maruoneri.990944

Carlson, M. (2018). Facebook in the News. Digital Journalism, 6(1), 4-20.

Castells, M. (2005). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Ağ Toplumunun Yükselişi, Cilt 1 (Çev. E. Kılıç) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Castells, M. (2007). Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Binyılın Sonu, Cilt 3 (Çev. E. Kılıç) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Cellan-Jones, R. (Sept 22, 2017) Fake news worries 'are growing' suggests BBC poll, BBC News, http://www.bbc.com/news/technology-41319683

Chandler, D. ve Munday, R. (2018). Medya ve iletişim sözlüğü. (Çev: Babacan Taşdemir), İstanbul: İletişim Yayınları, s. 372-373.

Claudio M. R. (1999). The Public Policy of the European Union: Whither Politics of Expertise? Journal of European Public Policy, 6(5), 757-774.

Dale R. (2017). NLP in a Post-truth World, Natural Language Engineering, (23) 2, 319-324.

Davis, Richard. 2009. Typing Politics: The Role of the Blogs in American Politics. Oxford: Oxford University Press.

Demir, F. (2018). Avrupa Birliği'nde Kamu Yönetimi Reformları Üzerine Bir Değerlendirme. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi. 5(12), 10-20.

Demirel, D. (2018). Lizbon Antlaşması'nın AB'nin Kurumsal Yapısına Etkileri. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD), 3(1), 91-103.

Derakhshan H. (Nov 29, 2016) Social Media Is Killing Discourse Because It's Too Much Like TV, MIT Technology Review. https://www.technologyreview.com/s/602981/social-media-is-killing-discourse-because-its-too-muchlike-tv/

Elmer, Greg, Ganaele Langlois and Fenwick McKelvey. 2012. The Permanent Campaign. New Media, New Politics. New York: Peter Lang.

Ergüney, M. (2020). RTÜK'ün İnternet Denetimi: İlgili Mevzuat Üzerine Bir Değerlendirme. AJIT-E: Academic Journal of Information Technology, 11(41), 96-122. https://doi.org/10.5824/ajite.2020.02.005.x

Fetzer, J. H. (2004). Disinformation: The Use of False Information. Minds and Machines(14), 231-240. / Jack, C. (2017). Lexicon of Lies: Terms for Problematic Information.

Fıske, J. (1996). İletişim Çalışmalarına Giriş. (S. İrvan, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları

Firdous, A. (2018, 14 Ağustos). Fake News, disinformation and political Process. The Daily News. Erişim Adresi: https://dailytimes.com.pk/282920/fake- news-disinformation-and-political-process/

Gladwell, Malcolm. October, 2010. 'Small Change. Why the Revolution will not be Tweeted.'

Göksu, O. (2020). Algı yönetimi ve reklam. S. Çakar Mengü (Ed.). Reklamı anlamlandırmak içinde (s. 205-232). İstanbul: Der'in Yayınları.

Graves, L. & Cherubini, F. (2016). The Rise of Fact Checkig Sites in Europe, Reuters Institute, University of Oxford, (https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/our-research/rise-fact-checking-sites-europe) Erişim: 8.4.2024

Gül, S. S. ve Nizam, Ö. K. (2021). Sosyal bilimlerde söylem ve içerik analizi. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 42, 181-198. https://doi.org/10.30794/pausbed.803182

Güneş, A. M. & Münster, L. L. (2008). Lizbon Antlaşması Sonrasında Avrupa Birliği. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(1), 739-772.

Habermas, Jürgen. 1996. Between Facts and Norms. Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. Cambridge, Mass.: The MIT Press.

Jenkins, Henry and David Thorburn (eds) 2004. Democracy and New Media. Cambridge: The Mit Press.

Karagülle, A. E., & Çaycı, B. (2014). Ağ toplumunda sosyalleşme ve yabancılaşma. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 4(1), 1-9.

Kavaklı, N. (2019). Yalan Haberle Mücadele ve İnternet Teyit/Doğrulama Platformları. Erciyes İletişim Dergisi, 6(1), 663-682. https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.453398

Khan, M. (2020). Fake News Identification on Social Media, International Journal of Engineering Research & Technology (IJERT), http://www.ijert.org ISSN: 2278-0181 IJERTV9IS010183.

Kıraç, S., & İlhan, B. (2010). Avrupa Birliği Oluşum Süreci Ve Ortak Politikalar. Milli Eğitim Dergisi, 40(188), 191-201.

Kıral, B. (2020). Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi. Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 8(15), 170-189.

Kurt, İ. (2002). Küreselleşme Eşliğinde Bağlamada Caz Faslı, Eğitim Kitabevi.

Krishnan, N., Gu, J. (2021). Research note: Examining how various social media platforms have responded to COVID-19 misinformation. Harvard Kennedy School Misinformation Review. https://doi.org/10.37016/mr-2020-85

McLuhan, M. (1962). The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. University of Toronto Press. ISBN: 9781442612693

Messing, S., & Westwood, S. J. (2014). Selective exposure in the age of social media: Endorsements trump partisan source affiliation when selecting news online. Communication Research, 41(8), 1042-1063.

Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik Analizi Tekniği: İletişim Bilimlerinde ve Sosyolojide Doktora Tezlerinde Kullanımı. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(Özel Sayı 2), 273-294. https://doi.org/10.18037/ausbd.1227356

Mor, H. (2010). Avrupa (Birliği) Bütünleşme Süreci ve Sorunları. Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 14(1), 499-541.

Morozov, Evgeny. 2012. The net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom. London: Penguin.

Mutlu, N. (2023). Yanlış Bilgi ve Dezenformasyonla Mücadele: Kavramlar ve Uygulamalar. Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi (13), 464-493. https://doi.org/10.47994/usbad.1257491

Nenadic, I. (2019). A european aproach to tackling challenges of disinformation and political Manipulation. Internet Policy Review 8 (4), 1-22.

Nilsson, M., Jordan, A., Turnpenny, J. Hertin, J., Nykvist, B. & Russel, D. (2008). The Use and Non-use of Policy Appraisal Tools in Public Policy Making: an Analysis of Three European countries and the European Union. Policy Sciences, 41, 335-355.

Güner, O. (2021). Avrupa Birliği'nin Dijital Platformlarda Dezenformasyon ve Algı Yönetimiyle Mücadele Politikaları, Algı Yönetimi, Siyasal ve Dijital İletişim, Sosyal Medya ve Kitle İletişimi Editör Oğuz Göksu, s. 136.

Google. (2019). How Google Fights Disinformation. https://kstatic.googleusercontent.com/files/388aa7d18189665e5f5579aef18e181c2d4283fb7b0d4691689dfd1bf92f7ac2ea6816e09c02eb98d5501b8e5705ead65af653cdf94071c47361821e362da55b Erişim Tarihi: 24 Şubat 2024

Göksu, O. (2016). Algı yönetimi ve Reklam. Ed. Seda Çakar Mengü, Derin Publishing, 205-232.

Oymak, H. (2022). Kamuoyunda Dezenformasyon Yasası Olarak Bilinen, 7418 Sayılı "Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'' un Getirdikleri. Yeni Medya, 2022(13), 504-514.

Özdemir, Ş. (2016). Individual Contributions to Infollution (Information Pollution): Trust and Share. International Journal on New Trends in Education and Their Implications. 7 (3), 23-33.

Rasmussen, T. (2013). Internet-based media, Europe and the political public sphere. Media, Culture & Society, 35(1), 97–104. https://doi.org/10.1177/0163443712464563

Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç., Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 4(1), 227-256. https://doi.org/10.33400/kuje.843306

Saltz, E., Barari, S., Leibowicz, C. R., & Wardle, C. (2021). Misinformation interventions are common, divisive, and poorly understood. Harvard Kennedy School (HKS) Misinformation Review. https://doi.org/10.37016/mr-2020-81

Schudson, Michael. 2006. 'New Technologies and Not-So-New Democracies.' Mediekultur 22(40): 6–14.

Schwartz, Ivo (1988), "Hukuki Uyum Yolu ile Tek Pazara Doğru", Türk Ekonomi Bankası ve İstanbul Teknik Üniversitesi- Avrupa Topluluğu Hukuku ve Türkiye'nin Uyumu Semineri, Mozaik Yayıncılık, İstanbul, s.21–33.

Sunstein, Cass R. 2009. Republic. com 2.0. New Haven: Princeton University Press.

Sümer, B., & Adaklı, G. (2007). 6112 Sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkındaki Kanun'a İlişkin Değerlendirme Raporu. İletişim: Araştırmaları Dergisi, 5(2), 141-158.

Şakar, Z. (2023). The European Union as an International Organization: a Study in the Context of its Structure, Organization Form, and Administration Functions. Medeniyet Araştırmaları Dergisi, 8(1), 18-26. https://doi.org/10.52539/mad.1285228

The New Yorker.; Shirky, Clay. 2009. Here Comes Everybody: The Power of Organizing Without Organizations. New York: Penguin.

Toffler, Alvin ve Toffler, Heidi (1996), Yeni Bir Uygarlık Yaratmak – Üçüncü Dalganın Politikası, (Çev: Zülfü Dicleli), İnkilap Kitabevi, İstanbul

Tunç Deveci, T., & Demir, E. E. (2019). Enformasyon Çağında Türkiye. Bulletin of Economic Theory and Analysis, 4(1), 67-83. https://doi.org/10.25229/beta.561523

Walter, N., & Murphy, S. T. (2018). How to unring the bell: A meta-analytic approach to correction of misinformation. Communication Monographs, 85(3), 423– 441. https://doi.org/10.1080/03637751.2018.1467564

Walter, N., & Tukachinsky, R. (2020). A meta-analytic examination of the continued influence of misinformation in the face of correction: How powerful is it, why does it happen, and how to stop it?. Communication research, 47(2), 155-177.

Wardle, C. (2020). Understanding Information Disorder: Essential Guides. First Draft.

Yalçınkaya, Ü. L. (2019). Post-Hakikat Çağında Bilgi Kirliliği ve Haber Sitesi Editörlerinin Rolü: Türkiye Örneği [Yüksek Lisans Tezi, Galatasaray Üniversitesi]

Yanıkdağ, T. (2010). Anayasallaşma Sürecinde Avrupa: Temel Haklar Şartı'ndan Lizbon Antlaşması'na Bilge Strateji, 2(3), 115-144.

Yeliseyeu, A. ve Damarad, V. (2018). Disinformation resilience in central and eas- tern Europe. Kyiv: DRI.

Yıldırımer, A. (2022). Enformasyon Çağında Gözetim Toplumu: Facebook Cambrıdge Analytıca Skandalı. Yeni Medya Elektronik Dergisi, 6(2), 104-112.

Şahin, Z. B. (2023). Dezenformasyonla Mücadelede İfade Özgürlüğü: İçeriğin Korunması ve 29. Madde. Yeni Medya (15), 282-299. https://doi.org/10.55609/yenimedya.1339504

Van Dijk, J. (2006). The Network Society: Social Acpects of New Media. Sage Publications. ISBN: 9781848604766, 1848604769

Zhussipbek, G. (2009). Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikasının Tanımı ve Düşünsel Arka Planı Uluslararası Hukuk ve Politika, 5(19), 71-88.

İnternet Sayfaları ve Elektronik Kaynaklar

A TrustLab Report. Code of Practice on Disinformation, A Comparative Analysis of the Prevalence and Sources of Disinformation across Major Social Media Platforms in Poland, Slovakia, and Spain. https://www.trustlab.com/codeofpractice-disinformation Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024

Basın Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2022, Ekim 13). Resmî Gazete (Sayı: 31987) https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2022/10/20221018-1.htm Erişim Tarihi: 17 Nisan 2024

Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı. (2023). Dezenformasyonla Mücadele Rehberi. https://www.dmm.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/dezenformasyon-rehberi.pdf Erişim tarihi: 18 Nisan 2024

"Communication - Tackling Online Disinformation: A European Approach", Avrupa Komisyonu, 26 Haziran 2023, https://ec.europa.eu/ digital-single-market/en/news/communication-tackling-online-disinfor- mation-european-approach

(https://www.cambridge.org/core/journals/natural-language-engineering/article/nlp-in-a-posttruth-world/30F3F9949BFF6E5644A63A80874109A4) Erişim Tarihi:

Council Of Europe. (2017). Information disorder: Toward an interdisciplinary framework for research and policy making. https://edoc.coe.int/en/media/7495-information-disorder-toward-an-interdisciplinary-framework-for-research-and-policy-making.html Erişim Tarihi: 15 Mayıs 2023.

Datareportal. (2023). Digital 2023 July Global Statshot Report. https://datareportal.com/reports/digital-2023-july-global-statshot Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2023.

Digital in 2020. (2020). We are social - Digital in 2020. New York: We are social.

Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (edam). (2022). Siber Politikalar & Dijital Demokrasi Programı. Türkiye'de Doğruluk Kontrolü Ve Doğrulama Kuruluşları. https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2020/06/Türkiyede-Doğruluk-Kontrolü-ve-Doğrulama-Kuruluşları-Akın-Ünver.pdf Erişim tarihi: 17 Nisan 2014

Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (edam). (2023). Siber Politikalar & Dijital Demokrasi Programı. Dezenformasyonla Mücadelede Özdenetim Ve Düzenlemenin Rolü. https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/pdf-11-09-2023-23-57-27.pdf Erişim Tarihi: 1 Mart 2024

Ekonomi ve Dış Politika Araştırma Merkezi (edam). (2023). Siber Politikalar & Dijital Demokrasi Programı. Dezenformasyonla Mücadele: Politika Çerçevesi. https://edam.org.tr/Uploads/Yukleme_Resim/pdf-27-09-2023-00-42-46.pdf Erişim tarihi: 16 Nisan 2024

European Commission. (2016). Security: EU strenghtens response to hybrid threats. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_16_1227 Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023

European Commission. (2018). "A Multi-Dimensional Approach to Disinformation". https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/6ef4df8b-4cea-11e8-be1d-01aa75ed71a1/language-en Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023

European Commission. (2018). Action plan against disinformation. Erişim adresi (10 Kasım 2023): https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/fi-les/eu-communication-disinformation-euco-05122018_en.pdf

European Commission. (2018). Code of Practice on Disinformation. https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/code-practice-disinformation Erişim Tarihi (9 Kasım 2023)

European Commission. (2018). Final report of the High Level Expert Group on Fake News and Online Disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/final-report-high-level-expert-group-fake-news-and-online-disinformation Erişim Tarihi: 9 Temmuz 2023

European Commission. (2018). Summary report of the public consultation on fake news and online disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/summary-report-public-consultation-fake-news-and-online-disinformation Erişim Tarihi: 9 Temmuz 2023

European Commission. (2018). Action plan against disinformation. Erişim adresi (10 Ekim 2023): https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/fi- les/eu-communication disinformation-euco-05122018_en.pdf

European Commission. (2018). Communication-Tackling online disinformation: a European approach. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/communication-tackling-online-disinformation-european-approach Erişim Tarihi: 23 Haziran 2023

European Commission. (2018). Shaping Europe's digital future: Synopsis report of the public consultation on fake news and online disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/synopsis-report-public-consultation-fake-news-and-online-disinformation Erişim Tarihi: 23 Haziran 2023

European Commission. (2018). Tackling disinformation online: Expert Group advocates for more transparency among online platforms. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_1746 Erişim Tarihi: 18 Haziran 2023

European Commission. (2018). State of the Union 2018: European Commission proposes measures for securing free and fair European elections.

https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_5681 Erişim Tarihi: 13 Ocak 2024

European Commission Directorate-General for Communications Networks, Content and Technology. (2018). A multi-dimensional approach to disinformation: report of the independent High level Group on fake news and online disinformation, Publications Office. https://data.europa.eu/doi/10.2759/739290 Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023

European Commission. (2018). Annual activity report 2018 – Communication. https://commission.europa.eu/publications/annual-activity-report-2018-communication_en Erişim Tarihi: 28 Ağustos 2023

European Commission. (2018). Shaping Europe's digital future:2018 Code of practice on disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2018-code-practice-disinformation Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023

European Commission. (2018). A Europe that Protects: The EU steps up action against disinformation. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_18_6647 Erişim Tarihi: 5 Ekim 2023

European Commission. (2019). European Union External Action, The Diplomatic Service of the European Union, Factsheet: Rapid Alert System. https://www.eeas.europa.eu/node/59644_en Erişim Tarihi: 8 Ocak 2024

European Commission. (2019). Rapid Alert System Strengthening Coordinated And Joınt Responses To Disinformation. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/ras_factsheet_march_2019_0.pdf Erişim Tarihi: 8 Ocak 2024

European Commission. (2019). 10 ways the EU is fighting disinformation. https://medium.com/@EuropeanCommission/10- ways-the-eu-is-fighting-disinformation-f07fca60e918 Erişim Tarihi: 19 Ekim 2023

European Commission. (2020). Code of practice on disinformation. Erişim Adresi (9 Ekim 2023): https://ec.europa.eu/digital- single-market/en/news/code-practice-disinformation

European Commission. (2020). Coronavirus: EU strengthens action to tackle disinformation. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1006 Erişim tarihi: 12 Ocak 2024

European Commission. (2020). Shaping Europe's digital future: The European Digital Media Observatory project kicks off. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/european-digital-media-observatory-project-kicks Erişim Tarihi: 4 Ocak 2024

European Commission. (2020). Commission reports on 2019 European elections: fostering European debates and securing free and fair elections. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1123 Erişim Tarihi: 12 Ocak 2024

European Commission. (2020). Europe fit for the Digital Age: Commission proposes new rules for digital platforms. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2347 Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2023

European Commission. (2020). European Democracy Action Plan: making EU democracies stronger. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_2250 Erişim Tarihi: 13 Temmuz 2024

European Commission. (2020). Questions and Answers: European Democracy Action Plan – making EU democracies stronger. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_20_2251 Erişim Tarihi: 23 Ağustos 2023

European Commission. (2020). European Digital Media Observatory (EDMO). https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/european-digital-media-observatory Erişim Tarihi: 12 Ocak 2024

European Commission. (2021). European Union External Action, The Diplomatic Service of the European Union. https://www.eeas.europa.eu/eeas/questions-and-answers-about-east-stratcom-task-force_en Erişim Tarihi: 26 Ekim 2023

European Commission. (2021). European Democracy: Commission sets out new laws on political advertising, electoral rights and party funding. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_21_6118 Erişim tarihi: 13 Şubat 2024

European Commission. (2022). 2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/2022-strengthened-code-practice-disinformation Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024

European Commission. (2022). Questions and Answers: Strengthened Code of Practice on disinformation. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_22_3665 Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024

European Commission. (2022). Key findings of the 2022 Report on Türkiye. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/country_22_6088 Erişim tarihi: 16 Nisan 2024

European Commission. (2023). Code of Practice on Disinformation: new reports available in the Transparency Centre. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/code-practice-disinformation-new-reports-available-transparency-centre Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024

European Commission. (2023). Shaping Europe's digital future: Major online platforms report on first six months under the new Code of Practice on Disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/major-online-platforms-report-first-six-months-under-new-code-practice-disinformation Erişim tarihi: 19 Şubat 2024

European Commission. (2022). Shaping Europe's digital future: The 2022 Code of Practice on Disinformation. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation Erişim Tarihi: 18 Şubat 2024

European Commission. (2024). Questions and answers on the Digital Services Act. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/QANDA_20_2348 Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023

European Commission. (t.y.) The Digital Services Act. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en Erişim Tarihi: 28 Temmuz 2024

European Commission. (t.y.) Shaping Europe's digital future: The enforcement framework under the Digital Services Act. https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/dsa-enforcement Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023

European Commission. (t.y.) The Digital Markets Act: ensuring fair and open digital markets. https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-markets-act-ensuring-fair-and-open-digital-markets_en Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2023

European Commission. (t.y.) About the Digital Markets Act. https://digital-markets-act.ec.europa.eu/about-dma_en Erişim Tarihi: 8 Temmuz 2023

European Parliament. (2020). Online Platforms' Moderation of Illegal Content Online, Law, Practices and Options for Reform. https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/652718/IPOL_STU(2020)652718_EN.pdf Erişim Tarihi: 20 Şubat 2024

EUvsDisinfo. https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/ Erişim Tarihi: 1 Aralık 2023

EUvsDisinfo: https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/?disinfo_countries%5b%5d=country_77570&view=list Erişim Tarihi: 14 Nisan 2014

Global Disinformation İndex. (2023). Disinformation Risk Assessment: The Online News Market in Türkiye. https://www.disinformationindex.org/country-studies/2023-06-07-disinformation-risk-assessment-the-online-news-market-in-türkiye/ Erişim tarihi: 16 Nisan 2024

IFCN Code of Principles. Signatories. https://ifcncodeofprinciples.poynter.org/signatories Erişim Tarihi: 17 Nisan 2024

Igoe, K. J. (2019). "Establishing the Truth: Vaccines, Social Media, and the Spread of Misinformation", Harvard T. H. Chan, https://www.hsph.harvard.edu/ecpe/vaccines-social-media-spread-misinformation/ Erişim Tarihi: 23 Haziran 2023

"Information and Its Counterfeits: Propaganda, Misinformation and Disinformation". (2023). Johns Hopkins Sheridan Libraries. https://guides.library.jhu.edu/evaluate/propaganda-vs-misinformation Erişim tarihi: 23 Haziran 2023

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun. (2007, Mayıs 5). Resmî Gazete (Sayı: 26530) https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/05/20070523-1.htm Erişim Tarihi: 17 Nisan 2024

İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2020, Temmuz 29). Resmi Gazete (Sayı: 31202) https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2020/07/20200731-1.htm Erişim Tarihi: 18 Nisan 2024

Newman, N. (2023). Overview and key findings of the 2023 Digital News Report. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023/dnr-executive-summary Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun. (2011, Şubat 15). Resmî Gazete (Sayı: 27863). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6112.pdf Erişim Tarihi: 16 Nisan 2024

Rapid Alert System. (2019). Rapid alert system. Strengthening Coordinated and Joint Responses to Disinformation. Erişim Adresi (9 Kasım 2023): https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/ras_factsheet_march_2019_0.pdf

University of Oxford. (2018). Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2018. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/digital-news-report-2018.pdf Erişim Tarihi: 5 Nisan 2024

University of Oxford. (2018). Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2018-Turkey Supplementary Report. https://www.digitalnewsreport.org/publications/2018/digital-news-report-2018-turkey-supplementary-report/ Erişim Tarihi: 09 Nisan 2014

University of Oxford. (2020). Internet Institute. Computational Propaganda Research Project. Industrialized Disinformation 2020 Global Inventory of Organized Social Media Manipulation. https://demtech.oii.ox.ac.uk/wp-content/uploads/sites/12/2021/01/CyberTroop-Report-2020-v.2.pdf Erişim Tarihi: 5 Nisan 2024

University of Oxford. (2022). Reuters Institute for the Study of Journalism, Digital News Report 2022. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2022-06/Digital_News-Report_2022.pdf Erişim Tarihi: 15 Nisan 2024

Transparency Centre. (t.y.) Reports Archive. https://disinfocode.eu/reports-archive/?years=2024 Erişim Tarihi: 19 Şubat 2024

UNESCO. (2018). Cherilyn Ireton and Julie Posetti (eds). "Journalism, 'Fake News' & Disinformation: Handbook for Journalism Education and Training". https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000265552 Erişim Tarihi: 10 Haziran 2023.

Wardle, C. (2017). Council of Europe Report: Executive Summary https://firstdraftnews.org/articles/coe-summary/ Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023.

Wardle, C. (2017). Fake news. It's comlicated. https://firstdraftnews.org/articles/fake-news-complicated/ Erişim Tarihi: 10 Temmuz 2023

WeVerify.EU. (2020). About us. We Verify. https://weverify.eu/about/ Erişim Tarihi: 15 Kasım 2023

Wearesocial.com. (2020). Digital 2020: 3.8 Billion People Use Social Media. https://wearesocial.com/uk/blog/2020/01/digital-2020-3-8-billion-people-use-social-media/ Erişim Tarihi: 19 Ağustos 2023

Youtube. (t.y.) What is the difference between directives, regulations and decisions? https://www.youtube.com/watch?v=CZAC_uEJWfY&list=PLqNq8AGWK_ckb4SoK8aGINBq8bwKYII-O&index=6 Erişim Tarihi: 8 Şubat 2024

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı **:** Hediye SARILKAN

E-Posta Adresi **:** hediyesarilkan@gmail.com

İş Deneyimi **:**

Unvan	**Görev Yeri**	**Yıl**
Üst Kurul Uzman Yardımcısı	Radyo ve Televizyon Üst Kurulu	2021- Devam

Akademik Bilgiler

Öğrenim Durumu:

Derece	**Bölüm/Program**	**Üniversite**	**Yıl**
Lisans	Radyo, Televizyon ve Sinema	Ankara Üniversitesi	2010-2015
Yüksek Lisans	Radyo, Televizyon ve Sinema	Ankara Üniversitesi	2022-Devam ediyor

RTÜK